

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
В УКРАЇНІ (EUAM)

ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКА КОЛЕГІЯ МЕДІАТОРІВ

III Міжнародна
науково-практична
конференція

ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ
ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН

20 вересня 2023 року

Одеса
2023

**Міністерство внутрішніх справ України
Одеський державний університет внутрішніх справ
Консультативна місія Європейського Союзу в Україні
(EUAM)**

Південно-українська колегія медіаторів

**III Міжнародна науково-практична
конференція**

**ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ
ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН**

20 вересня 2023 року

Одеса-2023

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Швець Дмитро Володимирович – ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, полковник поліції;

Заступники голови організаційного комітету:

Корнієнко Максим Вікторович – проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції;

Мартінс Толс – радник/тренер з питань належного врядування та управління людськими ресурсами Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (EUAM);

Матвєєва Лілія Георгіївна – керівник центру медіації, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції;

Балтаджи Поліна Миколаївна – професор кафедри державно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Члени оргкомітету:

Березовенко Любов Сергіївна – секретар центру медіації, викладач кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ;

Домброван Наталія Василівна – начальник відділу організації наукової роботи Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, підполковник поліції;

Тарасенко Лідія Борисівна – професорка кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент.

Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 20 вересня 2022. Одеса, 2023. 120 с.

У збірнику представлено матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян» (20 вересня 2023 року).

УДК 343.211.3(063)

© Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023

© Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (EUAM), 2023

© Південно-українська колегія медіаторів

ЗМІСТ

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО	
Швець Д. В.....	6
Балтаджи Поліна Миколаївна	
Культура діалогу як шлях до перемоги	7
Боксгорн Анастасія Вікторівна	
Медіація в умовах війни: психологічний аспект	10
Бондаренко Лілія Олексіївна	
Психологічні аспекти формування навичок медіації	
сучасного поліцейського	13
Буртова Вікторія Василівна	
Етичні засади діяльності медіатора: окремі аспекти	16
Вільська Єлизавета Русланівна	
Медіація у професійній діяльності сучасного поліцейського	20
Воробель Уляна Богданівна	
Нотаріальна діяльність та медіація:	
синергетичний аспект правового регулювання	24
Горб Володимир Вікторович	
Питання інформаційного забезпечення медіатора	26
Дружкова Ірина Сергіївна	
Медіація у патентному праві закладів вищої освіти	29
Журик Тетяна Володимирівна	
Переваги застосування медіації в	
цивільному процесі України	33
Каращук Катерина Леонідівна	
Застосування медіаційних технік працівниками	
поліції у виконавчому провадженні	37
Ковальова Олена Володимирівна	
Медіація та альтернативні способи вирішення конфліктів	
в діяльності поліцейських ювенальної превенції	40
Коваленко Алла Феодосіївна	
Медіація як інструмент захисту права на освіту	44
Кондур Володимир Анатолійович	

Конфлікти в громадах та альтернативні способи їх вирішення	48
Крестовська Наталя Миколаївна	
Критерії медіабельності кримінально-правових конфліктів.....	51
Кройтор Володимир Андрійович	
Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері захисту прав на об'єкти авторського права	55
Кузніченко Оксана Валеріївна	
Льченко Маргарита Андріївна	
Деякі питання медіації за українським та литовським законодавством.....	61
Кузніченко Сергій Олександрович	
Медіація в діяльності військових капеланів	71
Липовська Наталія Анатоліївна	
Зарубіжний досвід поліцейської медіації	75
Лук'янова Людмила Олександрівна	
Психосоціальна підтримка як інструмент запобігання конфліктам в родинах військових.....	79
Магновський Ігор Йосифович	
Принципи права як чинники регулювання медіаційної процедури.....	82
Матвєєва Лілія Георгіївна	
Поліцейська медіація: поєднання несумісного чи виклики часу?.....	85
Мирза Світлана Степанівна	
Розвиток інституту медіації в умовах євроінтеграції	89
Озерський Ігор Володимирович	
Окремі питання реалізації медіаційних процедур в умовах війни	93
Пальшков Костянтин Євгенович, Нівня Ганна Олександрівна	
Навички soft skills як складова професійної діяльності в сфері медіації ...	96
Пишна Алла Георгіївна	
Медіація в діяльності поліцейських	99
Сахарова Катерина Олександрівна	
Психологічні аспекти поліцейської медіації	103
Середницька Інга Анатоліївна	
Медіація в господарських правовідносинах: бізнес-медіація	106
Шаповалова Інна Олександрівна	

**Медіація як елемент механізму
забезпечення прав та свобод людини109**

Шевчук Вікторія Вікторівна
**Навички медіації як необхідна складова професіоналізму
поліцейського.....113**

Шмаленко Юлія Іванівна
**Медіація як ключовий інструмент соціальної стабільності:
діяльність та вплив на сучасне суспільство115**

Яблонівська Анастасія Андріївна
**Підвищення ефективності роботи поліцейських через
використання медіаційних підходів у конфліктних ситуаціях117**

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Швець Дмитро Володимирович

*доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України, полковник поліції,
ректор Одеського державного університету внутрішніх справ*

Шановні учасники науково-практичного заходу!

Дозвольте від імені Одеського державного університету внутрішніх справ, привітати Вас з початком роботи III Міжнародної науково-практичної конференції «Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян».

Конференція є не лише науковою традицією, а і платформою для обговорення важливих і настільки актуальних сьогодні питань, пов'язаних з вирішенням соціальних конфліктів та ролі поліції в цьому процесі. Важливо підкреслити, що не дивлячись на складні та небезпечні умови, наукова спільнота продовжує тримати стрій.

Дякуємо нашим надійним партнерам – консультативній місії Європейського союзу в Україні, за підтримку України в усіх напрямках.

Сьогодні роль правоохоронних органів визначається новими контекстами і викликами, а зміни, які проживає сучасне суспільство, вимагають зміни стратегії вирішення конфліктів із застосуванням інструментів та навичок медіації.

Включення поліції до суб'єктів, які забезпечують інформування суспільства, доступність медіації, потребує відповідних освітніх та організаційних заходів, зокрема навчання поліцейських основам знань про медіацію, розроблення механізму кваліфікованого пропонування медіації сторонам, тощо.

Освітня складова професійної підготовки поліцейського є зоною нашої спільної відповідальності. Сподіваюсь, що комплексна оцінка актуальних питань розглянутих під час конференції, дасть позитивні результати як у сфері оптимізації роботи правоохоронних органів та інших суб'єктів, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод громадян, так і буде врахована у освітній діяльності.

Поліцейська медіація, в повній мірі, може стати одним з сучасних інструментів правоохоронної діяльності, засобом захисту прав та інтересів громадян і набуває ще більшої актуальності в умовах існування держави в особливому правовому режимі яким є воєнний стан.

Питання, винесені на обговорення, свідчать про важливість наукової підтримки практичного впровадження альтернативних способів вирішення конфліктів.

Хотів би побажати всім плідної роботи і сподіваюсь, що рекомендації та пропозиції, які стануть сьогодні результатом дискусії, будуть корисними для подальшої роботи у реалізації певних напрямків діяльності національної поліції України.

КУЛЬТУРА ДІАЛОГУ ЯК ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ

Балтаджи Поліна Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри державно-правових дисциплін,

Одеський державний університет внутрішніх справ

Питаннями діалогу і розбудови миру в Україні, опікується весь світ, миробудівні функції виконують правозахисні організації, громадські об'єднання, ініціативні групи. В Україні реалізуються міжнародні проекти, авторські дослідження, державні та громадські ініціативи. Але діалог, в першу чергу, це спосіб комунікації, передумова взаємодії і навіть зближення. Сьогодні питання внутрішньої комунікації суспільства, культури ведення діалогу, як правило, звучить в контексті емоційного забарвлення і підвищеного градусу адреналіну. Діалог, це спосіб поширення і набуття нових знань, спосіб діяти через слова, він вчить поважати відмінності, протилежні позиції і точки зору, аналізувати соціальні процеси, а не лише проявляти емоційні реакції. Мета діалогу – створити безпечний простір або контейнер для того, щоб люди змогли ставити під сумнів свої стереотипи, попередні судження та змінити те, як вони думають та ставляться один до одного, дізнатися більше та краще зрозуміти погляди та потреби опонента, тим самим трансформуючи стосунки, створюючи довіру. Діалог – це обмін, який трансформує обидві сторони.

Наслідки війни (руйнації, жертви) висвітлюють різне бачення перспектив та невинуваті очікування, «цементують» розкол суспільства, поділ на «своїх» та «чужих». При цьому негативним фактором впливу залишаються давні невирішені конфлікти на ґрунті культури, мови та регіональних традицій. Зміна ціннісних орієнтирів, зміна форм та методів комунікації, трансформація свідомості у відповідь на виклики часу, обумовлюють перегляд ролі діалогу у процесі побудови соціального миру.

І зв'язку з цим, актуальності набувають питання: чи варто вести діалог, як і з ким, а якщо умов для діалогу майже немає?

В реаліях сьогодення, на громадські об'єднання і громадянське суспільство в цілому, покладається важлива місія пошуку шляхів примирення і порозуміння. Тема миротворчих діалогів сьогодні дуже чутлива і складна. Професійна спільнота миротворців (медіатори, фасілітатори діалогів) стикається з викликами пов'язаними, з одного боку, зі складністю умов такої діяльності, а з іншого, з високим градусом емоційної напруги в суспільстві [1]. Разом з тим, ігнорування даного питання веде нас в глухий кут відсторонення та створення умов для ізоляваності певних груп суспільства. Діалог дає надію почути і бути почутим.

Важливо знаходити ціннісне порозуміння людей з різними поглядами та намагатися говорити, які б умови не склалися. Розколи долаються поступально. Діалог стає можливим, якщо ми маємо однакові ціннісні орієнтири. Цінності, в силу своєї універсальної природи, на відмінну від зразків поведінки і мови

мають більш об'єднуючі властивості для діалогу. Без цінностей, як мають бути опорою, діалог стає неможливим. Довіра, відкритість, чесність, гуманізм, рівність - очевидні і беззаперечні, на перший погляд, цінності, в діалозі потребують супроводження і акцентуації. Саме цей набір цінностей є необхідною умовою і першим кроком до порозуміння. Ціннісний діалог – ефективний спосіб комунікації, спрямований на постійний пошук ціннісних сенсів з метою уможливлення взаємодії, виявлення нового, знищення стереотипності та уникнення конфліктності [2].

Проведений Центром досліджень медіації та діалогу аналіз виявив, що діалоги загалом сприймаються як ефективний інструмент для побудови довіри, вирішення проблем і конфліктів, однак, практика ускладнюється відсутністю навичок ведення діалогу, сталої культури діалогу[3].

Суспільство України стоїть на порозі вирішення складних задач, пов'язаних як з подоланнями наслідків зовнішньої агресії, так і з необхідністю консолідації суспільства в ході складних трансформаційних процесів. Важливо усвідомлювати, що примирення не означає прийняття несправедливості.

Одним із дієвих засобів досягнення миру У.Черчилль назвав запровадження широкої програми морального удосконалення людини і людства, націлених не на накопичення, володіння, авторитарність і агресивність, а на толерантність, продуктивність, конструктивізм і гуманістичні ідеали. Варто акцентувати на важливості культури діалогу. Мова йде про вміння будувати діалог, про навички комунікації, культуру спілкування і готовність брати відповідальність. Культура суспільного діалогу, яка спостерігається протягом майже десятиліття, ставить під сумнів тезу, що «ситуація діалогу встановлює моральні орієнтири, діючи в межах яких учасники діалогу реалізують принципи рівності, відкритості, відповідальності, ненасильства, толерантності, співучасті» [2, с.139.]. Але це не має ставити під сумнів цінність діалогу.

Можливості діалогу можуть бути реалізовані шляхом впровадження лише системних політик: популяризації діалогу як ефективного соціального механізму роботи з конфліктами; запровадження просвітницьких програм (на рівні закладів освіти, органів місцевого самоврядування) та суспільних проєктів; демонстрація переваг і результатів діалогу як інструменту групового спілкування. Так за підтримки Федерального Міністерства закордонних справ Німеччини (Auswärtiges Amt) ГО «Український Центр ненасильницького спілкування і примирення «Простір гідності» реалізований проєкт «Культура діалогу та конструктивної взаємодії в Україні» в рамках якого організовано Школу «Інженерів порозуміння». З перших днів російського вторгнення в Україну Інженери Порозуміння об'єдналися у мережу українських спеціалістів з кризових комунікацій та розбудови миру. «Інженери порозуміння» мають уміти вести діалоги для відновлення зв'язків між людьми після насильницьких конфліктів; виступати посередниками у конфліктах з метою припинення чи запобігання насильству; вести переговори для розбудови мирних громад;

розробляти проекти для зміцнення співпраці і поширювати свій досвід далі.

Сербський фахівець з розв'язання конфліктів Горан Лоянчич метафорично назвав «діалог – музикою людських відносин; і можливість створювати, дерегувати чи виконувати цю музику – великим привілеєм» [4].

Література

1. Збірка статей «5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння» [редактори-укладачі: А. Гусев, К. Гусева, Г. Похмелкіна. За заг. ред. І. Терещенко]. К.: ВАІТЕ, 2019. 340 с.: іл. Англ., рос., укр.

2. Н. І. Мокан, І. В. Чорноморденко. Діалог культур як діалог цінностей *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2021. Вип. 1 (173). Том 1 https://www.researchgate.net/publication/351621029_Dialog_kultur_ak_dialog_cinnostej

3. Кисельова Т.С. Розуміючи діалог: аналітичний звіт за результатами опитування учасників діалогів в Україні. Київ: Центр досліджень медіації та діалогу. 2018

4. Як примирювати людей, громади, народи? Техніка ненасильницького спілкування <https://www.radiosvoboda.org/a/29115300.html>

МЕДІАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Боксгорн Анастасія Вікторівна

*доктор філософії в галузі «Право», старший викладач кафедри
адміністративного права та адміністративного процесу,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Основним органом в Україні, який покликаний забезпечувати захист прав, свобод та інтересів громадян, зокрема вирішувати цивільні спори є незалежний, справедливий суд. Проте з моменту запровадження воєнного стану на території нашої держави, судові органи розпочали працювати із певними особливостями (переважно це стосується тимчасово окупованих територій). Деякі з них припинили свою роботу або були передислоковані, в роботі деяких було змінено підхід до визначення територіальної підсудності. З огляду на ситуацію, яка склалася та емоційну складову прийняття рішення щодо врегулювання спорів наразі суттєво ускладнюється. При цьому конфлікти мають місце у житті українців й за часів війни їх кількість лише збільшується, це пов'язано з величезною емоційною напругою. Гнів, страх, біль, почуття несправедливості - ці та багато інших почуттів загострюються під час війни особливо й дуже сильно впливають на прийняття людьми рішень. Саме тому сьогодні, як ніколи раніше, актуальним постає питання вирішення спорів в позасудовому порядку.

Альтернативою «традиційного судочинства» є інститут медіації, який наразі не є новим явищем для вітчизняної юриспруденції і базові умови її застосування закріплені на законодавчому рівні, а саме Законі України «Про медіацію». Не дивлячись на законодавче закріплення правового статусу медіатора, принципів медіації, процедури медіації тощо величезна кількість питань потребує додаткового, більш глибокого, вивчення. Так, метою медіації є пошук рішення, прийняттого для обох сторін. Головне, щоб обидві сторони вважали, що це рішення є оптимальним та прийнятним. Тобто медіація працює не лише з правовою позицією, а й із реальним інтересом людини, що виходить за межі юридичного вирішення питань у суді. У процесі медіації не встановлюють винного в ситуації та не доводять, хто більше має рацію» [2, с.209]. Така мета медіації знижує рівень конфронтації сторін у процесі вирішення спору (конфлікту), що у своїй основі має різне бачення сторонами спору своїх суб'єктивних прав, свобод та законних інтересів [3, с. 49-56].

В період воєнного часу медіацію можна застосовувати до вирішення різних категорій справ, серед яких:

- Корпоративні спори. Ця категорія справ є найбільш «медіаційною», оскільки звернення до цієї процедури дозволить не тільки скоротити строки вирішення спорів та зекономити кошти, але й досягти за домовленістю сторін компромісного рішення, яке сприятиме збереженню партнерських стосунків між сторонами конфлікту. Цей інструмент дозволить «виграти» всім, оскільки корпоративні спори - це про великий потік фінансів та неможливість

призупинити діяльність бізнесу навіть на короткий строк. В такий складний для країни час, пов'язаний зі складністю адаптації бізнесу до «нових реалій» та потребою трансформувати бізнес врегулювання спору у суді є не найкращим виходом із ситуації. Крім того, не можна забувати й про те, що процедура медіації знижує ризики завдання шкоди репутації підприємця та зберігає конфіденційність такого спору. Сьогодні, в період, коли новини вкрай швидко поширюються світом, репутаційна шкода може призвести до краху компанії. Погоджуємось з позицією, що цінність цього способу обумовлена розв'язанням протиріч шляхом зосередження безпосередньо на інтересах сторін (опонентів спору), досягнення взаємної згоди, а не на правових позиціях або договірних правах [5, с. 1].

- Господарські спори. Переважно мова йде про галузь сільського господарства. Заміновані поля, уламки ракет, що призводять до втрати зібраного врожаю тощо неминуче призводять до виникнення спорів щодо невиконання зобов'язань за договорами поставки, зберігання, оренди тощо.

- Сімейні та цивільні спори. Ця категорія справ є напевно однією з найбільш складних в плані емоційної складової. Навіть в період до 24 лютого 2022 року ці справи були найбільш емоційно виснажливими. Сьогодні ж ці всі процеси загострюються й в більшості випадків справи є просто не «медіаційними» (однак переваги звернення саме до них очевидні, коли мова йде про людей, які знаходяться на окупованих територіях, про відсутність одного з подружжя на території України тощо, тут не можна забувати ще й про той факт, що медіація є дешевшою). Найбільш актуальними справами сьогодні є спори про поділ майна подружжя у ситуації, коли майно зруйноване, або залишилося на тимчасово окупованій території; у випадку розлучення батьків з питань встановлення контакту із такою дитиною, сплата аліментів, визначення місця проживання дитини; спори щодо невиконання зобов'язань за договором оренди нерухомості тощо. Перевагою медіації в цій категорії справ дає гарантію виконання рішення (у випадку успішної медіації). І найголовніше тут ще й те, що медіація дає можливість зберегти не тільки ділові, а й людські стосунки. В умовах підвищеної психологічної напруги цей момент є вкрай важливим.

Сьогодні медіація є ефективним способом вирішення конфліктних ситуацій у різних галузях, особливо в умовах, коли державна економіка знаходиться в досить хиткому стані, стала, безперебійна робота судової системи перебуває під загрозою, а люди відчують на собі сильну психологічну напругу. Погоджуємось із тим, що війна повністю унеможливорює реалізацію життєвих перспектив, негативно впливає на психічний стан кожного українця, спричиняючи не лише емоційні страждання, а й серйозні загрози психічному здоров'ю [4, с.78-84]. Варто зазначити, що незважаючи на те, що дорослій людині досить важко впоратися з жорстокістю війни, ще більш трагічні наслідки вона несе наступним поколінням, зокрема дітям. Численні дослідження демонструють, що діти, які пережили війни та конфлікти, страждають від значного вищого рівня психологічних проблем, оскільки після тяжких психічних травм війни в мозку

дитини відбудуться фізіологічні зміни, які впливають на перебіг нервових імпульсів, прояв тривожності та здатності до емоційної регуляції [6, с.25-30]. Саме через це використання медіації є вкрай необхідним у сімейних спорах. Війна виступає стресором високої інтенсивності, що спричинює в українців багатовекторний спектр переживань, зокрема крім емоційної сфери, значного ураження отримала: когнітивна, поведінкова, мотиваційна, ціннісно-смыслова, фізіологічна та фізична сфери [1, с.7-15]. Війна повністю трансформує суспільну життєдіяльність, міжособистісні стосунки, соціально-економічне становище, зайнятість та громадську активність. Найбільш уразливими є люди, які зіштовхнулися з такими проблемами, як вимушений переїзд, знаходження у зоні бойових дій, наявність близьких, які перебувають чи беруть участь у бойових діях тощо. Потреба у швидкому врегулюванні спорів необхідна ще й з огляду на психічну складову, адже перебування у напрузі, невизначеність сприяють ще більшому стресу.

Зміна сучасних уявлень про вирішення конфліктів, вектор на євроінтеграцію, прагнення до використання технологій мирного врегулювання конфліктів зумовлює перехід українського суспільства на якісно новий рівень взаємовідносин, толерантного ставлення один до одного, пропагування демократичних цінностей є позитивними кроками, які вже зроблені, однак які є тільки початком великої справи, яку покликана «робити» медіація. В той же час зразком вдалої імплементації інституту медіації в правову систему має слугувати досвід інших країн, які почали використовувати даний інструмент раніше й мають більший досвід в правовому регулюванні цього інституту.

Література

1. Арефнія С. В. Проблеми адаптації до умов війни українців, які стали героями телевізійної програми «Допомога психолога». Організаційна психологія. *Економічна психологія*. 2022. № 2 (26). С. 7-15.
2. Бондарчук Н., Бугайчук А. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 209–213.
3. Костюченко О.Є., Монаєнко А.О., Атаманчук Н.І. Медіація як форма захисту цивільних прав. *Нове українське право*. Вип. 1. 2022. С. 49-56.
4. Предко В., Предко Д. Особливості психічного стану українців в умовах війни. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Психологія. Вип. 3 (56). 2022. С. 78-84.
5. Самойленко А. Альтернатива судовим баталіям: переговори, медіація та третейський суд. *Правовий тиждень*. 2010. № 17. 27 квітня. URL: <http://www.npp.com.ua/articles/articles/1991.html>.
6. Murthy R. S., Lakshminarayana R. Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World psychiatry : official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*. 2006. Т. 5. № 1. С. 25-30.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МЕДІАЦІЇ СУЧАСНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Бондаренко Лілія Олексіївна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціології та психології

Харківський національний університет внутрішніх справ

Сучасне соціальне середовище характеризується низкою факторів (це, насамперед, повномасштабна агресія РФ проти України, наявність окупованих територій, колабораціонізм тощо), які породжують нестабільність об'єктивних і необ'єктивних обставин, що призводить до підвищеної тривожності людей, виникнення конфліктних ситуацій воєнного та невоєнного характеру. За таких умов особливого значення набуває професійна діяльність поліцейських, яка спрямована на забезпечення публічної безпеки і порядку як у мирний час, так і в умовах бойових дій, «охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [1, с. 7]. Зокрема, йдеться про протидію та подолання конфліктних ситуацій, запобігання та розв'язання конфліктів на основі високої культури «спілкування поліцейських із різними верствами населення, правопорушниками, колегами, потерпілими, їхніми родичами, представниками засобів масової інформації» [2, с. 2].

Зазначене актуалізує тему нашого дослідження, а крім того свідчить про екстремальні умови та значні фізичні та психологічні навантаження на особу поліцейського під час виконання професійних обов'язків. Тому поліцейському необхідно мати певний запас внутрішніх психофізіологічних ресурсів стресостійкості та вміння мобілізувати їх у важких життєвих і професійних ситуаціях.

У контексті дослідження актуальною є думка О. Євдокімової про те, що окрім «hardiness» (життєстійкості), яку можна вважати традиційною установкою представника екстремальної професії на ефективне виконання своїх обов'язків, сучасний поліцейський має замислитись про формування якостей, що відповідають сучасним тенденціям розвитку громадянського суспільства, а саме: гнучкості, мобільності, психологічної готовності до роботи [3, с. 218]. Науковці зазначають також зростаючу роль комунікації у професійній діяльності правоохоронців, про що свідчить поява поліції діалогу як підрозділу поліції превенції правопорушень через налагодження спілкування, довіри та взаємодії, ефективного обміну думками з населенням. Практика свідчить, що підрозділи поліції діалогу «озброєні» словом [4, с. 284].

З огляду на узагальнення Н. Мазаракі, справедливому вирішенню конфлікту сприяє медіація (від лат. «mediatio» - здійснювати посередництво, «mediare» - бути посередником; грец. «medos» - нейтральний, незалежний від

сторони) як комплекс рефлетехнологій ведення конфліктних переговорів, де сторони спору за допомогою незалежного посередника-медіатора самостійно рефлексують існуючі протиріччя, формулюють рішення, заключають певні домовленості, розв'язуючи в такий спосіб конфлікт. При цьому медіатор рефлексує як позиції сторін конфлікту, так і процес свого посередництва [5, с. 82].

О. Романенко вважає медіацію однією з технологій альтернативного врегулювання суперечок (від англ. *alternative dispute resolution - ADR*) за участю третьої нейтральної, неупередженої, не зацікавленої в цьому конфлікті сторони – медіатора, який допомагає сторонам виробити певну угоду в суперечці [6, с. 106].

Розглядаються різні види медіації: 1) медіація, орієнтована на розв'язання проблем; 2) трансформативна медіація; 3) наративна медіація; 4) медіація, заснована на розумінні; 5) відновна медіація; 6) оцінна медіація [6, с. 107].

За ст. 1 Закону України «Про медіацію», медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Ст. 2 зазначеного закону окреслює майбутню і, зауважимо, дуже широку сферу застосування медіації: «Медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), які виникають у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносинах, а також кримінальних провадженнях під час укладання угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин» [7].

Наведена вище дефініція підтверджує психологічну природу явища медіації та визначає відповідні способи її реалізації, оскільки з точки зору психології медіація «передбачає здебільшого роботу з конфліктами, які знаходяться в емоційній сфері, а не формально-правовій» [5, с. 88].

З цієї точки для ефективного вирішення сторонам конфлікту важливо почути один одного, здобути відчуття внутрішньої справедливості та впевненості у можливості адекватного вирішення спору, що як раз і забезпечує третя сторона в особі медіатора (медіаторів). Задля реалізації процесу медіації поліцейському, який може виступити в ролі третьої сторони конфлікту, необхідні розвинені на високому рівні навички спілкування, емпатія, вміння слухати, здатність без спотворень передати думки комунікаторів, розуміти особливості їхньої поведінки, орієнтуватися у стадіях конфлікту, усвідомлювати його глибину та інтереси сторін, створювати сприятливий морально-психологічний клімат, вчасно надавати емоційну підтримку, не давати можливості сторонам конфлікту вдаватися до маніпуляцій, відсторонюватися та ухилятися від вирішення конфлікту. Серед професійно важливих якостей назвемо такі особистісні риси медіатора, як-от: уважність, рефлексивність, аналітичність, логічність, критичність мислення, соціальний, емоційний інтелект, креативність, тайм-менеджмент діалогу (полілогу), неупередженість, толерантність, асертивність та ін.

Таким чином, перспективними є наукові розвідки щодо визначення змісту, форм, методів, прийомів діяльності з формування зазначених навичок і якостей поліцейських, які за своїм функціоналом можуть застосувати технологію медіації.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>; Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. станом на 18 січня 2023 р. Харків : Право, 2023. 118 с.
2. Голопич І. М. Підготовка майбутніх поліцейських до професійного спілкування у вищих закладах зі специфічними умовами навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2020. 20 с.
3. Євдокімова О. О. Психологічні детермінанти успішності професійної діяльності працівників правоохоронних органів. *Право і Безпека*. 2012. № 1 (43). С. 217–221.
4. Марченко О., Солохіна Л., Шелкошвеев І. Формування комунікативної компетентності правоохоронців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 59, том 2. С. 283-289.
5. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.
6. Романенко О. В. Формування навичок медіації в майбутніх правоохоронців. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 106-112.
7. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАТОРА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Буртова Вікторія Василівна

студентка I курсу магістратури «Системний аналіз»

Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Боксгорн Анастасія Вікторівна

доктор філософії в галузі «Право», старший викладач кафедри

адміністративного права та адміністративного процесу

Одеський державний університет внутрішніх справ

Починаючи з 2014 року Україна здійснює величезну кількість різноманітних заходів щодо децентралізації влади, що є сучасною формою розвитку демократії у світі. Запровадження в Україні інституту медіації є одним із заходів децентралізації державної влади, який надає громадянам реальну можливість обирати інші не судові засоби для вирішення їх спорів при збереженні судової системи як основного механізму вирішення спорів в суспільстві, активізувати громадян України на задоволення потреб та інтересів, звужити сферу впливу держави на суспільство, замінити цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, та суттєво знизити рівень бюджетного споживання судової системи через зменшення навантаження на суди в цілому [4]. Особливо актуальним розвиток даного інституту постає в період широкомасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, яке різко змінило сприйняття українського суспільства до усіх сфер цивільного життя й, зокрема, вирішення конфліктів. По суті війна надала процесу позасудового вирішення спорів «друге дихання», оскільки для всіх членів суспільства цілком очевидно, що на сьогодні головніше отримати результат, а не довгострокові (хоч і процесуально врегульовані) зволікання в межах судового процесу. Серед переваг медіації, які особливо чітко та яскраво прослідковуються в період воєнного часу крім економії часу можна відзначити також фінансову економію, конфіденційність (що є особливо важливим коли мова йде про господарські справи, де вкрай важливою є репутаційний аспект), можливість зберегти ділові стосунки з іншою стороною конфлікту (також важливо перш за все в господарських спорах, в цивільних справах вектор зміщується на людські стосунки), відсутність формалізованого процесу, відсутність репресивного впливу з боку державних органів тощо.

Незважаючи на величезний інтерес до медіації з боку правників та науковців численні питання залишаються не врегульованими на достатньому рівні й сьогодні. Одним із важливих питань є врегулювання етичних засад діяльності медіатора. Наразі це питання на законодавчому рівні врегульовано досить поверхнево. Так, відповідно до ст.13 Закону України «Про медіацію» зазначено наступне:

медіатор має дотримуватися норм професійної етики медіатора;

об'єднання медіаторів розробляють власні кодекси професійної етики медіатора чи визнають та приєднуються до існуючих кодексів професійної етики медіатора;

кодекси професійної етики медіатора мають відповідати положенням Закону України «Про медіацію»;

в статуті чи положенні об'єднання медіаторів визначається порядок притягнення до відповідальності за недотримання норм професійної етики медіатора, який є членом такого об'єднання [6].

По суті, на законодавчому рівні, на відміну від європейської практики, в Україні не закріплено норм, які б детально регламентували етичний аспект діяльності медіатора. Законодавці надали можливість об'єднанням медіаторів самостійно розробляти власні кодекси професійної етики медіатора чи визнавати та приєднуватися до існуючих кодексів, закріпивши в Законі лише загальні положення з етики, які можна трактувати доволі широко. Тим не менш, враховуючи, що інститут медіації перебуває лише на стадії становлення, така диспозитивність може призвести до зловживання медіаторами наданою їм свободою у визначенні етичних норм. Цілком слушно зауважує Н. Ю. Кантор, репутація та професіоналізм є найважливішими характеристиками медіатора, а при формуванні національної моделі посередництва слід орієнтуватися на функціонування медіації в європейських державах [2, с. 112]. Для визначення концепції етики медіатора в Україні, варто звернутися до європейських стандартів, які довели свою ефективність на практиці. Так, у 2004 році було ухвалено Європейський кодекс поведінки для медіаторів (в цьому законодавчому акті наголошено на принципі компетентності медіатора, сутність якого полягає у достатній обізнаності медіатора щодо основ медіації, належному навчанні, безперервному оновленні знань та практики з медіації. Наступними принципами визначено незалежність, безсторонність, та конфіденційність (на нашу думку принципи медіації та етичні засади діяльності варто відмежовувати). Пунктом «Угода про медіацію, процес, врегулювання» містяться положення, які дають можливість виокремити принцип старанності медіатора. Старанність полягає у вжитті медіатором всіх заходів щодо розуміння сторонами всіх положень та умов угоди про медіацію, належному проведенні процедури, дотриманні справедливості процесу, поінформованості сторін щодо будь-яких аспектів порядку проведення процедури тощо. European Code Of Conduct For Mediators) [8]. У грудні 2018 році було ухвалено Європейський кодекс поведінки для надавачів послуг з медіації (European Code of Conduct for Mediation Providers) [9], сфера застосування якого стосується будь-якої державної або приватної організації (в тому числі судову та присудову медіацію), яка керує медіацією або її організовує. Кодекс наголошує на дотриманні мінімальних етичних стандартів, визначених у попередньому документі, та додає принципи якості послуг з медіації та компетентності, прозорості та комунікації, нейтралітету медіатора. Окрему увагу зосереджено на питанні конфлікту інтересів. Чинниками, які можуть негативно вплинути на упередженість медіатора, визнано: будь-які економічні інтереси або джерела

доходів посередника, пов'язані зі сторонами або їхніми організаціями; будь-яка зацікавленість в результатах процесу медіації; будь-які факти або відносини зі сторонами спору та їх представниками, які можуть вплинути на неупередженість посередника. В цьому контексті хотілося б зупинитися на принципі нейтральності. Як влучно зазначає Н. А. Мазаракі, медіатор не може повністю позбутися власних уподобань та суб'єктивного сприйняття світу, однак він повинен бути здатним не допускати зовнішніх проявів свого суб'єктивного ставлення до обставин спору, який є об'єктом медіації. Крім цього, доцільність встановлення принципу нейтральності медіатора визначаються обраним стилем процедури – фасилітативної чи оцінювальної [3, с. 100]. Українська модель медіації тяжіє до першого - в ньому медіатор обмежений у повноваженнях щодо надання сторонам власної оцінки обставин спору. З огляду на це, закріплення принципу нейтральності у майбутньому Етичному кодексі медіатора є доцільним. Ідея тактовності вимагає від медіатора володіти комунікативними навичками, дотримуватися поваги до учасників процедури та всередині професійної групи, бути ввічливим та уникати будь-яких проявів дискримінації. Що ж до конфіденційності, то в медіації виконує роль не лише етичного принципу посередника. Вона виступає головною перевагою медіації над традиційним гласним судовим розглядом, ознакою та умовою проведення посередництва і обов'язком медіатора та сторін. В загальному розумінні конфіденційність розуміють як стан поведінки з інформацією, за якого доступ до неї отримують лише суб'єкти, які мають на це право [1, с. 41]. Підтримуємо позицію Токаревої К, яка зазначає, що засада поваги до професії та культури поведінки медіатора повинна перекликатися зі статтею 12 Правил адвокатської етики [5]. Виходячи із аналогії етичних правил адвокатів, даний принцип полягає у тому, що медіатор повинен стверджувати повагу до професії медіатора, яку він уособлює, та сприяти збереженню і підвищенню поваги до неї в суспільстві. Медіатор повинен: виконувати законні рішення органів медіаторського самоврядування; не вчиняти дій, спрямованих на обмеження незалежності медіаторів, честі, гідності, ділової репутації колег тощо [7, с.77]. Складність категорії «етика» та широке коло суспільних відносин, які знаходяться в полі зору «медіації» зумовлюють складності в формулюванні чіткого переліку основ діяльності медіатора та потребують закріплення на законодавчому рівні. Вбачаємо за необхідне прийняти нормативно-правовий акт загальнодержавного рівня, який регламентує єдиний та обов'язків до виконання кодекс професійної етики медіатора. Це дозволить стандартизувати діяльність та нівелює ризики порушення «ідеї» створеного інституту.

Література

1. Брижко В.М., Пилипчук В.Г. Приватність, конфіденційність та безпека персональних даних. *Інформація і право*. 2020. № 1 (32). С. 33-46.
2. Кантор Н.Ю. Європейські стандарти правового статусу медіатора. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 60. С.109-122.

3. Мазаракі Н.А. Принцип нейтральності медіатора. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. С. 99-100.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про медіацію» від 27 березня 2015 р. № 2480 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558
5. Правила адвокатської етики. Національна Асоціація Адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення 04.09.2023).
6. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>. (дата звернення 03.09.2023)
7. Токарева К. Теоретико-правовий аналіз етичних засад діяльності медіатора. *Вісник АПСБТ*, 2020, № 3-4. С. 70-79.
8. European Code Of Conduct For Mediators. URL: https://www.euromed-justice.eu/en/system/files/20090128130552_adr_ec_code_conduct_en.pdf (дата звернення 04.09.2023).
9. European Code of Conduct for Mediation Providers. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901dc6> (дата звернення 03.09.2023).

НОТАРІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА МЕДІАЦІЯ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Воробель Уляна Богданівна

*старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію» медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [1]. Тоді як нотаріальна діяльність – незалежна професійна діяльність органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності (ст. 1 Закону України «Про нотаріат») [2].

Однак, аналізуючи норми законодавства про нотаріат, М. О. Німак, зауважує багато спільного між нотаріальною діяльністю та медіацією. Зокрема, нотаріальні дії вчиняються нотаріусом за зверненням фізичних та юридичних осіб, за їх добровільної згоди та вільного волевиявлення на вчинення тієї чи іншої нотаріальної дії, а також за відсутності спору між сторонами (коли вчиняється нотаріальна дія за участю кількох осіб), тобто якщо сторони дійшли згоди з усіх спірних питань. Якщо між сторонами є спір, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії і роз'яснює особам їх право звернутися до суду. Хоча сьогодні офіційно нотаріуси не проводять медіацію, однак на практиці нерідко вдаються до її методик. Так, часто особи звертаються до нотаріуса із конфліктними ситуаціями, і він, вивчивши справу, роз'яснивши сторонам чинне законодавство, їх права та обов'язки, з'ясувавши дійсні наміри сторін (вище перелічене є обов'язком нотаріуса згідно зі ст. 5, ч. 10 ст. 44 Закону України «Про нотаріат» [2]), пропонує їм можливі шляхи вирішення тієї чи іншої справи. Наслідком такої роботи є вчинення нотаріальної дії за результатами прийнятого сторонами рішення. Крім того, звернення до нотаріуса жодним чином не пов'язане із зверненням до суду, а тому може здійснюватися як до звернення до суду, так і після чи під час [3, с. 67].

Встановлення дійсних намірів сторін (якщо вчиняється нотаріальна дія за участю двох та більше осіб) здійснюється шляхом з'ясування нотаріусом однакового розуміння сторонами значення, умов того правочину, який сторони бажають укласти, та його правових наслідків для кожної із сторін. При цьому таке встановлення дійсних намірів однієї зі сторін може бути здійснено нотаріусом за відсутності іншої сторони з метою виключення можливості стороннього впливу на її волевиявлення [3, с. 67].

Слід наголосити на тому, що саме під час з'ясування дійсних намірів сторін нотаріус має змогу визначитися стосовно немедіабельності відносин, зважаючи, зокрема, на відсутність наміру сторін або ж однієї з них щодо

досягнення компромісу. У такому разі нотаріус роз'яснює можливу відмову у вчиненні нотаріальної дії [4, с. 153–155].

Як і медіація, нотаріальна діяльність є конфіденційною. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про нотаріат» нотаріус зобов'язаний зберігати нотаріальну таємницю. Що ж до порядку здійснення, то нотаріальна діяльність також є впорядкованою структурованою процедурою, а порядок вчинення нотаріальних дій визначено законодавством [3, с. 67].

Відмінність між цими двома видами діяльності, на думку М. О. Німак, полягає у тому, що метою медіації є врегулювання конфлікту між сторонами шляхом досягнення сторонами згоди і прийняття ними спільного рішення, а метою нотаріальної діяльності є надання юридичної вірогідності нотаріальним діям, вчиненим на підставі вільного волевиявлення осіб. Проте, щоб вчинити таку нотаріальну дію, як вже зазначалося вище, сторони повинні дійти згоди, а сприяє їм у цьому дуже часто саме нотаріус [3, с. 67].

Щодо принципів, за якими проводиться медіація, то також є багато спільного із принципами, за якими здійснюється нотаріальна діяльність. Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про медіацію» медіація проводиться за взаємною згодою сторін з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, незалежності та нейтральності медіатора, його неупередженості, самовизначення та рівності прав сторін медіації [1].

Що стосується незалежності, то нотаріус, як і медіатор (ч. 1 ст. 7 Закону України «Про медіацію» [1]), є незалежним у здійсненні нотаріальної діяльності, а будь-яке втручання в його діяльність забороняється (ст. 8¹ Закону України «Про нотаріат») [2]. З огляду на аналіз норм законодавства про нотаріат нотаріус також є нейтральною та неупередженою особою, адже не може діяти в інтересах однієї із сторін, а зобов'язаний забезпечити рівність сторін під час вчинення нотаріальних дій [3, с. 67].

На неупередженість та незалежність нотаріуса вказує також те, що він не має безпосереднього керівника, а є самостійним у своїй діяльності і керується виключно чинним законодавством. Як і в медіації, так і під час вчинення нотаріальних дій сторони самостійно обирають, до якого нотаріуса їм звернутися, з яким питанням, та визначають зміст правочину, який вони мають намір посвідчити, тощо.

У Законі України «Про медіацію» йдеться про застосування медіації у будь-яких конфліктах, що виникають у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносинах, а також кримінальних провадженнях під час укладання договорів про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин [1]. Слід зауважити, що нотаріусом є особа з вищою юридичною освітою, яка є спеціалістом у галузі цивільного, сімейного, трудового та господарського права, а тому проводити медіацію з конфліктів, що виникають з адміністративного та кримінального права, нотаріусом видається не цілком можливим, адже потребує спеціальних знань та практичних навичок у цих галузях права [3, с. 67].

М. О. Німак вважає, що попри схожість діяльності медіатора та нотаріуса, все ж не слід ототожнювати ці види діяльності, а навпаки, варто розмежовувати їх з огляду на вимогу законодавця щодо незалежності та неупередженості як медіатора, так і нотаріуса. Навіть більше, не всі конфлікти, які є предметом медіації, обов'язково будуть врегульовані за необхідності вчинення тої чи іншої нотаріальної дії, натомість зафіксувати письмово домовленості, щодо яких дійшли згоди сторони конфлікту, є обов'язковим у всіх випадках [3, с. 68].

Законодавство деяких країн передбачає нотаріальне посвідчення медіаційної угоди. Так, ч. 4 статті 38¹ Закону Грузії «Про нотаріат» передбачено, що якщо спір в процесі нотаріальної медіації закінчився угодою сторін, нотаріус складає акт мирової угоди, який посвідчує нотаріально. У разі невиконання такого договору нотаріус має право зробити на ньому виконавчий напис, що є виконавчим документом [5].

Оскільки не будь-який спір, врегульований за допомогою медіації, буде остаточно врегульований шляхом нотаріального посвідчення правочину, а врегулювання конфлікту буде завершуватися тільки укладенням угоди за результатами медіації, для того, щоб реалізувати свої права у разі невиконання цієї угоди однією із сторін інша сторона буде змушена звернутися до суду.

Проте оскільки сторони дійшли згоди щодо конфлікту і зафіксували свої домовленості в угоді, то науковці вважають, що з метою ефективності проведення медіації процедура виконання домовленостей по конфлікту мала б бути простішою. Так, наприклад, Н. О. Німак пропонує угоду за результатами медіації з майнових спорів посвідчувати нотаріально. У разі невиконання однією із сторін своїх обов'язків за цієї угодою інша сторона зможе звернутися до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису на такій угоді, яка вже засвідчила безспірність заборгованості, уникаючи при цьому звернення до суду, що і є основною метою медіації [3, с. 68].

У зв'язку з чим, у науковій літературі до беззаперечних переваг проведення медіації нотаріус справедливо відносить такі: швидкість і невеликий розмір витрат порівняно з вирішенням спору в судовому порядку; високий потенціал добровільного виконання досягнутого рішення через авторитет, а в певних випадках і виконавчої сили нотаріального акту, а також внаслідок самостійності сторін в процесі досягнення згоди і високого рівня їх впливу на результат; забезпечення конфіденційності процесу досягнення згоди, а також створення гарантій для збереження здорової морально-психологічної атмосфери у відносинах сторін після досягнення результату [3, с. 68].

Нині вже на законодавчому рівні передбачено, що нотаріуси можуть проводити медіацію у порядку, визначеному законом, за умови проходження ними базової підготовки медіатора (ст. 1 Закону України «Про нотаріат» [2]), а також те, що нотаріальна палата України здійснює підготовку нотаріусів у сфері медіації, веде та оприлюднює реєстри нотаріусів, які пройшли підготовку у сфері медіації (ст. 16¹ Закону України «Про нотаріат» [2]).

Література

1. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-ІХ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#n205> (дата звернення: 05.09.2023).
2. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 05.09.2023).
3. Німак М. О. Перспективи проведення медіації нотаріусом в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 66–68.
URL: http://www.lsej.org.ua/5_2020/16.pdf (дата звернення: 05.09.2023).
4. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 416 с.
5. О нотариате : Закон Грузии от 04 декабря 2009 г. № 2283-Пс.
URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/90928/11/ru/pdf> (дата звернення: 05.09.2023).

МЕДІАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Вільська Єлизавета Русланівна

слухач магістратури

Науковий керівник: Матвєєва Лілія Георгіївна

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, керівник Центру медіації ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Поліцейська діяльність є однією із найскладніших випадків для медіації. Тим не менш, медіація має багато перспектив для зміни в організаційній стратегії Community policing, що націлено на співробітництво поліцейських та громади на засадах партнерства. Так склалося, що в роботі працівників поліції завжди були випадки конфліктних ситуацій, коли поліцейські опинялися в різних непередбачуваних ситуаціях, які вимагали використання медіативних тактик і навичок для вирішення суперечностей.

Медіації надають перевагу серед інших методологій вирішення конфліктів через її цілі та змістовні компоненти її поетапного процесу. Поліцейський у ролі медіатора є посередником та нейтральною стороною щодо спору. Він або вона керує кроками, щоб допомогти сторонам у суперечці вирішити їхній спір. Будучи у ролі медіатора, офіцер поліції допомагає сторонам безпосередньо спілкуватися одна з одною, творчо думати про способи врегулювання конфлікту і обертати свої варіанти вирішення спору. Таким чином, поліцейський не бере на себе більш традиційну роль у вирішенні конфліктів, а намагається вислухати кожну сторону і, якщо це необхідно, фактично скликати сторони віч-на-віч без застосування поліцейських заходів [1].

Активне слухання є основною навичкою посередництва в поліції. Поліцейський повинен вислухати кожну зі сторін і дати їм зрозуміти, що їх почули. Це може бути перефразування або узагальнення сказаного мовою, зрозумілою для обох сторін для продовження вирішення спору. Перебуваючи у ролі медіатора, поліцейський повинен бути надзвичайно терплячими, неупередженими та винахідливими. Це все потрібно робити, перебуваючи на місці подій, на очах сторін, перехожих чи ЗМІ, у таких випадках інколи дуже складно встановити будь-яку довіру зі сторонами, що є основною концепцією, на яку часто посилаються медіатори [2].

На відміну від традиційної поліцейської роботи, коли працівники поліції швидко реагують і їдуть далі, посередництво вимагає більш тривалого втручання, яке може зайняти багато часу. У тих випадках, коли конфлікт між сторонами є давнім, виклики можуть бути навіть більш значними, оскільки контакт поліцейських зі сторонами відбувається на місці конфлікту, коли сторони незадоволені, розлючені, засмучені та до кінця наполягають у своїй правоті [3].

Незважаючи на те, що поліція все більше використовує медіацію продовжує існувати широкий спектр проблем у цій сфері. Щоб посередництво оцінювалося як основний підхід до поліцейської діяльності, має відбутися серйозна зміна парадигми для впровадження нового підходу, який відрізняється від багатьох звичайних поліцейських методів. Медіація – складний процес. Щоб навчитися всім аспектам медіації, поліцейські повинні пройти додаткову інтенсивну підготовку. На даний час медіація в поліції не має професійного рівня. Участь дипломованих медіаторів в Україні сьогодні обмежена урегулюванням конфліктів під час масових заходів, проведенням переговорів з їх учасниками, але у світі медіатори також попереджають самогубства, вбивства, звільняють заручників, уникають застосування зброї злочинцями у різних ситуаціях, тощо [4].

Отже, медіаційні прийоми в професійній діяльності поліцейського дають йому можливість бути висококваліфікованим працівником, який зможе допомогти громадянам майже у будь-яких ситуаціях. А явище медіації в поліції потребує подальшого розвитку, переосмислення та удосконалення відповідно до світових стандартів.

Література

1. Police mediation. URL: <https://what-when-how.com/police-science/police-mediation/>
2. CONCEPTUALIZING MEDIATION USE BY PATROL POLICE OFFICERS By Christopher C. Cooper, J.D., Ph.D., former Washington D.C. Police Officer Associate Professor, Saint Xavier University
3. Volpe Maria. Mediation in the Future of Policing.
4. Дрок М. О. Медіація в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України. *Медіація як спосіб вирішення приватно- та публічно-правових спорів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 листоп. 2021 р.)*. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С.109-111.

ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДІАТОРА

Горб Володимир Вікторович

*аспірант Одеського університету внутрішніх справ,
співробітник Служби безпеки України*

Науковий керівник: Янковий Микола Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Згідно з статтею 4 Закону України «Про медіацію» (далі – Закон) вона проводиться з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Як зазначено у ст. 7 Закону, медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб [1].

Нейтральність і неупередженість медіатора має ґрунтуватись на володінні ним об'єктивною та вичерпною інформацією у відношенні предмету спору. Адже сподіватись на формування неупередженого бачення медіатора суті конфлікту на підставі вивчення протилежних позицій сторін спору варто не завжди, оскільки кожній з них притаманний природний, обумовлений психологічними, морально-діловими, розумовими та іншими особистісними якостями суб'єктивізм. Тобто у кожного своя правда, за результатами опрацювання яких медіатор, через призму нормативно-правових актів, правових звичаїв і моралі формує істинне бачення предмету спору, переслідуючи мету його вирішення.

Перед початком проведення медіації медіатор або суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, здійснює підготовчі заходи із сторонами наявного або можливого конфлікту (спору), зокрема зустрічі, збирання та обмін інформацією, документами, необхідними для прийняття рішення сторонами конфлікту та рішення медіатора про участь в медіації (ст. 16 Закону). До ідеального випадку слід віднести такий, коли наявні у сторін спору інформація і документи дозволяють сформулювати абсолютне розуміння ситуації для проведення успішної медіації. Предметом наукового пошуку є ситуація, коли медіатор опиняється в умовах інформаційного голоду, тобто нестачі інформації про які-небудь події, процеси, явища, факти чи обставини.

На погляд автора, локалізація такого вірогідного положення медіатора може бути здійснена шляхом його доступу до загальнодержавних, відомчих інформаційних ресурсів, таких як система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта», її підсистема – комплекс автоматизації центрів надання адміністративних послуг «Вулик», інтегрована інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ України «АРМОР».

Так, включеними до «АРМОРа» елементами є інформаційні підсистеми різної тематичної спрямованості, серед яких: «Єдиний облік», «Особа», «Розшук»,

«Пізнання», «Річ», «Антикваріат», «Втрачені документи», «Угон», «Зареєстрована зброя», «Кримінальна зброя», «Мігрант», «Корупція», «Адміністративне правопорушення», «Кримінальна статистика», «Злочин», «Домашній арешт», «Доставлені до ЧЧ».

До системи «Трембіта» підключено понад 72 електронні інформаційні ресурси, найпопулярніші – державний реєстр фізичних осіб-платників податків, державний реєстр актів цивільного стану громадян, автоматизована система виконавчого провадження, електронна система охорони здоров'я [2].

Відповідно до авторського бачення, організація вмотивованого доступу медіатора до окремих з перелічених підсистем «АРМОРу», «Трембіти» з великою долею вірогідності позитивно впливатиме на досягнення першорядної мети процедури медіації, тобто укладання угоди за результатами її проведення, а також сприятиме забезпеченню дотримання принципів діяльності медіатора – нейтральності та неупередженості.

Пункт 3 розділу IV «Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України», затвердженого наказом МВС України № 676 від 03.08.2017 р. визначає, що користувачами Інформаційного порталу є посадові особи органів (підрозділів) поліції, яким в установленому порядку надано відповідні права доступу до інформації в системі ПНП; фізичні особи та інші уповноважені посадові особи суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС, яким в установленому порядку надано відповідні права доступу до інформації в цій системі [3].

Водночас, ст. 6 Закону визначає, що медіатор не має права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше.

На думку автора, додаткової регламентації потребують як організаційні питання щодо практичного механізму доступу медіатора до загальнодержавних і відомчих інформаційних ресурсів у разі виникнення такої обґрунтованої потреби, так і нормативно-правові засади цієї сфери діяльності медіатора.

Врегулювання питання інформаційного забезпечення медіаторів через вироблення порядку доступу до затребуваних баз даних та інформаційних систем в перспективі сприятиме укоріненню і поширенню інституту медіації в Україні, захисту прав і інтересів наших громадян, особливо в нинішніх умовах війни.

Література

1. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Веб-ресурс «EU4DigitalUA», URL: <https://eu4digitalua.eu/news/trembita-gov-ua-zvit-za-2-j-kvartal-2022-roku/>.
3. Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»: затверджено наказом МВС України № 676 від 03.08.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>.
4. Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: затверджено наказом МВС України від

12.10.2009 р. № 436 (втратило чинність 08.02.2022 р.).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09#Text>.

МЕДІАЦІЯ У ПАТЕНТНОМУ ПРАВІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дружкова Ірина Сергіївна

кандидат історичних наук,

доцент кафедри теорії та історії держави і права,

Одеський державний університет внутрішніх справ

Медіація в патентуванні в Україні та світі відіграє важливу роль у вирішенні конфліктів та спорів, які можуть виникнути в процесі захисту інтелектуальної власності, зокрема патентів. В Україні медіація є одним із методів альтернативного вирішення спорів (АВС) у патентній сфері. Її використовують для вирішення спорів між патентовласниками, аплікантами, конкурентами і іншими зацікавленими сторонами.

В Україні медіація в патентній сфері регулюється законодавством, зокрема Законом України «Про медіацію» та Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»[6; 7]. Медіація дозволяє сторонам вирішити спір швидше та менш витратно, порівняно з судовим процесом. Вона може бути особливо корисною в патентній сфері, де спори можуть бути складними технічно та вимагати спеціалізованого розуміння.

У багатьох країнах існують аналогічні законодавчі механізми для вирішення патентних спорів за допомогою медіації. Наприклад, в Сполучених Штатах Америки діє програма «Патентна медіація», яка сприяє вирішенню спорів у патентній сфері. Організації, такі як Всесвітня Організація Інтелектуальної Власності (ВОІВ) та Світова Торговельна Організація (СТО), також сприяють розвитку медіації у патентній сфері через розробку стандартів та рекомендацій[8].

У багатьох країнах існують спеціалізовані медіатори, які мають розуміння патентного права та технічних питань і можуть допомогти сторонам досягти домовленості.

Медіація в патентному праві може бути корисним інструментом для вирішення конфліктів і спорів, а також для зменшення судового навантаження. Цей підхід сприяє збереженню інтелектуальної власності та сприяє інноваціям у патентній сфері.

Існує кілька відомих прикладів успішної медіації у патентознавстві в різних країнах світу. Ці приклади показують, що медіація може бути ефективним інструментом для вирішення патентних спорів, допомагаючи компаніям зекономити час і ресурси, які можуть бути витрачені на довгий судовий процес.

Серед університетів та інших навчальних закладів також існують приклади успішної медіації у патентній сфері. Wisconsin Alumni Research Foundation (University of Wisconsin – Madison) проти Apple Microchip technology; Wisconsin Alumni Research Foundation (University of Wisconsin – Madison) проти Intel Microchip technology також Boston University проти EpistarBlue; також і University of Minnesota протит Verizon, AT&T, T-Mobile, and

Sprint. Однак найбільш резонансною мабуть була справа Carnegie Mellon University проти Marvell Technology Group через великі відкодування та довгий термін спави.

Медіація патентних справ в університетах світу може виникати, коли університети мають патенти або інтелектуальну власність, які стають предметом конфлікту або порушення інтелектуальних прав.

Компанія Marvell Technology Group Ltd через 7 років судових процесів заявила, що заплатить Університету Карнегі-Меллона 750 мільйонів доларів за врегулювання позову. Компанія звинувачувалась університетом у порушенні двох патентів на жорсткі диски, якими володіє заклад вищої освіти. Університет Carnegie Mellon подав до суду на Marvell у березні 2009 року через видані патенти, які стосувалися того, наскільки точно схеми жорстких дисків зчитують дані з високошвидкісних магнітних дисків.

Про угоду було оголошено через шість місяців після того, як федеральний апеляційний суд заявив, що попередня компенсація збитків у розмірі 1,54 мільярда доларів проти виробника мікросхем має бути значно зменшена та що має бути проведено новий судовий процес, але що Marvell має виплатити щонайменше 278,4 мільйона доларів. Ця сума становила б 50 центів за чіп роялті з 556,8 мільйонів мікросхем, імпортованих до Сполучених Штатів для використання в дисководах[3].

Про врегулювання було оголошено після закриття ринків США. Однак акції Marvell одразу піднялися на 45 центів до 9,75 доларів після завершення торгів. Вони закрилися на 18 центів до 9,30 долара під час регулярних торгів.

Університет заявив, що принаймні дев'ять схемних пристроїв Marvell містять патенти, які були видані в 2001 і 2002 роках, що дозволяє компанії продавати мільярди мікросхем без дозволу.

У грудні 2012 року федеральне журі в Піттсбурзі присудило Carnegie Mellon 1,17 мільярда доларів США. Пізніше окружний суддя США Нора Беррі Фішер збільшила цю суму до 1,54 мільярда доларів США, відображаючи ймовірне навмисне порушення Marvell плюс відсотки.

Карнегі-Меллон заявив, що «значна частка» угоди в розмірі 750 мільйонів доларів, після вирахування судових зборів і витрат, піде винахідникам відповідної технології.

Це Хосе Моура, професор електротехніки та комп'ютерної інженерії в Карнегі-Меллон; і Александар Кавчич, колишній студент Моури, а тепер професор електротехніки та комп'ютерної інженерії в Гавайському університеті[2].

Однак ми бачимо, що на переговори учасники пішли після 7 років судових тяжб.

Всесвітня організація інтелектуальної власності згадує приклад медіації яка було проведено ними. Однак оскільки будь-які персональні та важливі дані мають бути захищені. Ми знаємо лише канфу питання. А само, що європейський університет, який має фармацевтичні патентні заявки в кількох країнах, домовився про ліцензійну угоду з європейською фармацевтичною

компанією. Фармацевтична компанія скористалася опціоном, і сторони почали переговори щодо ліцензійної угоди. Після трьох років переговорів сторони не змогли домовитися про умови ліцензії. Тоді сторони подали спільний запит на посередництво ВОІВ. Одноденна зустріч дозволила сторонам визначити проблеми та поглибити розуміння правових обставин. На цій основі сторони продовжили прями переговори між собою та досягли мирової угоди [4].

Основними конфліктними моментами між власники патентів (у цьому випадку університети) і технологічними компаніями можуть бути різні думки щодо обсягу та межі патенту. Це може включати питання, чи включаються певні технології в обсяг патенту, або чи порушується патент технологічною компанією.

Оцінка вартості патенту також може становити складність, і обидві сторони можуть мати різні погляди на це. Вартість патенту може включати потенційні доходи від ліцензування, вартість інноваційного розвитку і багато іншого [5].

Технологічні компанії можуть бути заперечувати, що її продукти або технології порушують патент, а власники патенту можуть стверджувати протилежне. Це може викликати спори та конфлікти. Одна зі сторін може вважати, що інша сторона займає недоброзичливу позицію або намагається використовувати силу для досягнення своїх цілей, що може призвести до недовіри і збільшити напругу. В патентному праві можуть виникати складні технічні питання, і медіаторам може бути важко зрозуміти всі деталі технології та інновацій. Медіація може займати час і коштувати гроші обом сторонам. Питання про терміни і витрати можуть також виникнути під час медіації.

Забезпечення співпраці між сторонами і збереження конфіденційності можуть бути складними завданнями, особливо коли сторони мають різні інтереси та обов'язки перед своїми клієнтами або акціонерами.

Уникнення цих складнощів і досягнення успішної медіації можливі завдяки добрій підготовці, ретельному вивченню матеріалів справи, взаєморозумінню та гнучкому підходу до вирішення конфлікту. Медіатори можуть відігравати важливу роль у полегшенні діалогу та знаходженні конструктивних рішень.

Література

1. Blacke B. GE, Ikea, Home Depot defeat University of California bid for light bulb import bans. URL: <https://www.reuters.com/legal/ge-ikea-home-depot-defeat-university-california-bid-light-bulb-import-bans-2023-05-16/>

2. Carnegie Mellon Settles Patent Lawsuit. URL: <https://www.cmu.edu/news/stories/archives/2016/february/patent-lawsuit.html>

3. Stempel J. Marvell Technology to pay Carnegie Mellon \$750 million over patents FEBRUARY 18, 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-marvell-technlgy-carnegiemellon-idUSKCN0VQ2YE>

4. WIPO Mediation Case Examples. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/mediation/case-example.html>

5. Васюренко О. В., Дяченко В. С., Дяченко Н. П., Задояний А. Г., Слободян В. Р. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*. 1 (42), pp. 9-14. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).9-14](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).9-14)

6. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12?find=1&text=%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86#Text>

8. Розман Ю. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 245-256. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50593733.pdf>

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Журик Тетяна Володимирівна
Магістр права, адвокат

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур.

Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Відповідно до Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються [1]. Проте 16 листопада 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про медіацію». Даним Законом визначено правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору) [3]. Тобто з моменту набрання чинності Закону «Про медіацію» в Україні почала діяти нова процедура врегулювання конфліктів (спорів) як для фізичних так і для юридичних осіб.

Законодавче регулювання процедури медіації вплинуло на створення Реєстру медіаторів України. На наш погляд, постає питання: Чи можна на медіатора покласти повноваження судді? Звісно ні! Дійсно медіатор теж в своїй професійній діяльності є нейтральною, незалежною та неупередженою фізичною особою. Але медіатор не ухвалює жодного рішення при урегулюванні конфліктної ситуації (спору) на користь однієї із сторін [3].

Основними принципами проведення медіації є добровільність, конфіденційність, які спрямовані на запобігання виникнення або регулювання вже існуючого конфлікту (спору) шляхом переговорів сторонами медіації. [3] Таким чином, медіатор є арбітром, який спрямовує сторони на врегулювання конфліктів самими сторонами конфліктної ситуації, при цьому обмежений правами надавати сторонам медіації консультацій та рекомендацій щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору) та приймати будь-яке рішення по суті конфлікту (спору).

Медіатор, на відміну від судді, допомагає сторонам конфлікту налагодити комунікацію, досягти порозуміння між конфліктуючими сторонами шляхом проведення переговорів.

Маючи надію, що лише суд може вирішити конфліктну ситуацію (спір), ухваливши відповідне рішення. Медіація може бути проведена як до звернення до суду так і під час розгляду судового провадження. Якщо конфліктуючі

сторони вирішили урегулювати або попередити конфліктну ситуацію до звернення до суду, то, на нашу думку, така угода з проведення медіації буде мати позитивне рішення для сторін. Після укладання угоди, сторони медіації зобов'язані виконувати угоду за результатами медіації в порядку і строки, встановлені угодою [3].

А якщо справа вже перебуває в суді, які переваги відкриваються для конфліктуючих сторін? Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [4].

Основним принципом розгляду справи в судах є гласність судового процесу. Так розгляд справ у судах проводиться усно і відкрито. Розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться лише у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, або за клопотанням учасників справи з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя учасників справи або відомостей, що принижують їхню честь і гідність, а також в інших випадках, установлених законом.

Для доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції Державна судова адміністрація України забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень [6].

Натомість одним із основних принципів медіації є конфіденційність. Так відповідно до Закону, медіатор та інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше [3].

Ще одним принципом розгляду справи в суді є відкритість інформації щодо справи. Встановлено, що ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи або обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа, яка не є учасником справи, має право на доступ до судових рішень у порядку, встановленому законом.

Зазвичай третя особа дізнається про ухвалене рішення вже на стадії виконання того самого рішення. Для перегляду такого рішення на стадії першої (заочне рішення), апеляційної чи касаційної інстанції, третя особа, якої порушені права та обов'язки ухваленим рішенням суду повинна клопотати про поновлення строків для оскарження такого рішення з обов'язковим зазначенням та обґрунтуванням коли саме та за яких підстав третій стороні стало відомо про ухвалене рішення.

В свою чергу Закон України «Про медіацію» захищає інтереси третіх осіб. Так, медіація не проводиться у конфліктах (спорах), що впливають чи

можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації.

В свою чергу, угода за результатами медіації не повинна містити положень, що порушують права та інтереси інших осіб, інтереси держави або суспільні інтереси [3].

Ще однією відмінністю між процесуальним законодавством розгляду та ухвалення рішення та медіацією є межі розгляду спору.

Відповідно до процесуального законодавства України, при ухваленні рішення суд не може виходити за межі позовних вимог. Виключенням є мирова угода, яка укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін.

В угоді ж за результатами медіації сторони медіації можуть вийти за межі предмета конфлікту (спору), зазначеного в договорі про проведення медіації, або за межі предмета позову (заяви), якщо медіація проводиться під час судового провадження [3].

Ще однією привілегією застосування медіації під час розгляду справ в суді є повернення позивачу з державного бюджету 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову та 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні відповідної апеляційної чи касаційної скарги. [3; 4]

Таким чином, що може бути краще як вирішення конфлікту (спору) шляхом, який влаштовує всі сторони і в той самий час значна економія коштів на судові витрати.

Враховуючи позитивні тенденції застосування медіації в запобіганню і врегулюванню конфліктів (спорів), суди під час попереднього судового засідання повинні роз'яснити, що сторони можуть примиритись шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу. В зв'язку з необізнаністю осіб з новим терміном «медіація», суд повинен роз'яснити сторонам судового провадження позитивні та негативні наслідки застосування медіації.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
3. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
4. Цивільно процесуальний кодекс України: від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>
6. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: Рішення Вищої Ради Правосуддя від 19.04.2018 р.

№ 1200/0/15-18.

Редакція

від

11.07.2023

р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v1200910-18?lang=ru#Text>

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ ТЕХНІК ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Карашук Катерина Леонідівна,

медіатор, адвокат, приватний виконавець Виконавчого округу м. Києва

Примусове виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів є доволі складним механізмом реалізації права.

Дієвість механізму медіації під час виконавчого провадження забезпечує зменшення кількості звернення сторін виконавчого провадження до судів із заявами та скаргами, полегшення процесу стягнення. Процедура медіації на стадії виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів сприяє створенню умов добровільного їх виконання.

В ході виконавчого провадження застосовується державний примус. Нерідко виконавець, з огляду на категорію справи, залучає працівників поліції для участі у виконавчих діях.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 14, п. 15) ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» [1] для проведення виконавчих дій виконавець за потреби залучає працівників поліції у порядку, встановленому цим Законом.

Залучення працівників поліції у межах наданих їм повноважень здійснюється виконавцем при виконанні рішень для забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання, припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю виконавців, фізичних осіб, що виникли при проведенні виконавчих дій щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів на підставі мотивованої постанови виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення виконавчої дії (п. 2 розділу II «Учасники виконавчого провадження» Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5 [2]).

Згідно з п. 4) ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право за наявності вмотивованого рішення суду про примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи безперешкодно входити на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень боржника - фізичної особи, особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, проводити в них огляд, у разі потреби примусово відкривати їх в установленому порядку із залученням працівників поліції, опечатувати такі приміщення, арештовувати, опечатувати та вилучати належне боржникові майно, яке там перебуває та на яке згідно із законом можливо звернути стягнення.

За ч. 4 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за

вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. У залученні поліції для проведення виконавчих дій може бути відмовлено лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій.

У разі необхідності розшуку транспортного засобу боржника відповідно до ч. 3 ст. 36 Закону України “Про виконавче провадження” виконавець вносить постанову про такий розшук, яка є обов’язковою для виконання поліцією. Тимчасове затримання та зберігання поліцією на спеціальних майданчиках чи стоянці виявленого за результатами розшуку транспортного засобу боржника здійснюються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Згідно з ч. 4 ст. 66 Закону України «Про виконавче провадження» примусове виселення здійснюється у присутності понятих за участю працівників поліції.

Примусове вселення стягувача здійснюється у присутності понятих за участю працівників поліції відповідно до ч. 4 ст. 67 Закону України “Про виконавче провадження”.

З комплексного аналізу змісту наведених вище законодавчих норм випливає те, що майже кожне залучення виконавцем у ході виконавчого провадження працівників поліції пов’язане з конфліктом. Наявність гострого конфлікту між двома сторонами, зумовлює залучення та участь поліції, а застосування медіаційних навичок працівників правоохоронних органів є запорукою його згладження або ліквідації.

16.11.2021 р. прийнято Закон України «Про медіацію» № 1875-ІХ [3], яким визначено правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов’язані з цією процедурою.

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про медіацію» медіація може бути проведена до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

Медіація є інструментом, який дає змогу вирішити конфлікт мирним і задовільним для обох сторін способом. Способи альтернативного вирішення спорів (ADR) спочатку використовувалися в основному в сфері трудових правовідносин та цивільно-правових спорів, але швидко було помічено, що вони можуть відігравати не менш важливу та корисну роль у вирішенні конфліктів, що виникають у сфері, де застосовується державний примус.

Забезпечення можливості для конфліктуючих сторін добровільно брати участь у діалозі, який часто призводить до консенсусу та примирення,

відповідає суспільній потребі ефективного механізму поновлення прав осіб та сприяє його позитивному іміджу. Крім того, вмiле застосування ADR у спорах у сферi застосування державного примусу дає сторонам можливість навіть налагодити і підтримувати добрі відносини в майбутньому.

Зважаючи на характер та специфіку виконавчих проваджень, до участі в яких виконавцем залучаються працівники поліції, вони, здебільшого, можуть використовувати у своїй роботі медіаційні прийоми та переговори, бути модератором діалогу між конфліктуючими сторонами. У таких справах працівник поліції в ході застосування технік медіації не пропонує сторонам конкретні рішення та не оцінює їхню поведінку, а лише сприяє розмові та забезпечує дотримання принципів взаємної поваги та ефективності здійснення виконавчого провадження.

Література

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
2. Інструкція з організації примусового виконання рішень : Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>.
3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

МЕДІАЦІЯ ТА ІНШІ АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ.

Ковальова Олена Володимирівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Робота поліції завжди включала в себе вирішення різноманітних конфліктних ситуацій. Історично втручання, пов'язані з альтернативними способами врегулювання конфліктів, є частиною рутинної роботи поліції. Не виключенням є і ювенальна превенція. Для працівника ювенальної превенції важливо не пропустити момент, коли ще можна допомогти дітям вийти із конфлікту мирним шляхом, своєчасно знайти правильне рішення та не допустити перетворення конфлікту на насильство.

Медіація та інші альтернативні способи вирішення конфліктів зустрічається в діяльності поліцейських ювенальної превенції зокрема під час:

- проведення інформаційно-просвітницьких занять з дітьми з питань мирного врегулювання конфліктів;
- врегулювання конфліктів між батьками та дітьми або між дітьми в родині;
- участі у створенні шкільних служб порозуміння (медіації).

Розглянемо кожний із виокремлених напрямів окремо.

Проведення інформаційно-просвітницьких занять з дітьми з питань мирного врегулювання конфліктів. Одним із повноважень ювенальних поліцейських є планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей [1]. Негативним явищем є в тому числі конфліктні ситуації. Вирішити конфлікт мирним шляхом – це означає знайти обом сторонам конфлікту взаємоприйнятний варіант вирішення ситуації [2]. Основою розв'язання конфлікту є діалог, а ефективним інструментом – медіація. Тому одним із «м'яких» навиків, необхідних сучасній людині, є вміння вирішувати конфлікти мирним шляхом. Важливо формувати цей навик з дитинства. Період навчання для дітей і молоді – це період, коли формуються ті самі цінності, що створюють свідомість людини, і які вона буде нести скрізь все своє життя. Формування таких цінностей як толерантність, повага, підтримка, порядність тощо – є запорукою для навчання молоді життєво важливої стратегії гармонійного спілкування та співіснування у суспільстві. Під впливом конфлікту і медіації цей набір цінностей підтверджується і затверджується, що в свою чергу допомагає освіті досягти своєї мети – виховати гідну особистість зі стійкими навичками ненасильницької поведінки та прагненням створювати мирні стратегії поведінки в суспільстві [3, с.7]. Відновні практики мають потужний соціально-педагогічний потенціал. Упродовж останнього десятиріччя їх почали впроваджувати в закладах освіти

переважно з метою формування у дітей навичок вирішення конфліктів мирним шляхом, зниження конфліктності, профілактики правопорушень, дитячої злочинності, насильства та агресії. Тому під час проведення інформаційно-просвітницьких заходів з дітьми у закладах освіти ювенальним поліцейським доцільно приділити увагу питанням мирних способів врегулювання конфліктів. Під час підготовки до таких занять можна використовувати методичні розробки громадської організації «Ла Страда – Україна» [4], яка має багаторічний досвід впровадження медіації та інших альтернативних способів вирішення конфліктів в закладах освіти. Навчання дітей альтернативним способам врегулювання конфліктів також сприятиме виконанню ювенальними поліцейськими завдання щодо профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення [1].

Врегулювання конфліктів між батьками та дітьми або між дітьми в родині. Ювенальні поліцейські під час здійснення практичної діяльності доволі часто стикаються з конфліктними ситуаціями в родинях, які згодом можуть стати причиною вчинення правопорушень дітьми або щодо дітей, уходу дітей із дому в тому числі. З метою запобігання таким випадкам ювенальні поліцейські, які пройшли спеціальну підготовку з питань медіації, можуть допомагати батькам і дітям знайти порозуміння. Так, наприклад, до Кальміуського відділення поліції звернулася жінка, яка попросила допомогти їй порозумітися з 16-річним сином. Як з'ясувалося, між ними регулярно виникають конфлікти, зокрема з приводу навчання. В процесі спілкування за участю медіатора – поліцейського мама і син подолали конфлікт і підписали угоду, тим самим стверджуючи свої права і обов'язки один відносно одного [5]. Конфліктні ситуації в родині можуть виникати не лише між батьками та дітьми, а й між дітьми в одній родині. Наприклад, якщо молодший брат постійно розкидає свої речі по кімнаті, а старшому доводиться прибирати за ним. Поліцейські використовують свої навички спілкування та вирішення конфліктів, щоб допомогти батькам та дітям визначити основні причини суперечки, вивчити потенційні рішення та досягти угоди, яка врахує потреби та інтереси всіх учасників. При цьому медіація ювенальними поліцейськими може використовуватись, коли втручання правоохоронних органів не є необхідним відповідно до законодавства. Так, медіація не має замінювати кримінальне провадження чи провадження у справах про адміністративні правопорушення у випадках, коли вони необхідні, зокрема у випадках вчинення насильства.

Участь у створенні шкільних служб порозуміння (медіації). Найбільш розповсюдженим способом вирішення конфліктів у закладах освіти є запрошення батьків учнів/учениць та самих учнів/учениць до адміністрації, на раду профілактики тощо. До участі у таких заходах можуть запрошувати також представників ювенальної превенції, шкільних офіцерів поліції. Однак ці заходи не дають ефективних наслідків, на жаль конфлікти не вирішуються, а тільки «заморожуються» на певний час. Трапляється так, бо дорослі, маючи на меті швидке й остаточне вирішення ситуації, не вдаються до врахування

інтересів сторін конфлікту, оскільки це вимагає багато часу. А самі діти вкотре переконуються, що їхні цілі, інтереси та потреби нікому не цікаві. Учні/учениці, особливо старшого віку, через це часто воліють не доводити конфлікти до відома дорослих. Такі конфлікти згодом можуть перерости у різні прояви насильства, зокрема булінг. Тому важливо впроваджувати в закладах освіти відновний підхід, в тому числі шляхом створення служб порозуміння (медіації). Служба порозуміння закладу освіти – це добровільне об'єднання учнів, учениць та педагогів, які є медіаторами та медіаторками. До їх складу можуть входити представники підрозділів ювенальної превенції, психологи, працівники закладів освіти та старшокласники, які будуть безпосередньо допомагати своїм одноліткам вирішувати конфлікти мирним шляхом, працювати над формуванням безпечного середовища у навчальному закладі та поза його межами. Конфліктна ситуація обговорюється сторонами у присутності нейтральної особи (медіатора/медіаторки). Під час обговорення має бути досягнуте порозуміння, знайдені спільні мотиви, потреби, інтереси, емоції, почуття, переживання. Існування спільних рис дозволяє сприйняти колишнього супротивника в якості партнера, що призводить до формування нового, конструктивного погляду на ситуацію. Зрештою, внаслідок спільного пошуку шляхів вирішення конфлікту укладається рішення, повноцінне виконання якого зберігає та відновлює міжособистісні стосунки [3, с.15-16]. Ініціювати створення таких служб у закладах освіти перед адміністрацією закладів можуть в тому числі поліцейські ювенальної превенції. Доцільність залучення дітей до ролі медіаторів є обґрунтованою, оскільки діти більш за все довіряють своїм одноліткам. Ювенальні поліцейські можуть залучатись також до навчання медіації підлітків.

Отже, використання поліцейськими ювенальної превенції медіації посилить ефективність їх діяльності та сприятиме виконанню покладених на них повноважень. Тому важливо навчати поліцейських ювенальної превенції використанню альтернативних способів вирішення конфліктів, як під час їх підготовки в закладах вищої освіти, так і під час проходження ними підвищення кваліфікації.

Література

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.
2. Топ 5 рекомендацій, як вирішити конфлікт самостійно. URL: <https://la-strada.org.ua/download/elektronnyj-liflet-top-5-rekomendatsij-yak-vyrishyty-konflikt-samostijno>.
3. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. К.: ФОП Нічога С.О., 2018. 174 с.
4. Медіація та відновні практики. Ла Страда-Україна. URL: https://la-strada.org.ua/biblioteka?tx_wpdmcategory=mediation.
5. Поліцейські допомагають розібратися у сімейних конфліктах з

дітьми. URL: <https://dn.npu.gov.ua/news/politseyski-dopomagayut-rozibratisya-u-simeynikh-konfliktakh-z-ditmi>.

МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ОСВІТУ

Коваленко Алла Феодосіївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри періодичної преси та медіаредагування

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

У постіндустріальному глобалізованому світі з потужними та інтенсивними інформаційними потоками надзвичайно стрімко збільшується як кількість конфліктів, так і інформація про них. Конфліктогенність стрімко зростає, з'являються нові різновиди особливо соціальних конфліктів, погіршуються їхні наслідки тощо, а тому роль засобів масової комунікації як посередника у їх висвітленні, врегулюванні поряд з правоохоронною системою не можна применшувати. У теоріях соціальних комунікацій зарубіжних, зокрема й американських дослідників Г. Ласвелла, П. Лазарсфельда, Д. Макквейла та інших є багато досліджень журналістики не тільки як каналу передачі інформації, тобто засобу, а й посередництва та їх впливу. Так, Маршалл Маклуен ще в 1970-х рр. у праці «Розуміння медіа: Зовнішні розширення людини» (1964) [9] приділяв значну увагу впливу ЗМІ на існування соціуму, усіх сфер життя громадянина в суспільстві, тлумачив медіа не тільки як посередника, а й навіть «продовження» людини.

У сучасних медіаційних соціальних процесах та в чинних юридичних нормах, законах про медіацію в Україні, за поняттям «медіація» закріплене одне із його значень: «це один із видів альтернативного врегулювання спорів. За допомогою цієї процедури можна владнати конфлікт без звернення до формальної системи судочинства. Налагодити комунікацію між сторонами конфлікту та досягти згоди допомагає нейтральний посередник — медіатор» [2] або вона тлумачиться як один з методів врегулювання конфліктів за участі медіатора. Саме за журналістикою як соціальним інститутом у державі й закріплена роль медіатора, комунікатора (за Д. Мак-Квейлом) [6], який забезпечує існування й функціонування інших інститутів, а також є площиною, де вирішуються й збігаються інтереси суспільства та інституцій; зрештою це сфера, яка забезпечує існування соціуму, комунікації в ньому та всіх суспільних процесів, тому під час масової комунікації ЗМІ як медіатор «як нейтральна третя особа повинен бути незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб» [5].

У ході повномасштабного вторгнення в Україні, у зв'язку з мобілізацією, в суспільстві виникла конфліктна ситуація між Генштабом ЗСУ, ДПСУ та українськими студентами, які навчалися за кордоном чи знаходилися в програмах академічної мобільності. У лютому-березні 2022 року відбувся значний відтік українців за кордон, зокрема й студентів-чоловіків, що спричинило побоювання української влади за зрив мобілізаційних процесів. На цей процес зреагували Генштаб ЗСУ та ДПСУ рядом заяв та дій. 1 квітня

Кабмін вніс зміни до «Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 1995 року і фактично заборонив усім студентам виїзд, а в листі Головнокомандувача термін навчання не уточнювався.

Загальнополітичні та спеціалізовані ЗМІ приділили цьому конфлікту увагу й стали медіаторами у його вирішенні. В цілому моніторинг видань «Дзеркало тижня», «Українська правда», інтернет-ресурсів «Освіта.ua» та «Mon.gov.ua» за квітень 2022 – травень 2023 рр. засвідчив значну кількість публікацій, присвячених цій проблемі, відповідно: 35, 41, 0, 5. В аналізованих нами журналістських матеріалах (спочатку інформаційних, а потім аналітичних) у зв'язку з цими подіями простежуються такі проблемно-тематичні лінії, як-то: перетин кордону чоловіками та студентами чоловічої статі; обмеження, зміни в законодавстві та дозвільна система; призов до армії студентів; проблеми українців, студентів іноземних вишів, що виникають під час повернення на Батьківщину, а потім знову перетину кордону; підробка документів цими ж чоловіками-«студентами» під час воєнного стану; виконання/невиконання прикордонниками щодо цієї категорії громадян своїх професійних обов'язків (нелегальний перетин кордону деякими громадянами держави) та ін. Матеріали А. Ігітян, Д. Тернової «В цей час виїзд для чоловіків обмежено», «Виїзд за кордон: чи зміниться щось для чоловіків з 1 червня», «Чоловікам-студентам іноземних ЗВО заборонили виїжджати з України через масову підробку документів», «Виїзд студентів іноземних вишів за кордон: юрист розповів про проблеми та перспективи» демонструють тактику медіатора-журналіста, що полягає насамперед у з'ясуванні ситуації через спілкування зі сторонами конфлікту, зокрема й конкретними студентами (пільговою категорією, що має відтермінування від мобілізації), які не змогли виїхати на навчання за кордон та подавали позови до суду; речником Державної прикордонної служби (ДПСУ) Андрієм Демченком, який зробив заяву про те, що студенти закордонних ЗВО від 14 вересня втратили «можливість виїжджати з країни під час воєнного стану»; наводяться факти порушення кордону та підроблення документів, відсутність змін до постанови уряду від 27 січня 1995 р. № 57. Наступним етапом стало залучення до ситуації експертів, юристів, які дають роз'яснення щодо можливості відтермінування студентам мобілізації. Адвокати наводять аргументи задля таких студентів, посилаючись на статтю 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», де зазначено, що ця категорія разом з науковцями не підлягає мобілізації. Вони наголошують, що принциповим моментом цієї статті є частини 2 і 3. Саме в них закладено дискусійність питання, тому що не диференційовано студентів іноземних вишів та студентів українських ЗВО. Також, на думку експертів, плутанина могла виникнути з внутрішніми розпорядженнями ДПСУ [3]. У студентів, за нагадуванням журналістки А. Ігітян, є спосіб захисту своїх інтересів – оскарження заборони прикордонників в суді, але на практиці ця процедура не усталена. Вона наводить приклади позитивних судових рішень, а також підказує студентам, що оскільки їм належить перевірка, то потрібно довести свою приналежність до

конкретного ЗВО за кордоном та підтвердити співпрацю з вітчизняним освітніми установами. Журналістка Дар'я Скрипник наголошує, що через бюрократизацію цього процесу, який може тягнутися тривалий час, студента можуть виключити із ЗВО, тому здобувач освіти має попередити про «форс-мажор» [8]. Матеріал Олени Барсукової базується на залученні до розмови двох студентів, їх особистих історій втрати участі в програмі академічної мобільності у Франції, які ілюстрували цілий комплекс причин такої ситуації: неузгодженість дій ДПСУ з листами Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного та діями Кабміну, відсутність розмежування термінів вступу українських студентів у різні періоди навчання до іноземних ЗВО та проходження академічної мобільності студентів. Журналіст А. Марцинковський резюмує, що тисячі українських студентів закордонних ЗВО були позбавлені можливості виїхати за кордон через некоректні дії Кабінету міністрів, який вніс зміни до «Правил перетину кордону громадянами України» та відсутність комунікації з Держприкордонслужбою [7].

Згодом до вирішення конфліктної ситуації було залучено МОН України, яке запропонувало як варіант виходу із конфліктної ситуації допомогу іноземних ЗВО щодо відтермінування проплат за контракти та онлайн форму навчання [4], про що й зазначали спеціалізовані ЗМІ, які мало переймалися цією проблемою та майже не містили на своїх шпальтах матеріалів.

Отож, українські та загальнополітичні ЗМІ транслювали юридичну медіацію, намагалися балансувати в медіації конфлікту між студентами-чоловіками та відповідними державними структурами в умовах російсько-української війни. Вони виступали не тільки посередником, виконуючи його функції та дотримуючись цієї тактики, а також залучаючи до вирішення конфлікту експертів та юристів, не порушуючи журналістських стандартів. Більше того, загальнополітичні ЗМІ, вдаючись до практики адвокації для пересічних українців, підвищували юридичну компетентність громадян для вирішення конфлікту та захисту власних конституційних прав.

Література

1. Барсукова О. Виїхати (не) можливо: як студенту потрапити за кордон. *Українська правда*. 18 жовтня 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua> (дата звернення : 02.02.2023).
2. Закон про медіацію відкриває нові можливості клієнтам системи БПД. Офіційний ресурс Міністерства юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zakon-pro-mediatsiyu-vidkrivae-novi-mojlivosti-klientam-sistemi-bpd>
3. Ігітян А. Воєнний стан: чи може виїхати за кордон виключений з військового обліку *Дзеркало тижня*. 23 травня 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/war/vojennij> (дата звернення : 02.05.2023).
4. Іноземні ЗВО нададуть підтримку українським студентам-чоловікам для продовження навчання. *Міністерство освіти і науки України: Головна*. <https://mon.gov.ua/ua/news/> (дата звернення : 02.05.2023).

5. Коваленко І. Медіація в сучасному світі та перспективи її розвитку в Україні. Юрист&Закон. 2023. № 13. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014649
6. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації. Львів: літопис, 2010. 538 с.
7. Марциновський А. Виїзд студентів закордонних вишів *Українська правда*. 12 вересня 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua> (дата звернення: 02.02.2023).
8. Скрипник Д. Загальна мобілізація: чи може українець-студент іноземного вишу повернутися до України, а потім знову виїхати за кордон. *Дзеркало тижня*. 17 січня 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/z> (дата звернення: 02.05.2023).
9. Marshall McLuhan. *Understanding Media: The Extensions of Man*. S&P Global 1964.

КОНФЛІКТИ В ГРОМАДАХ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Кондур Володимир Анатолійович,

*начальник відділу прав національних меншин, корінних народів та
релігійних поглядів Департаменту моніторингу дотримання рівних прав і свобод,
прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів Секретаріату
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини*

Права національних меншин закріплені в Конституції України, та інших актах національного законодавства, які ґрунтуються на міжнародно-правових документах і стандартах. До національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. Україна ратифікувала основні міжнародні документи щодо прав людини, як член Ради Європи та ОБСЄ, взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення рівних прав та можливостей ромів за допомогою національного законодавства та політики захисту національних меншин.

Незважаючи на те, що в Україні проживає так багато національних меншин, саме ромське населення зазнає порушень своїх прав частіше за інших. З метою створення належних умов для захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини, забезпечення рівних можливостей для її участі у соціально-економічному та культурному житті держави Наказом Президента України схвалено Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року[2]. У липні 2021 року Кабінетом Міністрів України схвалена Стратегія сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року[3]. Робота за цим напрямком є складовою євроінтеграційних процесів України. У розробці документу в Україні взято до уваги: Ромський стратегічний рамковий документ Європейського Союзу для рівності, інклюзії та участі на 2020-2030 роки; Стратегічний план дій Ради Європи з інклюзії ромів та кочівників на 2020-2025 роки; План дій з покращення ситуації ромів і синті в регіоні ОБСЄ.

Одними з найбільш резонансних справ, наслідки яких актуальні й сьогодні, можна назвати події у селі Лощинівка Одеської області в серпні 2016 року та селі Ольшани Харківської області у травні 2017 року. Негативне ставлення до представників ромської національної меншини з боку українського суспільства призводить до расової, міжетнічної ворожнечі та суперечить декларованим намірам України щодо розвитку правової держави. Ключовим шляхом вирішення таких конфліктів, є постійна комунікація поліції з населенням в громадах, відстеження стану дотримання прав національних меншин в Україні та запровадження альтернативних способів вирішення конфліктів – через медіацію між сторонами, де поліцейський може виступати в якості «медіатора».

В контексті обговорення цієї проблематики останнім часом все частіше почав згадуватися відносно новий для України термін «етнічний профайлінг». В найбільш широкому розумінні під етнічним профайлінгом розуміється будь-яка дія, вчинена представником влади відносно особи, або групи осіб з метою забезпечення безпеки або громадського порядку, яка базується на її фактичному або уявному членстві в групі, визначеній за расовою ознакою, кольором шкіри, етнічним чи національним походженням, або релігією без фактичних підстав чи обґрунтованої підозри, що призвело до нерівного поводження з цією особою або групою.

На практиці етнічний профайлінг проявляється в більш прискіпливій увазі працівників правоохоронних органів до осіб, які відрізняються своєю зовнішністю від представників так званої «титульної» нації, більш частій перевірці документів, вуличних оглядах, затриманні та доставленні до підрозділів поліції без достатніх на те підстав. У зв'язку з вищезазначеним, доречно буде згадати, що будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага, оснований на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, розуміється як расова дискримінація відповідно до Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

Усе вище зазначене підкреслює важливість налагодження позитивних зв'язків та комунікації між представниками правоохоронних органів та представниками місцевих ромських громад з метою профілактики правопорушень, а також попередження втягування представників громади до кримінальної діяльності. Важливу роль в профілактиці відіграє також наявність комплексного підходу з боку усіх державних структур, який має базуватись саме на розумінні специфіки першочергових потреб та наявних проблем ромських громад, та особливостей національної психології ромів.

Проблеми і конфлікти, що виникають, можуть з'ясовуватися, вирішуватися чи розв'язуватися за допомогою різних процедур. Вибір цих процедур залежить від виду суперечки, рівня складності ситуації, гнучкості сторін, оцінки результативності та витрат на окремі процедури і, врешті решт, від віри в перемогу. Порозуміння вважається досягнутим тоді, коли його прийняли всі сторони. Перебіг переговорів, а також зміст укладеного договору залежать виключно від безпосередніх учасників. Варто зазначити, що медіація принципово відрізняється від судового методу вирішення спору. Ключовими факторами є те, що сторони добровільно беруть участь у переговорах, а не за повісткою, і розмова від початку спрямована на порозуміння, а не на перемогу однієї сторони над іншою.

Повномасштабне російське військове вторгнення в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, драматично вплинула на все українське суспільство. Ризики і наслідки повномасштабної війни для більшості суспільства і для груп меншин, становище яких і раніше було вразливим, можуть мати різний характер. За даними громадських організацій до війни в Україні проживало від 200 до 400 тисяч ромів, найбільше в Закарпатській і Одеській областях, а наступними за кількістю ромів були Донецька і

Харківська області, які перші потрапили в епіцентр бойових дій. Вимушеними переселенцями стали також ромські сім'ї з Луганської, Сумської, Чернігівської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської, Дніпропетровської, Київської областей і міста Києва. Наразі більшість представників ромської спільноти тимчасово переїхали до Західної України [1].

Робота поліцейського у ромській громаді містить низку дилем і потенційно конфліктних ситуацій, які необхідно враховувати. Зокрема варто опиратися на підходи, які допоможуть уникнути напруженості і запобігти розвитку конфліктів, наприклад :

зважати на формальних й неформальних лідерів громади, навіть якщо їхні погляди чи дії суперечать цінностям та цілям фахівців;

поважати межі громади й цінності, яких дотримуються члени громади;

враховувати, що стратегії і тактики роботи в громаді часто кидають виклик існуючим цінностям, а інколи спрямовані на зміни ціннісних орієнтацій частини членів громади;

прагнути розвинути віру людей у власні сили, уникаючи тиску й зайвого контролю;

знайти і постійно підтримувати баланс неформального підходу, залучення волонтерів громадських організацій і надання «зовнішньої» професійної допомоги.

Ситуація, у якій опинилися і переселенці, і приймаючі громади під час війни вимагає гнучких та креативних рішень, тому активне поширення у громадах медіації дозволить зберегти дружні відносини та знайти шляхи успішного вирішення конфліктів.

Література

1. Роми в умовах війни в Україні. URL: <https://dess.gov.ua/romy-v-umovakh-viyny-v-ukraini/>

2. Стратегія захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року: схвалено Указом Президента України від 8 квітня 2013 р. № 201/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/201/2013#Text>

3. Стратегія сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 р. № 866-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2021-%D1%80#Text>

КРИТЕРІЇ МЕДІАБЕЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

Крестовська Наталя Миколаївна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри морського права*

Національний університет «Одеська морська академія»

Питання про допустимість і доцільність використання медіації задля врегулювання кримінально-правових конфліктів є актуальним не тільки із суто академічної, але й з практичної точки зору. Каральний підхід все ще превалує у системі засобів протидії злочинності, і не в останню чергу через неясність передумов застосування відновного підходу, який передбачає не звичне для домінуючої доктрини та практики покарання, а відновлення порушених кримінальним конфліктом психічного стану, соціальних зв'язків та відносин у житті його учасників.

Основні процесуальні форми відновного підходу визначені резолюцією ЕКОСОП 2002/12 «Основні принципи використання програм відновного правосуддя в кримінальних справах» – це медіація, конференції, кола правосуддя [1, п.], серед яких провідна роль належить саме медіації. У зв'язку з цим міжнародні стандарти щодо організації відновного процесу та проведення пенальної медіації нерідко сприймаються як тотожні.

Відповідно до законодавства України медіація може проводитись у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) (частина 1 статті 3 Закону «Про медіацію») і може проводитись під час досудового розслідування, судового провадження чи або під час виконання рішення суду (частина 2 статті 3).

Медіація між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим не є складовою чи стадією кримінального провадження, а проводиться паралельно з ним (субсидіарний підхід). Відмежування медіації від кримінального провадження утім не є абсолютним, що зумовлено публічним характером та по перевазі імперативним методом регулювання кримінального та кримінально-процесуального права. Так чи інакше саме держава створює нормативні основи використання медіації для врегулювання кримінально-правового конфлікту та має забезпечити доступність медіації для його учасників. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах, прямо зазначає необхідність вироблення вказівок, що визначають використання медіації у кримінальних справах, й зокрема – умови передання справ на медіацію [2, п. 7].

Відтак, суб'єктам кримінального провадження та суб'єктам, що забезпечують проведення медіації, для ефективного виконання ними їх функцій необхідні чіткі критерії медіабельності кримінальних конфліктів на предмет можливості використання медіації. Ці критерії лише рамково визначено Законом «Про медіацію», зокрема, це добровільність медіації для учасників конфлікту. Власне кажучи, Закон визначає лише загальні критерії

медіабельності конфліктної ситуації, без урахування специфіки кримінально-правових конфліктів та медіаційного втручання до них.

В історії впровадження пенальної медіації в зарубіжних країнах відмітна тенденція до розширення кола кримінальних ситуацій, які можуть передаватись на медіацію. Як правило, спочатку медіаційні процедури пропонувались: 1) у справах про нетяжкі злочини або кримінальні проступки; 2) у справах неповнолітніх правопорушників; 3) в окремих регіонах країни в рамках пілотних проєктів. На сьогодні практично у всіх країнах Європи друге обмеження у відборі справ на медіацію знято: пенальна медіація може використовуватись незалежно від статусу і віку правопорушника. На зняття першого та третього обмеження орієнтує Рекомендація CM/Rec(2018)8 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо відновного правосуддя у кримінальних справах: «Відновне правосуддя має бути загальнодоступною послугою. Тип, серйозність чи географічне місце скоєння злочину не мають самі по собі, за відсутності інших підстав, перешкоджати пропозиції брати участь у програмах відновного правосуддя постраждалим та правопорушникам» [3, п.18 Додатку]. Утім, на сьогодні лише в п'яти європейських країнах, а саме в Бельгії, Данії, Нідерландах, Фінляндії та Швеції медіація є можливою у всіх категоріях справ. Рівним чином далеко не всюди пенальна медіація є загальнодоступною послугою. Лише у Німеччині, Австрії, Бельгії, Данії, Угорщині, Чехії, Фінляндії, Польщі пенальна медіація доступна у всіх регіонах країни [4, р. 92].

Відзначимо наявність ще двох критеріїв медіабельності кримінально-правового конфлікту, які не є загальноприйнятими. Суб'єктний критерій вимагає суворої індивідуалізації учасників кримінально-правового конфлікту. Тобто, по-перше, це наявність потерпілого – фізичної особи, якій завдано фізичну, матеріальну або моральну шкоду. По-друге, медіація не завжди є доцільною, хоча й не протипоказана, в разі вчинення правопорушення групою осіб [5, с.83]. Неоднозначним є критерій ставлення правопорушника до вчиненого ним діяння: в окремих країнах таким критерієм медіабельності є визнання правопорушником вини, в інших – визнання лише факту вчинення правопорушення і взяття на себе відповідальності за його наслідки.

Впровадження пенальної медіації в Україні має довгу історію, яка значною мірою повторює етапи інституціоналізації пенальної медіації в Європі. Зокрема, це стосується таких вищезазначених критеріїв сепарації медіабельних кейсів як вік правопорушника, ступінь суспільної небезпеки та місце вчинення вчиненого ним правопорушення. Більшість програм відновного правосуддя в Україні проводилась в рамках пілотних регіональних проєктів, які були націлені на неповнолітніх правопорушників і обмежувались справами про нетяжкі злочини (та/або кримінальні проступки). Суб'єктний критерій медіабельності конфлікту теж було враховано. Так, наприклад, відповідно до пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину», в подальшому розширеному на всю

територію України оцінка можливості застосування медіації включала наступні умови (критерії медіабельності справи):

наявність потерпілої сторони – фізичної особи (у виняткових випадках – юридичної особи, представнику якої безпосередньо завдано шкоди кримінальним правопорушенням);

визнання неповнолітнім факту вчинення кримінального правопорушення чи факту завдання шкоди;

можливість контакту між неповнолітнім і потерпілим з урахуванням обставин кримінального правопорушення та стосунків між ними;

ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення (кримінальний проступок або нетяжкий злочин, вчинений вперше);

вік учасників кримінальної ситуації (неповноліття підозрюваного) [6].

Як уявляється, ці критерії відповідають міжнародним стандартам відновного правосуддя, акумулюють зарубіжний досвід проведення пенальної медіації, і в перспективі мають бути законодавчо оформлені і поширені на всі кримінальні справи, де є потерпілий. При тому специфіка пенальної медіації за участю неповнолітніх має бути збережена.

Законопроект «Про юстицію, дружню до дитини» пропонує уведення процедури медіації як одного із способів виведення дитини з кримінального провадження. Тим самим пенальна медіація позиціонується не як субсидіарний щодо кримінального провадження процес, а як альтернатива кримінального провадження. Умовами проведення відновного примирення (медіації) пропонується визначити наступні критерії:

1) активна участь у медіації потерпілого та дитини у конфлікті з законом;

2) залучення до відновного примирення нейтрального неупередженого посередника (медіатора), який допомагає сторонам досягти порозуміння, налагодити та проводити переговори;

3) автономність у межах кримінального провадження;

4) добровільна згода потерпілого і дитини у конфлікті з законом на участь у медіації, можливість відмовитись від участі на будь-якому етапі;

5) конфіденційність інформації під час проведення медіації;

6) взаємна згода при формуванні остаточного рішення за результатами проведення медіації [7, частина 1 статті 29].

Отже, в підсумку, можна сказати, що Україна перебуває в руслі загальносвітових тенденцій розвитку відновного правосуддя, але при тому потребує швидшого законодавчого оформлення критеріїв медіабельності кримінально-правових конфліктів для оптимізації ініціювання медіації учасниками кримінального провадження та іншими задіяними до нього суб'єктами.

Література

1. Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters : revised draft resolution: E/CN.15/2002/L.2/Rev.1. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/469889?ln=ru>

2. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text
3. Рекомендація CM/Rec(2018)8 Комітету Міністрів державам-членам щодо відновного правосуддя у кримінальних справах. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rekomendatsii-parlamentskoi-asamblei-ta-komitetu-ministriv-radi-evropi>
4. Soulou K. A brief European overview of restorative justice (RJ) in criminal cases: Current developments and challenges. *Pro Justitia*. 2020. Т.3. Р. 87-96.
5. Маєрс Д. Международный обзор программ восстановительного правосудия / [пер. с англ. Н.Дармограй, Т.Данылив]. Киев: Пульсары, 2004. 102 с.
6. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення»: Наказ Генеральної прокуратури № 172/5/10 від 21.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text>
7. Проект Закону про юстицію, дружню до дитини. Реєстраційний номер 5617 від 04.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Кройтор Володимир Андрійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Харківський національний університет внутрішніх справ

Медіація є потужним інструментом у розв'язанні приватноправових спорів. Перехід від медіації де-факто до медіації де-юре стало можливим у 2021 р. завдяки прийняттю Закону України «Про медіацію» [1]. Саме з цього моменту правники активно звернулися до вивчення влучності медіаційної процедури, а поступово й до можливості її широкого використання для альтернативного розв'язання конфлікту поза судовим зверненням. Водночас на рівні наукових досліджень розпочалася та продовжує точитися дискусія щодо доцільності медіації, зокрема у певних юридичних сферах. Так, одним із перспективних напрямів застосування медіації є авторське право, що є базисом прояву творчості, креативності, а тому й за суб'єктивним складом охоплює найбільшу кількість творців. Властивість мислити вільно, перебувати в постійних пошуках нового дозволяє пропонувати цій категорії осіб нові шляхи правового регулювання у розв'язанні спорів. Відомо, що продукти інтелектуальної творчої роботи є рушієм прогресу, економічного та культурного зростання [2, с. 100].

Окремо слід підкреслити значення альтернативного вирішення спорів, яке полягає у визначенні набору підходів і методів, спрямованих на вирішення спорів неконфліктним шляхом, починаючи від переговорів між двома сторонами, зокрема проведення багатосторонніх переговорів [3, с. 117].

Про актуальність дослідження свідчать і новітні наукові роботи у зазначеній сфері. Так, у дисертаційному дослідженні Л. І. Галупова доводить можливість введення категорії онлайн-медіації [4, с. 5]. Таке твердження є нагальним та потребує подальшого вивчення, зокрема у сфері авторського права. Цікаво, що й дослідники у сфері економіки наголошують, що медіація у сфері інтелектуальної власності сприяє розвантаженню судів, формуванню рішень, прийнятних для всіх зацікавлених сторін [5, с. 12]. Наведене вказує, що феномен медіації у сфері права інтелектуальної власності має комплексний, міждисциплінарний характер, а це також потребує врахування під час її дослідження.

Термін «медіація» походить від грецького терміна *medos* (нейтральний, незалежний від сторони), а також від латинських термінів *mediatio* (посередництво) та *mediare* (бути посередником у спорі) [6, с. 13–14]. Неюридичний зміст даного поняття також розкривається у Великому тлумачному словнику української мови, де медіація визначається як міжнародне посередництво, мирний спосіб розв'язання міжнародних конфліктів за допомогою держави, яка не бере участі у конфлікті [7].

Аналізуючи наведене варто підкреслити, що медіація як правниками, так і суспільством сприймається як незалежний, більш влучний спосіб розв'язання будь-якого спору поза участю держави. Тобто основна її ознака – це альтернативність наявним державним механізмам як врегулювання, так і вирішення спорів. Водночас у сучасній юридичній літературі продовжується обговорення її правової природи, зокрема вона розглядається і як процедура, і як метод, форма, процес, засіб вирішення конфлікту. Ця політомія терміна обумовлена тим, що в юридичній літературі використовуються різні дефініції медіації, а також її особливості виокремлюються як у цивільному процесі, так і в адміністративному, господарському, кримінальному процесі. Окремо також слід звернути увагу, що медіація стала предметом дослідження юристів, економістів, соціологів, психологів. Все це і призводить до утворення різноманітних концептуальних підходів до визначення її правової природи, а тому розкриємо існуючі наукові ставлення до медіації.

На думку Л. Можечук, медіація виступає дієвим механізмом врегулювання правових спорів, що має наступні особливості: застосування медіації не обмежується жодною галуззю права (її застосування можливе у сімейних, трудових, адміністративних спорах тощо); основними принципами медіації є добровільність, конфіденційність; незалежність та неупередженість медіатора тощо; визначення на законодавчому рівні вимог до осіб, які планують стати медіатором [8, с. 653]. У цьому визначенні дослідниця пропонує співвідносити медіацію з механізмом врегулювання спорів. Водночас у Законі України «Про медіацію» встановлено, що «медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» (ст. 1 Закону) [1]. Закладений законодавчий підхід щодо медіації ставить питання, чи можна співвідносити медіацію саме з механізмом. Так, тлумачення слова «механізм» є широким, адже вказує на такі феномени, як: внутрішня будова, система чого-небудь; сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [9], а от «процедура» – офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь [10]. Тобто медіацію варто співвідносити з порядком розгляду спорів за альтернативним способом.

Звернемо увагу, що науковці співвідносять медіацію і з переговорами. Ю. Д. Притика зазначає, що особливість медіації полягає у тому, що вона є переговорами між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника [11, с. 12]. До цього близькою позицією є твердження Г. О. Ульянової, що медіація по суті є процесом переговорів за участю медіатора [12, с. 66]. Вважаю, що зводити медіацію винятково до переговорів не зовсім правильно, оскільки медіація є складною системою процедурних дій, що передбачає підготовчі дії до медіації, укладання договору про проведення медіації, безпосередні переговори та ін. Адже медіація, безумовно, базується на переговорних засадах та переговори є її ядром. Розроблені й інші підходи до медіації. Так, О. Хрімлі вказує, що медіація може розглядатися як:

неюрисдикційна форма врегулювання конфлікту (спору); структурований переговорний процес; добровільний та конфіденційний процес [13, с. 54]. Виходячи з наведеного, можна зазначити, що медіація є добровільною, конфіденційною процедурою розгляду конфлікту, яка дозволяє врегулювати спір поза зверненням до державних органів.

Медіацію співвідносять з альтернативною формою вирішення спорів. Так, Д. В. Голобородько справедливо зазначає, що до основних форм альтернативного вирішення спорів слід віднести: посередництво (медіацію), переговори, попередню оцінку нейтральної сторони, незалежний експертний висновок, примирення, арбітраж та ін. [14, с. 208]. Звернемо увагу, що медіація може співвідноситися не лише з переговорами, а й з посередництвом. Тобто медіатор виступає професійним посередником між конфліктуючими сторонами та пропонує переговори, саме поєднання посередництва та переговорів і приводить до виникнення медіаційної процедури. Крім того, варто враховувати й те, що в сучасному цивільному процесі розроблені демократичні способи вирішення спорів поза зверненням до суду.

Зовсім з іншого боку медіація тлумачиться в Положенні про надання безоплатної первинної правової допомоги в Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, затвердженому Наказом Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 04.05.2016 р. № 320: «медіація – діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками» [15]. Такий підхід варто цілком підтримати, оскільки медіація дійсно може тлумачитися і як альтернативний спосіб розгляду спору за певною процедурою, і розглядатися як професійна діяльність. Професійна діяльність медіатора потребує спеціальних знань і навичок. Вимоги до медіатора встановлені ст. 9 Закону України «Про медіацію», зокрема, медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном, і не може бути особою, яка має судимість, особою, цивільна дієздатність якої обмежена, або недієздатна особа [1]. При цьому медіатор є незалежним та нейтральним, тобто він не є представником жодної зі сторін, тому він незацікавлений в ухваленні конкретного рішення у справі. Така діяльність передбачає володіння не тільки вербальними, а й невербальними навичками комунікації, умінням налагоджувати зв'язок, розуміти людей, мати емоційний інтелект [16, с. 776].

Узагальнюючи наведене можна стверджувати, що за своєю правовою природою медіація є складним правовим явищем. Тому що вона може визначатися у двох аспектах як: 1) структурована, добровільна, конференційна, неупереджена процедура щодо врегулювання конфлікту шляхом переговорів; 2) автономна професійна діяльність.

Можливість застосування переговорних процедур у сфері права інтелектуальної власності проголошено ВОІВ. Так, Центр ВОІВ з арбітражу та посередництва забезпечує ефективні з погляду затрат часу та засобів механізми врегулювання спорів, що стосуються доменних імен в Інтернеті, у

позасудовому порядку. За допомогою цих механізмів, які застосовуються відповідно до виробленої ВОІВ Єдиної політики щодо врегулювання спорів у сфері доменних імен (ЄПУС), Центр ВОІВ розглянув понад 60 тис. справ [17]. При цьому серед основних переваг медіації у вирішенні конфлікту/спору у сфері інтелектуальної власності дослідники виокремлюють такі: економія часу; врахування інтересів сторін конфлікту/спору; можливість впливати на процес та результат; конфіденційність процедури; формує передумови для подальшого збереження/відновлення ділових взаємин між суб'єктами конфлікту/спору; сприяє запобіганню появи конфліктів у майбутньому; гарантує виконання рішення (у випадку успішної медіації) [5, с. 12, 13]. Правники-практики також наголошують, що спори про захист права інтелектуальної власності стають дедалі складнішими, а кількість таких справ зростає. Яскравим прикладом саме альтернативного вирішення спору у сфері інтелектуальної власності є вирішення спору між ROSHEN та БКК про право попереднього користувача на зображення для упакування товарів 30-го класу МКТП (торти) – торта «Київський» [18]. Застосування медіації у сфері інтелектуальної власності має свої переваги, зокрема: дозволяє зберегти відносини між сторонами конфлікту; дозволяє припинити правопорушення завдяки швидкому вирішенню конфлікту. Об'єкти права інтелектуальної власності потребують швидкої реакції на порушення, щоб припинити незаконне відчуження, зокрема копіювання, розповсюдження, відтворення та ін.; дозволяє знайти рішення, прийнятне для обох сторін спору [19].

Аналізуючи наведене варто наголосити, що внаслідок можливості швидкого незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема об'єктів авторського права в мережі Інтернет, у практичній діяльності дійсно постає питання щодо необхідності оперативного реагування як на саме правопорушення і його припинення, так і на відновлення прав. Незважаючи на тривалість охорони об'єктів авторського права, стрімкий розвиток суспільних відносин і науково-технічного прогресу, становлення кіберпростору призводить до швидкоплинного втрачання новизни об'єктів авторського права. Тому порушення прав на об'єкти авторського права у таких умовах посилюють шкоду, завдану правоволодільцю авторських прав. Зі свого боку своєчасне проведення медіації дозволить частково запобігти настанню негативних наслідків, повернути порушені авторські правовідносини у правове поле. Особливо це важливо стосовно нетипових об'єктів авторського права, правовий режим щодо яких іноді складно визначити, що робить їх додатково вразливими.

Висновки. Підсумовуючи наведене можна запропонувати наступні висновки. Прийнятий Закон України «Про медіацію» сприятиме ефективному поширенню в суспільстві культури мирного врегулювання спорів, дасть змогу медіації бути кращою альтернативою судовому процесу. За правовою природою медіація є структурованою, добровільною, конференційною, неупередженою процедурою щодо вирішення конфлікту шляхом переговорів поза зверненням до суду. Вона може тлумачитися як: 1) альтернативний спосіб розгляду спору за певною процедурою; 2) професійна діяльність медіатора.

Варто виокремлювати медіацію у сфері права інтелектуальної власності, зокрема в авторському праві. Для більш влучного використання медіаційної процедури у сфері права інтелектуальної власності рекомендовано: внесення змін у законодавство права інтелектуальної власності щодо особливостей медіації, процедури її застосування; проведення подальших наукових досліджень медіації у напрямках авторського права та промислової власності.

Література

1. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Кройтор В. А., Садикова Я. М. Збалансованість інтересів як принцип сучасного правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 100–102. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/22>.
3. Троцюк Н. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. *Юридичний вісник*. 2016. № 4 (41). С. 116–124.
4. Галупова Л. І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності. автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 20 с.
5. Васюренко О. В., Дяченко В. С., Дяченко Н. П., Задояний А. Г., Слободян В. Р. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 9–14. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).9-14](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).9-14).
6. Bobrowicz M. *Mediacje gospodarcze – jak mediować i przekonywać*. Warszawa, 2004. S. 13–14.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
8. Можечук Л. Медіація як позасудовий спосіб вирішення спорів: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 650–655.
9. Механізм : Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/mekhanizm>.
10. Процедура : Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/procedura>.
11. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. 33 с.
12. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері права інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 3. С. 66–68.
13. Хрімлі О. Медіація як форма захисту прав інвесторів у сфері господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 51–55.
14. Голобородько Д. В. Структура та види медіаційної діяльності. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2022. № 4 (78). С. 207–211. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.4.31>.

15. Про затвердження Положення про надання безоплатної первинної правової допомоги в Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України: Наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 04.05.2016 р. № 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0753-16#Text>.

16. Петренко Н. О. Аналіз вимог до медіатора. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 774–776.

17. Спори по доменних іменах. URL: <https://www.wipo.int/amc/ru/domains/>.

18. Старовойтова Д. Медіація: в яких сферах ІВ є найбільш ефективною? *Юридична газета*. 2020. № 12 (718). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-v-yakih-sferah-iv-e-naybilsh-efektivnoyu.html>.

19. Стародубов І. В. Переваги застосування медіації у сфері інтелектуальної власності. URL: <https://ics.gov.ua/expert/useful/ournews/359730/>.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ТА ЛИТОВСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Кузніченко Оксана Валеріївна,
*завідувачка кафедри Приватно-правових дисциплін
і морського права ННМГІ Одеського національного морського університету*
кандидат юридичних наук, доцент,
Ільченко Маргарита Андріївна,
*здобувач магістратури спеціальності 081Право
Одеський національний морський університет*

Конфлікти є невід'ємною складовою людського життя. Загалом, конфлікти проявляються в різноманітних формах. Вони можуть приймати форму докорів сумління в особи, суперечки, яка напружує шлюб, колективної суперечки між членами профспілок і компаніями, яка завершується страйком тощо. Незважаючи на всі відмінності між різноманітними випадками, що призвели до виникнення конфліктної ситуації, їх можливо пом'якшити шляхом досягнення компромісу. Тому, вже багато сторіч медіація розвивається у світі, як спосіб мирного вирішення та врегулювання конфліктів між людьми та спільнотами, різними соціальними групами [1; 2]. Отже, питання аналізу медіації за українським та литовським законодавством буде становити актуальність обраної теми дослідження.

Медіація - це приватне та конфіденційне використання посередників для виходу з конфліктної ситуації. Вона дає можливість уникнути втрати часу в судових розглядах та додаткових і непередбачуваних матеріальних витрат. Це нова форма залагодження правових спорів, яка прийшла до нас із західних країн. Спочатку в Україні деякі громадські організації почали її впроваджувати у кримінальних справах. Сьогодні медіація має великий потенціал для розвитку в інших спорах з органами влади, комерційних спорах, сімейних, трудових тощо [3].

Питання процедури медіації регулюється в Україні спеціальним Законом «Про медіацію» від 16 листопада 2021 р. № 1875-ІХ. Закон визначає правові

засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Відповідно до п. 4 ст. 1 зазначеного Закону України «Про медіацію» під медіацією слід розуміти позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [4].

Під час вирішення спору за допомогою медіації залучається спеціальна підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію – медіатор [п.1 ст.1]. Сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації [4, ст. 1, 8]. Медіація може бути проведена до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу. До основних ознак медіації можна віднести: добровільність, рівність учасників медіаційної процедури, конфіденційність процесу, захист прав та свобод людини [3; 5, с. 154].

Питання медіації на території Литовської Республіки регулюються Рішенням прийнятим Литовською арбітражною асоціацією «Прийняття регламенту проведення процедури медіації та примирення» 9 червня 2007 року № 9 (далі – Регламент Литовської Республіки), що застосовується до медіації - примирних процедур, організованих Вільнюським міжнародним і національним комерційним арбітражем для вирішення комерційних та інших цивільних спорів.

Відповідно до Регламенту Литовської Республіки, під медіацією слід розуміти позасудовий спосіб врегулювання (вирішення) комерційних та інших цивільних спорів (розбіжностей), який застосовується у випадках, коли сторони

спору зацікавлені у мирному врегулюванні розбіжностей між ними, за допомогою одного або декількох третіх осіб - посередників (примирителів).

Сторони спору, які бажають врегулювати будь-які розбіжності, можуть звернутися до Вільнюського міжнародного та національного комерційного арбітражу для організації процедури медіації-примирення, відповідно до правил Регламенту Литовської Республіки про процедуру медіації-примирення [6, п. 1-2, ст. 1].

Сторона, яка бажає врегулювати спір мирним шляхом, подає до Секретаріату Вільнюського Арбітражу прохання про медіацію у довільній формі (2 примірники), в якому просить організувати процедуру медіації-примирення. У заяві має бути викладена суть спору і висловлено бажання вирішити його відповідно до правил Регламенту Литовської Республіки або іншого Регламенту, на який є посилання в заяві. До заяви можуть додаватися копія договору (угоди), виконання (застосування) або тлумачення положень якого є предметом спору, а також копії інших документів, що мають відношення до спору. Процедура медіації-примирення організовується негайно після внесення стороною-ініціатором на банківський рахунок Вільнюського Арбітражу збору за реєстрацію заяви про медіацію [6, п. 1, 2 ст. 2].

Відповідно до п.5 ст. 2 Регламенту Литовської Республіки процедура медіації може бути організована лише на прохання зацікавленої сторони (або обох сторін) та за згодою іншої сторони. Також, Регламент Литовської Республіки зазначає, що у випадку отримання негативної відповіді від іншої сторони або неотримання відповіді від іншої сторони протягом 30 днів пропозиція про врегулювання спору шляхом медіації вважається відхиленою, про що негайно повідомляється сторона, яка ініціювала процедуру [6, п. 5 ст. 2].

Слід відмітити, що для вирішення будь-якого спору (особливо комерційного) може бути призначений медіатор, який обирається з-поміж професіоналів, включених до затверджених Литовською арбітражною асоціацією списків рекомендованих медіаторів або рекомендованих арбітрів.

Якщо обидві сторони спору приймають рішення на користь процедури медіації та примирення, вони також повинні домовитися про призначення як одного, так і двох або трьох медіаторів. У разі призначення двох або трьох медіаторів, вони повинні діяти в унісон, як спільна команда.

Особа, обрана медіатором, повинна відповідати певним особистим та професійним/кваліфікаційним вимогам. Найважливішими якостями особи, обраної в якості медіатора, є: бездоганна моральна репутація та професійна компетентність, включаючи здатність мобілізувати сторони спору на конструктивний діалог, створити необхідну психологічну атмосферу для переговорів, активно сприяти узгодженню протилежних інтересів та пошуку взаємоприйняттого рішення.

Для вирішення будь-якого спору (особливо комерційного) може бути призначений медіатор, який обирається з-поміж професіоналів, включених до затверджених Литовською арбітражною асоціацією списків рекомендованих медіаторів або рекомендованих арбітрів. Регламент Литовської Республіки зазначає, що позасудова практика вирішення спорів (комерційних та інших розбіжностей) підтверджує, що більшої прозорості, справедливості та законності досягають тоді, коли медіатори або арбітражні комісії поєднують юридичну, адміністративну або техніко-технологічну компетенцію. У випадку некомерційного спору (порушення прав споживачів тощо) бажано обирати особу (фахівця) для медіації, виходячи з критеріїв, що відповідають (конкретному) спору.

Особа не повинна обиратися та призначатися медіатором, а також розпочинати або продовжувати процедуру медіації - примирення, якщо її медіаційна діяльність може викликати сумніви щодо її можливої незалежності або несумісності інтересів, без відома сторін спору. У будь-якому випадку сторони спору повинні бути поінформовані про обставини, що пов'язують медіатора з будь-якою зі сторін спору: особисті або ділові зв'язки; прями або опосередковані фінансові інтереси; надання або попереднє надання посередником або його фірмою брокерських чи інших послуг; інші тісні

зв'язки, які можуть перешкоджати належному виконанню посередником своїх обов'язків [6, ст. 3].

Отже, на підставі проведеного дослідження, можливо прийти до наступних висновків. Регламент Литовської Республіки має більш галузевий характер, тобто він застосовується до комерційних та цивільних спорів. Литовський законодавець приділяє особливу увагу особі (особам) – посередникам для вирішення будь-якого спору, визначає особу медіатора, приділяє увагу моральним якостям та професійній компетенції майбутнього медіатора, визначає максимальну кількість медіаторів, що мажуть приймати участь у справі. На нашу думку, здобутки литовського законодавця доречно було б використовувати для вдосконалення вітчизняного законодавства, враховуючи той факт, що Україна має статус держави-кандидата на членство у ЄС.

Список використаних джерел:

1. Медіація, як один із ефективних альтернативних способів вирішення конфліктів. Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області. 2018. URL: <https://rtp.com.ua/news/mediatsiya-instrument/> (дата звернення 05.09.2023 р.)

2. Was ist ein Konflikt? Bundeszentrale für politische Bildung. 2018. URL: <https://www.bpb.de/themen/kriege-konflikte/dossier-kriege-konflikte/54499/was-ist-ein-konflikt/> (дата звернення 05.09.2023 р.)

3. Медіація. Безоплатна правова допомога. 2023. URL: <http://surl.li/leogi> (дата звернення 05.09.2023 р.)

4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022 р. № 7. Ст. 51.

5. Часова Т.О., Кравець Н.В. Медіація як виклик сучасної правової системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №1. С.153-155. URL: http://sej.org.ua/1_2023/34.pdf (дата звернення 05.09.2023 р.)

6. Dėl Tarpininkavimo – sutaikinimo procedūros reglamento patvirtinimo: Sprendimas iš 9 birželio 2007 m. *Lietuvos arbitražo asociacija*. 2007. №9. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.304990?jfwid=uu1o99mqa> (дата звернення 05.09.2023 р.)

МЕДІАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ

Кузніченко Сергій Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
голова Південно-української колегії медіаторів

24 лютого 2022 року в Україні розпочалась неспровокована агресія РФ. Суспільство і держава постали перед викликами воєнного часу, які становлять загрозу життю нації. Велика кількість глобальних небезпек, яким сьогодні протистоїть наша держава вимагає злагодженого функціонування всіх державних інститутів, та в першу чергу Збройних сил України. Різні дослідження та спостереження показують, що конфлікти є поширеним явищем в усіх без винятку соціальних структурах, не є виключенням і військові підрозділи, особливо під час бойового протистояння. Як показує досвід роботи військових психологів, у підрозділах найчастіше виникають міжособистісні конфлікти. В таких ситуаціях дуже позитивно зарекомендувала себе - відновлювальна медіація, тобто це процес, у якому медіатор створює умови для відновлення здатності людей розуміти одне одного і домовлятися про прийнятні для них варіанти вирішення проблем, що виникли внаслідок конфліктних ситуацій. Виходячи з вищенаведеного, мета створення медіаційних практик в військових підрозділах полягає в тому, щоб вчити та формувати ненасильницьку поведінку, вміння уникати конфлікту, а в разі його виникнення – не дати конфлікту перерости в насильство. Відтак одним із актуальних та таких, що потребує наукової розробки, є питання формування різнобічно продуманої системи гуманітарної політики і, зокрема, виховної роботи з військовослужбовцями спрямованої на зміцнення бойового духу та морально-психологічного стану воїнів.

Так нещодавно, 30 листопада 2021 року в Україні була створена служба військових капеланів. Згідно з законодавством України військовий капелан – це особа, яка в установленому Законом порядку отримала мандат на право здійснення військової капеланської діяльності, уклала контракт про проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу (виключно на посадах Служби військового капеланства) та здійснює військову капеланську діяльність у підрозділах Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України на підставах та в порядку, передбачених Законом України «Про Службу військового капеланства» [1]. Військові капелани виконують подвійну функцію – забезпечують військовослужбовцям реалізацію їхніх релігійних потреб, а також консультують командирів з питань морально-психологічного стану бойових підрозділів. Як відомо в підрозділах де активно працюють військові капелани значно менше втрат особового складу ніж у інших підрозділах.

На наш погляд, діяльність служби має реалізувати зараз додатково два суспільно значущі стратегічні завдання: зменшення соціальної напруженості міжособистісних стосунків у колективі засобами медіації; формування навичок

безконфліктного спілкування та навичок виходу з конфліктних ситуацій. На наш погляд саме військові капелани зараз є найбільш авторитетною та наближеною до військовослужбовців структурою, що може реалізувати медіаційні практики в бойових умовах. Створення й ефективне виконання таких завдань протягом довгого часу неможливе без застосування проектних технологій. Іншими словами, – медіаційні практики військових капеланів будуть ефективними, у тому випадку, якщо її організатори будуть розглядати свої дії як соціальний проект. А це, у свою чергу, вимагає цілеспрямованих і узгоджених між собою дій різного характеру – правових, організаційних, методичних, дослідницьких, аналітичних, інформаційних тощо. До цього необхідно додати необхідність здійснення постійного моніторингу процесу здійснення медіації військовими капеланами та періодичну оцінку ефективності такої роботи. Методологія соціального проектування має багаторічну історію і застосовується в діяльності військових капеланів розвинутих країн світу – Великобританії, Німеччини, Канади, США, Японії тощо. Практика проведення медіаційних практик дуже добре себе зарекомендувала в національних та міжнародних організаціях військових капеланів. Є дуже цікавий для нас досвід розбудові відповідних служб в провідних армійських підрозділах закордонних країн. Збройні сили іноземних держав мають значний досвід релігійної діяльності з допомогою інституту військових капеланів. Наприклад інститут капеланів, у збройних силах США існує вже майже 240 років – з 1775 року, коли Конгрес затвердив нові Статути армії країни. На сьогодні корпус військових капеланів США налічує 220 офіцерів військово-релігійної служби у званні від лейтенанта до генерал-майора і включає священників-капеланів християнської, мусульманської, буддистської та інших релігійних течій. Свою роботу військові капелани проводять під час підготовки й ведення бойових дій. До обов'язків військових капеланів відноситься і проведення медіації під час виникнення конфліктів [2].

У Збройних силах ФРН вищими церковними органами є управління католицького військового єпископа та управління євангелічного військового єпископа. Кожне з них опікується своїми вірними, але вони активно взаємодіють у питаннях змісту, основних напрямів, форм і методів роботи. Відділ військово-церковної служби Міністерства оборони ФРН здійснює загальну координацію їхньої діяльності та розв'язує адміністративні проблеми, опікується матеріально-технічним забезпеченням. За своїм правовим статусом священники прирівнюються до державних чиновників. Вони підписують контракт з Міністерством оборони на 6-8 років, а потім повертаються до своїх парафій. [3]

Значний вплив на військовослужбовців мають міжнародні релігійні організації. До того ж вони часто опікуються не лише релігійними питаннями, а ще й освітніми, медичними, соціальними тощо. Такі організації широко застосовують медіаційні практики не лише серед військовослужбовців а із членами їх сімей. Останнім часом такі організації поширюються в усьому світі. Однією з них є Всесвітня асоціація військових християнських союзів. Вона існує з 20-ті рр. нашого століття. Метою засновників було будівництво союзу не

на політичній основі, а без орієнтації на певне віросповідання, без централізованої організації, бюджету та апарату. З часом організація дійшла до форми всесвітньої асоціації, що об'єднує 43 союзи в різних країнах. Представники майже 90 країн брали участь у всесвітніх і регіональних конференціях, організованих асоціацією з метою навчання і духовного виховання військовослужбовців [4].

Звернімо увагу на одну особливість медиацийних технологій. Вона полягає в тому, що до технологічного процесу включаються методи й прийоми різних галузей науки або сфер професійної діяльності. Соціологічні та психологічні технології у цьому відношенні нічим не відрізняються від інших. Так для побудови ефективної роботи з профілактики конфліктів серед військовослужбовців конкретного підрозділу необхідно провести соціологічне опитування представників цільових груп, здійснити аналіз статистичної інформації, організувати серію декілька фокус-груп з солдатами та офіцерами, здійснити спостереження за поведінкою військовослужбовців в бойових умовах та під час відпочинку, провести тестування, визначити «проблемні місця» у роботі військових капеланів, визначити «групи ризику», визначити адекватні методи і методики профілактики і розв'язання конфліктів, спираючись на методологію медіації [5]. Кожен учасник технології повинен розуміти реалістичну мету проекту – зменшення конфліктності в військовому підрозділі. Технологія у всіх випадках передбачає отримання конкретного заданого результату, а технологічні процедури будуються таким чином, щоб найефективніше реалізувати вимоги в запланованому результаті.

Власне, технологія стає можливою лише тоді, коли існує цілісний, логічно обґрунтований проект: цілісне бачення кінцевого результату певних зусиль та чітке уявлення про етапи і послідовність дій для його досягнення. Тобто в нашому випадку це: спеціальна медіаційна підготовка капеланів, проведення виїзних семінарів для активізації проведення медіаційних практик військовими капеланями та створення системи обліку результативності медіаційних практик в конкретних підрозділах. Для повноцінної медіаційної роботи служби військових капеланів дуже важливим є інформаційно-просвітницький супровід, який повинен тривати постійно. Збройні сили України повинні знати, що відновні практики діють, що конфлікти вирішуються конструктивно, що служба військових капеланів успішно працює застосовуючи медіаційні практики в самих різних формах.

Література

1. Про Службу військового капеланства: Закон України від 30 листопада 2021 р. № 1915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>.
2. Your Chaplain and the Command Religious Program / Published in accordance with SECNAV INST 5430. - N. Y. : S. n., 1984. 12 p.
3. Weisung fur die Zusammenarbeit mit den fur Seelsorge an Soldaten beauftragten Pfarrern der evangelischem Landeskirchen im Wehrbereich VII und VIII. Bonn : Der Bundesminister der Verteidigung, 1991. 10 s. 1, 6 September.

4. Цюрупа М. В. Военные теоретики Европы о войне, мире и национальной безопасности. К.: КВГИ, 1996. 250 с.

5. Гірник А.М. Основи конфліктології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Києво-Могилян. акад., 2010. 222 с.
URL:http://pidruchniki.com/15660212/psihologiya/poserednitstvo_konfliktah.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ МЕДІАЦІЇ

Липовська Наталія Анатоліївна

*доктор наук з державного управління, професор
професор кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Важливі аспекти втручання поліції завжди включали посередницьку роботу у відповідь на прохання про допомогу у вирішенні конфліктних ситуацій. Хоча ці втручання поліції фактично подібні до тих, що здійснюються медіаторами, термін «медіація» зазвичай не використовується для опису цих дій поліції. Здебільшого це пов'язано з тим, що коли офіцери врегулювали розбіжності між сторонами, що сперечалися, як посередник, вони робили це інтуїтивно, неформально та ненавмисно.

З 1970-х років дві зміни почали трансформувати використання поліцією посередництва. По-перше, поліцейські проходили різноманітні більш формальні та цілеспрямовані тренінги з навичок і методів медіації. Як результат, вони можуть більш цілеспрямовано використовувати досвід посередництва у своїй інтервенційній роботі. По-друге, поліція має все більший доступ до ресурсів медіації та вирішення спорів на рівні громади. У результаті поліція може передавати справи, які потребують більш тривалого втручання, експертам з медіації.

В цілому, посередництво означає втручання третьої сторони, яка допомагає сторонам у суперечці вирішити їхні розбіжності та досягти взаємоузгоджених домовленостей [1]. У цій загальній структурі існує багато варіацій того, як проводиться медіація. Медіація чутлива до особистості медіатора, його стилю, навчання та філософії, а також до проблем і стосунків сторін і контексту, в якому відбувається втручання. Деякі з цих варіацій незначні, інші більш помітні. Центральними для медіації, незалежно від стилю, є стандарти, встановлені, щоб допомогти медіаторам керувати поведінкою [2]. Щоб зрозуміти, як використання медіації поліцією кидає виклик традиційній практиці медіації, важливо визначити кілька основних стандартів, які становлять особливий інтерес для практиків медіації. Перший – це самовизначення, тобто необхідність для сторін робити вільний і усвідомлений вибір. На відміну від суддів, які приймають рішення, медіатори повинні залишити прийняття рішення самим сторонам. Те, що медіатори роблять, це надає структуру для сторін, щоб ділитися своїми перспективами, генерувати варіанти, оцінювати плюси та мінуси кожного варіанту та виробляти розуміння майбутнього.

Другий ключовий стандарт, згаданий тут, – це конфіденційність. Щоб надати сторонам можливість відверто висловитися, медіатори зазвичай гарантують сторонам, що вони не обговорюватимуть з іншими інформацію, якою сторони діляться під час сесії медіації, якщо сторони не погодяться, що ця інформація має бути розкрита. Здебільшого єдиним повідомленням, яке

надається тим, хто не бере участі в медіації, є будь-яка письмова домовленість, досягнута сторонами.

Нарешті, третім ключовим стандартом є неупередженість. Медіатори повинні проводити свої зустрічі без фаворитизму чи упередженості. Вони не можуть стати на якусь сторону; інакше вони втратять свій авторитет і здатність ефективно втручатися.

Із зростанням інтересу до медіації в усьому світі, з'явилося багато інноваційних способів використання медіації, особливо завдяки широкому зростанню громадських центрів вирішення спорів. За даними Національної асоціації посередництва між громадами (NAFCM), у Сполучених Штатах діє понад 550 програм вирішення спорів у громадах (NAFCM 2005). Оскільки програми вирішення спорів у громаді спрямовані на тісну співпрацю з громадянами для вирішення проблем, зв'язок із місцевими поліцейськими відділами для обговорення їхніх послуг є звичайним розширенням їхньої роботи. Залежно від юрисдикції громадські центри вирішення спорів проводили для службовців сесії з підвищення обізнаності про медіацію, а також навчання навичкам медіації. Вони також налагодили відносини зі своїми місцевими відділами поліції, щоб справи поліції могли передаватись до їхніх центрів.

Як підхід до втручання, посередництво дає поліцейським можливість розширити можливості членів громади. Це особливо корисно для поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду та проблеми, коли очікується, що офіцери будуть тісніше та винахідливіше співпрацювати з громадою. Медіація надає їм корисні інструменти та методи.

Виконуючи роль медіатора, поліція допомагає сторонам безпосередньо спілкуватися одна з одною, творчо думати про способи врегулювання розбіжностей і перебирати варіанти. Таким чином, поліція не бере на себе більш традиційну роль вживати певних заходів. Медіація, по суті, уповільнює їхній підхід до втручання, оскільки вони повинні вислухати кожну сторону і, якщо це доречно, фактично скликати сторони віч-на-віч. У деяких випадках поліції доведеться неодноразово їздити, щоб оцінити доцільність зібрання сторін. Все це часто відбувається, коли сторони перебувають у розпалі своїх емоційно насичених обмінів. Активне слухання є основною навичкою посередництва поліції. Поліція повинна вислухати кожну зі сторін і дати їм зрозуміти, що їх почули. Це може означати перефразування або узагальнення сказаного мовою, яка допомагає сторонам зрозуміти іншу сторону та рухатися далі. Виконуючи роль посередника, поліцейським надзвичайно важливо залишатися терплячими, неупередженими та винахідливими. Їм потрібно робити це, перебуваючи на місці подій, на очах сторін, перехожих, ЗМІ та інших. У цьому контексті службовці мають мало часу, якщо взагалі мають, щоб встановити будь-яку довіру зі сторонами, що є основною концепцією, на яку часто посилаються медіатори.

У тих випадках, коли поліція вирішує, що вона не є належним втручанням або ситуація потребує більш тривалого втручання, вона може

передати справу різним експертам із медіації. Найвідомішим із ресурсів посередництва є програми вирішення суперечок у громаді. Тут медіатори, як правило, волонтери з громади, які пройшли навчання, можуть надати допомогу.

Для поліції наявність ресурсів посередництва дає їм доступ до додаткових місць для перенаправлення в спільноті. Замість того, щоб арештовувати або, можливо, нічого не робити, вони можуть направити громадян на форум, де можна обговорити та дослідити основні проблеми, що спровокували епізод. Здебільшого справи, які передаються до центрів, стосуються менш серйозних кримінальних справ, коли особи мають постійні стосунки та погодилися добровільно вирішити свої розбіжності. Програми вирішення суперечок у громаді також розглядають справи про тяжкі злочини, але серйозні кримінальні справи менш імовірно будуть передані поліцією. У разі потреби програми вирішення спорів спільноти можуть проводити кілька сесій, спілкуватися зі сторонами та перевіряти дотримання будь-яких досягнутих домовленостей.

У той час як спроби посилити використання поліцією посередництва та направлення поліції до громадських центрів вирішення спорів поширилися, емпіричних даних продовжує бракувати. Дослідження використання посередництва поліцією продовжують бути здебільшого імпресіоністськими. Серед більш відомих поліцейських зусиль із застосування медіації є поліцейські департаменти Хіллсборо, штат Орегон, і Гаррісбург, штат Пенсільванія. У 1996 році Департамент поліції Хіллсборо створив Програму посередництва Хіллсборо як частину своїх зусиль з охорони громадського порядку за допомогою початкового гранту від Комісії з вирішення спорів Орегону. Програма забезпечила навчання навичкам медіації для співробітників відділу поліції Хіллсборо та членів місцевої громади, які добровільно стали медіаторами. За винятком окремих випадків, таких як психічне захворювання, вплив хімічних речовин або злочинна, насильницька чи образлива поведінка, поліцейські направляли до програми широкий спектр ситуацій, пов'язаних із розбіжностями між сусідами, споживачами та торговцями, членами сім'ї, і працівники, і роботодавці. Завдяки програмі поліція може ефективніше використовувати свої ресурси [3]. Незважаючи на те, що поліція все більше використовує медіацію, продовжує існувати широкий спектр проблем. Щоб посередництво оцінювалося як основний підхід до поліцейської діяльності, має відбутися серйозна зміна парадигми для впровадження підходу, який відрізняється від багатьох звичайних поліцейських практик. Щоб навчитися всім аспектам медіації, поліція повинна пройти додаткову інтенсивну підготовку. Слід розглянути нові структури винагороди, які визнають і віддають належне поліцейським, які використовують посередництво. На відміну від традиційної поліцейської роботи, коли поліцейські швидко реагують, посередництво вимагає більш тривалого втручання, яке може зайняти багато часу. У тих випадках, коли розбіжності між сторонами є давніми, виклики можуть бути навіть більш значними, оскільки контакт поліцейських зі сторонами відбувається на місці конфлікту, коли сторони поглинені своїми

розбіжностями та часто оточені сторонніми спостерігачами, союзниками, супротивниками, і ЗМІ, які всі зацікавлені в подіях, що розгортаються.

Потенційне використання посередництва поліцією не було повністю використано. Мало того, що поліція має вирішувати низку відповідних питань, пов'язаних із посередництвом, щодо навичок, навчання та стилів втручання, громадськість має прийти до розуміння та прийняти втручання поліції, яке помітно відрізняється від їхньої традиційної реакції.

Література

1. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 85–89. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2013_6_21.pdf

2. Бородін Є. Є. Застосування медіації в публічному управлінні: міжнародно-правове регулювання. *Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні* : матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 23 квіт. 2019 р. Полтава, 2019. С. 14–16.

3. Police mediation. URL: <https://what-when-how.com/police-science/police-mediation/>

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТАМ В РОДИНАХ ВІЙСЬКОВИХ

Лук'янова Людмила Олександрівна
Старший офіцер відділення комплектування
17 прикордонного загону ім.О.Жуковського

Проблема психічного здоров'я та благополуччя особистості в умовах війни та після її закінчення, є соціально важливим та актуальним напрямом психологічних досліджень. Члени родин військовослужбовців під час їх очікування із зони бойових дій та після їхньої демобілізації несуть виражене емоційне навантаження, часто стикаючись з важкими психологічними реакціями та складними психоемоційними станами військовослужбовців на стадії їх адаптації до життя поза бойовими діями. Посилене емоційне та фізичне напруження характеризують життя дружин ветеранів, як найближчі їм люди, які постійно стикаються з наслідками бойового травмування, піклуються про відновлення колишніх воїнів та беруть на себе відповідальність за забезпечення побуту родини. Тому, беручи до уваги можливі проблеми в житті родин ветеранів, зокрема труднощі їх дружин, ця категорія жінок формує окрему групу, що потребує психологічної допомоги та психосоціальної підтримки. В цьому напрямку актуальним є: 1) окреслення особливостей психосоціальної проблематики дружин демобілізованих військових; 2) визначення напрямів надання психосоціальної підтримки дружинам ветеранів.

Важливість психологічної допомоги та психосоціальної підтримки дружинам ветеранів зазначена в працях зарубіжних і вітчизняних авторів [2; 7; 8]. Дослідниками підкреслюється цінність ролі рідних на шляху реабілітації воїнів, де особливу роль відіграють якість подружніх відносин та підтримка дружинами чоловіків-ветеранів на шляху фізичного та емоційного відновлення. [3; 4;]. У сучасних дослідженнях приділено увагу особливостям психосоціальної проблематики дружин ветеранів, - труднощі жінок обумовлені як накопиченням тривоги при очікуванні воїнів з фронту, так і психологічним станом ветеранів, який зумовлює емоційний стан їх дружин.

Демобілізовані воїни можуть переживати широкий спектр психологічних та психосоціальних утруднень, ПТСР та супутні розлади. Дружинам важко справлятися з емоційною нестабільністю чоловіків, витримувати їх відстороненість, апатичність, закритість, небажання контактувати з соціумом; сформовані раніше правила спілкування можуть виявитись неефективними - складно зрозуміти, про що можна, а про що не бажано говорити з чоловіком-ветераном. Проблемою може стати виражена алкоголізація і агресивність чоловіків.

Дружинам ветеранів складно зрозуміти і прийняти зміни, що відбулися з їх чоловіками. Тож, спільне життя з травмованим військовим значно впливає на його дружину, яка, як очікується, буде розуміти та підтримувати чоловіка, що потребує відновлення. Такі очікування покладає на неї не тільки чоловік, але й соціум, що віддзеркалює прийняте розуміння ролі жінки в родині, особливо

дружини колишнього воїна. При цьому, дружини ветеранів часто самі беруть на себе значну частину практичних і фінансових обов'язків перед сім'єю, відповідальність за встановлення емоційного балансу в сім'ї, зазвичай виконуючи роль модератора спілкування, компенсуючи відсутність емоційної взаємодії чоловіка з іншими членами сімейного кола, особливо з дітьми. Така поведінка може привести до порочного кола: надмірне функціонування дружини призводить до недостатнього функціонування її чоловіка, що, в свою чергу, веде до збільшення його вимог до дружини. Це збільшує її стрес і вразливість до депресії і може вести до відчуття втрати себе як особистості [5]. Особливо виражається проблематика у безробітних жінок, які проводять більше часу вдома, мають фінансову залежність від своїх чоловіків, меншу соціальну мережу спілкування, що додатково підсилює їх психологічні проблеми. Піклування про чоловіка стає головною метою їх життя, при цьому власні потреби та бажання стають для них несуттєвими. Досвід зарубіжних так і вітчизняних фахівців у роботі з дружинами ветеранів свідчить про те, що жінки перш за все потребують розуміння змін, впливу бойового досвіду на поведінку чоловіків.

Жінкам важливо оволодіти специфікою спілкування з демобілізованим, навчитися орієнтуватися в особливостях динаміки різних процесів життя сім'ї (структурних, ієрархічних, комунікативних тощо), які виникають при поверненні військових додому. Практичні рекомендації дружині ветерана стосовно налагодження сприятливого психологічного клімату у сім'ї, обговорення особливостей їхнього застосування жінкою саме у її сім'ї, в умовах її життя може бути доречною в формі консультативного варіанту психологічної підтримки [2; 5].

Дружинам ветеранів важливо вміти розуміти себе та власні реакції на ті, чи інші сімейні ситуації, розширити спектр власних комунікативних умінь, оволодіти навичками психоемоційної регуляції, навчитися піклуватися про себе. Фахівці з психічного здоров'я вважають практику турботи про себе дієвим методом захисту від негативних емоційних станів, до яких можуть бути схильні люди, що піклуються про інших [10].

Одним із важливіших аспектів психосоціальної підтримки дружин є присутність позитивних особистісних стосунків. Одним із завдань є допомога жінці, не тільки у її зусиллях підтримки та зміцнення відносин у родині, але й в побудові задовільних стосунків із зовнішнім соціальним оточенням. Важливо вчитися знаходити соціальну підтримку, спиратися на розуміння й участь інших (друзів, колег). Зауважимо, що більшість дослідників доводить, що «соціальна підтримка – один із найпотужніших чинників впливу на наслідки травми. Цей факт акцентує увагу на соціальному/стосунковому аспекті відновлення після травми, включаючи важливість психотерапевтичних стосунків у роботі з травмою» [1, с.45; 6].

Отже, задля запобігання конфліктам в родинях колишніх військових, важливо допомогти дружинам ветеранів розширити їх спектр комунікативних умінь для оволодіння специфікою спілкування з демобілізованими; навчити

спиратися на соціальну підтримку; допомогти розвивати вміння турбуватися про себе та встановлювати емоційні межі для збереження власної ідентичності.

Перспективи подальших досліджень за цим напрямом пов'язуються з продовженням вивчення особливостей психосоціальної проблематики дружин демобілізованих військових та розробкою стратегій, методів та інструментів надання психосоціальної підтримки жінкам означеної категорії задля запобігання конфліктам в родинх ветеранів та їх відновлення.

Література

1. Бріер Д., Скот К. Основи травмофокусованої психотерапії. Львів; Свічадо, 2015. 448 с.

2. Баца А., Эверет О. 23 рекомендації військових психологів родинам бійців АТО. URL: <http://vgoru.org/index.php/template/novini-ukrajini/item/1473-23rekomendatsiivoennykhpsikhologovsemyambojtsovato>

3. Варлакова Є.О. Роль і місце родин в адаптації та реабілітації учасників АТО // Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції: тези доп. міжвідомчої. наук.-практ. конф. Ч. 1 (Київ, 30 берез. 2016 р.). / [ред. кол. В.В. Черней, М.В. Костицький, О.І. Кудерміна та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 80-83

4. Журавльова Н.Ю. Особливості психологічної допомоги сім'ям демобілізованих військовослужбовців // Актуальні проблеми психології [Т.3 : Консультаційна психологія і психотерапія] : Зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред.: С. Д. Максименка. К. : Логос, 2015. Вип.11. С. 76-84.

5. Журавльова Н.Ю. Особливості формування підтримуючих стосунків у психотерапевтичній роботі з сім'ями ветеранів. Особливості стосунків «психотерапевт – клієнт» у сучасному соціокультурному середовищі: монографія. З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос [та ін.]; за ред. З. Г. Кісарчук. К.: Видавничий Дім «Слово», 2017. С. 129-154. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708934>

6. Кісарчук З. Г. Проблема стосунків «психотерапевт-клієнт» у ситуаціях надання психологічної допомоги постраждалим // *Актуальні проблеми психології* [Т.3 : Консультаційна психологія і психотерапія] : Зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред.: Максименка С. Д. Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2016. Вип.12. С. 7-22.

7. Кляпець О.Я. Вплив наслідків переживання травматичних подій ветеранами на їх сімейні взаємини // *Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції* : тези доп. міжвідомчої. наук.-практ. конф. Ч. 1 (Київ, 30 берез. 2016 р.). / [ред. кол. В.В. Черней, М.В. Костицький, О.І. Кудерміна та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 161-164.

8. Козинчук А. Не надо «сюсюкать» с АТОшниками. URL: <http://ru.tsn.ua/interview/ne-nado-syusyukat-s-atoshnikami-480039.html>.

9. Figley, C. R. (1995). Compassion Fatigue: Toward a New Understanding of the Costs of Caring. In B. H. Stamm (Ed.), *Secondary Traumatic Stress: Self-Care Issues for Clinicians, Researchers, and Educators* (pp. 3-28). Lutherville, MD: Sidran.

10. The Cost of Caring: 10 Ways to Prevent Compassion Fatigue.
URL: <https://www.goodtherapy.org/blog/the-cost-of-caring-10-ways-to-prevent-compassion-fatigue-02-09167>.

ПРИНЦИПИ ПРАВА ЯК ЧИННИКИ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЙНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Магновський Ігор Йосифович

*доктор юридичних наук, професор, полковник поліції,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Упровадження інституту медіації в Україні змістовно пов'язує сучасний розвиток правової системи України з європейськими правовими системами, цінностями та пріоритетами розвитку сучасного цивілізованого світу. При цьому, зауважують дослідники, медіація з одного боку, відображає високий рівень розвитку правової культури суспільства, а з іншого – дозволяє сторонам обирати найефективніший і прийнятний для них варіант спору на основі фундаментальних принципів права, які відображають визначні цінності суспільного розвитку, так і як добросовісність, розумність, справедливість, що є одночасно з цим основою для реалізації принципу верховенства права [1, с. 5].

Натомість, як констатує І. В. Озерський, зважаючи на сприйняття Україною європейських стандартів у царині застосування процедури медіації у юрисдикційному процесі та існуючих низки чинних, і почасти суперечливих різного роду нормативних актів, виникло питання про удосконалення правової регламентації означеного інституту в національному законодавстві, що покликаний виконувати функцію примирення сторін будь-якого юридичного спору [2, с. 10].

Тому поступове становлення і розвиток медіації як альтернативного методу вирішення спорів зумовлює появу нових правових явищ, які потребують концептуальних теоретичних та прикладних досліджень щодо їх правової природи, місця та ролі у правовій системі держави тощо, в контексті похідних і визначальних правових ідей, положень і засад, котрі спричиняють формування та утворення належних принципів, що становлять організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації.

Своєю чергою, як стверджує Ю. Д. Притика, наріжним каменем побудови будь-якого правового механізму розв'язання правових конфліктів, чи державного (у формі здійснення правосуддя), чи альтернативних способів, до якого, зокрема, належить і медіація, є система принципів [3].

Правові принципи, вказує О. О. Бакалінська, є першоосновою, що передує окремим юридичним імперативам. У них виражена мовою права ідеологічна зумовленість у регулюванні відповідної сфери відносин. Будь-яке юридичне правило – це узагальнення, оскільки встановлено для невизначеної кількості відносин, але все ж воно регулює лише ті чи інші відносини. Принцип же розглядається як узагальнення, тому що передбачає нескінченну кількість застосувань. Ці якості надають принципам приписам нормативну абстрактність, розраховану на врахування при регулюванні безлічі ситуацій. З метою виділення їх із системи однопорядкових норм, неприпустимості змішування з ними вони отримують статус принципу і розташовуються або у

початкових статтях нормативного акта, або «вкрапляються» у наступні. Тому правові принципи – це, як правило, вид найважливіших нормативних приписів, які «за своєю глибиною політичної, соціально-економічної та юридичної суті є первинними, тобто містять вихідний матеріал [4].

Як наголошує Н. А. Мазаракі, механізм медіаційної процедури вибудовується насамперед на системі певних принципів, які враховують досвід застосування медіації у різних державах, менталітет населення та правові традиції певної держави. Ефективність та затребуваність медіації у суспільстві вимагає, що процедура медіації повинна: 1) відповідати правовим засадам та соціальним реаліям суспільства; 2) максимально реалізовувати можливості саморегулювання медіаторської діяльності; 3) спиратися на виважене законодавче регулювання [1, с. 5].

На думку А. М. Колодія, категорія «принципи права» повинна використовуватися в усіх випадках, коли йдеться про відправні ідеї та положення, що належать до юриспруденції. Термін «принципи» може лише уточнюватися і деталізуватися залежно від того, якою є сфера його існування і функціональна спрямованість. Принципи права спрямовують і надають синхронності всьому механізмові правового регулювання суспільних відносин, досконаліше інших розкривають місце права в суспільному житті і його розвитку. Саме принципи права є критерієм законності та правомірності дії громадян і посадових осіб, адміністративного апарату й органів юстиції та за відомих умов мають велике значення для зростання правосвідомості населення, його культури й освіти [5, с. 43].

Зі свого боку, класифікація принципів медіації Ю. Д. Притики базується на розумінні її як правового механізму, де за основу взято загальновизнану класифікацію принципів права з урахуванням особливостей медіації, що надало можливість виділити:

а) загальноправові принципи медіації (демократизм, гуманізм, соціальна справедливість, законність, взаємореспондентність прав та обов'язків, поєднання примусу та переконання, невід'ємність природних прав людини, вища цінність людського життя, пріоритетність норм міжнародного права, вища сила конституції, верховенство права тощо);

б) міжгалузеві принципи медіації (диспозитивність, процесуальна рівність перед законом, безпосередність дослідження доказів, поєднання гласності та конфіденційності, принцип об'єктивної істини, охорони честі та гідності особистості, недоторканності особистості, презумпції невинуватості, незалежності суддів (у випадку судової медіації), допустимості та належності доказів, всебічності повноти й об'єктивності дослідження усіх матеріалів, дотримання вимог мовного режиму провадження, оцінки доказів за внутрішнім переконанням, дотримання процесуальної форми);

в) конкретно-правові принципи медіації (добровільність, рівність сторін, нейтральність медіатора, конфіденційність) [3, с. 88–89].

Таким чином, з однієї сторони, принципи медіації, що реалізуються взаємопов'язано та взаємообумовлено, відображають її об'єктивні властивості,

спричинені закономірностями розвитку держави і суспільства, а з іншої, у них втілено суб'єктивне сприйняття медіації членами цих інституцій, через їхні моральні та правові погляди, почуття, вимоги, виклики тощо, які виражені у різноманітних вченнях і напрямках праворозуміння. Відтак, в організації правовідносин, що складаються у ході процедури медіації, особливу роль відіграють саме принципи права, які слугують дороговказом результативного та взаємоприйняттого вирішення відповідних спорів.

Література

1. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.
2. Озерський І. В. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України : навч. посіб. Вид. 2-ге., перероб. і доповн. Полтава : Копі-Центр. 2023. 360 с.
3. Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 10. С. 86–92.
4. Бакалінська О. О. Правове забезпечення добросовісної конкуренції в Україні: проблеми теорії і практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака. Київ, 2015. 531 с.
5. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.

ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ: ПОЄДНАННЯ НЕСУМІСНОГО ЧИ ВИКЛИКИ ЧАСУ?

Матвєєва Лілія Георгіївна

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Поліцейська діяльність від інших видів правової діяльності відрізняється підвищеними вимогами до професіоналізму та компетентності її працівників. Так, специфіка сучасної поліцейської діяльності вимагає від працівників Національної поліції ґрунтовних правових знань, розвиненої правової, політичної, етичної, психологічної, комунікативної культур, сформованих умінь і навичок, морально-психологічної стійкості та фізичної загартованості.

Відповідно до національного законодавства працівники поліції наділяються відповідними правами з метою забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2; 3]. Таке забезпечення реалізуються у ситуаціях із достатньо високим ступенем конфліктогенності.

Чи мають працівники правоохоронних органів бути медіаторами? Підставою для роздумів на тему стала гучна справа у Дніпрі, колі під час затримання поліцейський застрелив чоловіка, який поліз у бійку з правоохоронцями [4]. Приблизний хід конфлікту – від зупинки машини до стрілянини та смерті – можна відновити по відео з нагрудної патрульної камери.

На наш погляд, усі ті, хто працюють із населенням, мають володіти навичками ведення переговорів, допомагати досягти компромісу. Тому важливим напрямом професійної підготовки працівників поліції є формування конфліктологічної компетентності, яка передбачає розвиток умінь управління конфліктами та конструктивне їх вирішення, ведення переговорної діяльності, аналіз конфліктної ситуації. Це відбувається як в рамках морально-психологічної підготовки, так і у навчальному процесі у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [1].

Вважаємо, що необхідно у всіх навчальних закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання та практичних підрозділах запровадити навчальну дисципліну щодо набуття медіативних навичок ефективного ведення

переговорів, управління ризиками та вміння долати конфліктні ситуації, що виникають під час професійної діяльності поліцейського. Такі вміння та знання дуже важливі. Правоохоронці повинні розуміти, з ким, як і про що можна розмовляти, аби досягти того чи іншого ефекту. Навички успішних переговорників допоможуть поліцейським знизити конфліктність. Нажаль, на практиці можуть виникати і ситуації коли після прибуття поліцейських конфлікт не вщухає, а спалахує з новою силою.

Медіація у професійній діяльності поліцейського явище поки що ще нове і не завжди усвідомлене належним чином. Водночас сучасна глобальна і національна ситуації супроводжуються зростанням нових ризиків, загроз, викликів, що вимагає необхідність зміни засобів та методів протидії насильству та застосування гнучких і різноманітних технологій, інтелектуально-аналітичних операцій.

Людський фактор відіграє велику роль у роботі правоохоронних органів, адже працівники регулярно стикаються з ситуаціями, що виходять за межі звичного спокійного життя та спілкуються з людьми, які перебувають у стані емоційної нестабільності. Так, поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі. Також поліція вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі [3]. Тому важливими є здатність правоохоронців розуміти: звідки виникають емоції; знати як допомогти людині заспокоїтися, коли це необхідно, і як правильно пояснити ситуацію, що відбувається; вміння поставити правильні питання, щоб краще зрозуміти того, хто звертається до нього за допомогою.

Володіння поліцейським такими медіаційними техніками як різні види слухання, відображення, резюмування, рефреймінг позицій, я-повідомлення, постановка питань дозволить зрозуміти ситуацію, оперативно її оцінити та зрозуміти причину конфлікту і вихідні інтереси конфлікуючих сторін.

Крім цього, на всіх етапах вирішення конфлікту поліцейський як і професійний медіатор має вміти:

- керувати кризовими ситуаціями, аналізувати ситуацію конфлікту, його структуру та стадію, швидко та адекватно реагувати на різноманітні зміни;

- володіти методами швидкого збору інформації;

- здійснювати ефективну комунікацію зі сторонами та іншими учасниками конфлікту;

- керувати міжособистісною комунікацією, володіти різними способами встановлення контакту із сторонами, забезпечувати баланс сил сторін, враховувати гендерні особливості учасників комунікації;

- застосовувати техніки ефективної комунікації;

використовувати техніку нейтралізації маніпуляції сторін, стримувати агресію та долати опір;

розпізнавати, рефлексувати та коригувати емоційний стан учасників конфлікту та інше.

Медіаційні навички сучасних поліцейських мають сприяти вирішенню спору, зниженню його градусу, розумінню справжніх потреб конфліктуючих. Володіння такими навичками впливатиме в цілому на покращення якості роботи та професійної репутації правоохоронних органів в цілому.

Література

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки: Закон України від 17 грудня 2021 р. № 1986-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text>

2. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>

3. Про Національну поліцію: Закону України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. У Дніпрі під час затримання застрелили водія: подробиці гучної справи. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-66662965>

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мирза Світлана Степанівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеський державний університет внутрішніх справ

Інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні підтверджує той факт, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів поряд із системою правосуддя є найефективнішою передумовою вирішення правових спорів навіть в умовах воєнного стану. У напрямку зазначених перетворень, що активізували інтерес щодо дослідження проблем врегулювання конфліктів, стає корисним позитивний досвід розвинених європейських держав, які активно застосовують процедуру медіації у всіх сферах суспільного життя протягом тривалого часу. Наразі у складний час для Української незалежної держави, як ніколи, є затребуваною міжнародна підтримка сфери застосування медіації.

Сучасна наука має чималий науковий доробок наукових праць, які присвячені становленню інституту медіації, а також врегулюванню конфліктів у розвинених зарубіжних державах Європи за допомогою медіації. Це наукові праці таких учених як А.В. Біцай, Х. Бесемер, В.С. Гопанчук, Н.М. Крестовська, Ю.П. Крисюк, Т.Д. Подковенко, М.Я. Поліщук, Ю.Д. Притика, М.І. Хавронюк, І.Г. Ясиновський та інших дослідників.

У попередніх дослідженнях нами неодноразово було зазначено, що інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні та у багатьох розвинених країнах Європи, США призвів до того, що все частіше громадськість звертається до таких понять, як «відновне правосуддя», «посередництво», «медіація» або «примирення». Слід відзначити, що зазначені поняття закріплені у численних нормативних актах різних організаційних структур як європейського, так і світового рівня. У контексті нашого дослідження доречним буде також згадати і приєднатися до формулювання медіації, яке визначив європейський експерт Ради Європи зі справ медіації і відновного правосуддя Мартін Райт, а саме «медіація є процесом людським, а не судовим, який модернізує кримінальний процес і породжує повагу до справедливості» [1].

У Європейському Союзі (далі - ЄС) інститут медіації найчастіше розглядають як добровільне волевиявлення сторін залучити незалежну сторону з метою самостійного вирішення конфлікту, який виник між сторонами. Велику значимість для європейських країн представляє собою Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради з певних аспектів медіації в цивільних і комерційних справах, яка була затверджена ще 21.05.2008 року та передбачала імплементацію відповідних норм у законодавство держав-членів до 21.05.2011 року [2].

Директива про медіацію закріплює основні принципи проведення та запровадження механізму медіації у національне законодавство країн-членів Європейського Союзу. Варто також зазначити, що обсяг регулювання Директиви про медіацію передбачає її застосування до міжнародних спорів,

проте звіт про перебіг застосування цієї Директиви, виданий Комісією Європейського парламенту у 2016 році свідчить про те, що майже всі країни ЄС (окрім трьох) поширили також обсяг регулювання відповідних положень національного законодавства про медіацію в цивільних і комерційних справах на подібні спори, що виникають між резидентами однієї країни. Отже, вказана Директива розповсюджувала свою дію на транскордонні спори держав-членів, але не виключала того, що держави-члени можуть застосовувати її положення до процесів медіації всередині своїх держав.

З огляду на вище зазначене, вважаємо за необхідне розглянути виникнення медіації на професійному рівні серед розвинених європейських країн, у першу чергу, в Німеччині, де медіація давно та успішно практикується. Слід відзначити, що розвитку медіації у цій країні, жодним чином не заважала тривала відсутність спеціалізованого закону про медіацію. Спеціальний Закон «Про медіацію» з'явився у Німеччині лише у 2012 році, який сприяє мирному врегулюванню конфліктів між сторонами шляхом відображення різноманітних стимулів для сторін у німецькому цивільному процесуальному законодавстві. Вважаємо, що він став логічним продовженням імплементації вищезазначеної Директиви №2008/52/ЄС Європейського Парламенту «Про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах».

Проте до моменту прийняття спеціального Закону та норми щодо медіації у законодавстві Німеччини були присутні положення про медіацію, зокрема, у цивільно-процесуальному, сімейному законодавстві, в окремих нормативно-правових актах федеральних земель. Наприклад, у §135 Закону «Про провадження з сімейних справ і справ добровільної юрисдикції» зазначено, що суд може зобов'язати подружжя отримати консультацію про медіацію (посередництво) або інші засоби альтернативного вирішення спору. Разом з тим до прийняття спеціалізованого Закону «Про медіацію» у Німеччині існувала практика проведення медіації суддями, які називалися суддями-медіаторами [3]. Цікавим фактом є також те, що за законодавством Німеччини, при поданні позову до суду, сторони повинні вказати, чи були ними зроблені спроби щодо врегулювання даного спору за допомогою медіатора [4].

Як і в багатьох європейських країнах, у свою чергу, у Франції медіація почала відроджуватися на початку 1970-х років. На відміну від німецької моделі у Франції поняття «медіація» має більш широке розуміння і було пов'язане із використанням державних повноважень у випадках прийняття участі третіх осіб в управлінні конфліктом. У Франції навчання з медіації може напряму здійснюватися державою та її судовою адміністрацією. Також зазначене навчання можуть проводити інші суб'єкти, що мають спеціальні ліцензії та видають дипломи, які сертифіковані державою. Разом з тим навчання можуть здійснювати відповідні центри медіації [5, с. 135].

Цікавим є досвід розвитку медіації у Швейцарії, де відповідно до титулу першого «Спроба примирення» Цивільного процесуального кодексу Швейцарії, вказано, що сторони зобов'язані пройти процедуру медіації перш ніж вони звернулися до суду [6]. Як бачимо, відповідно до законодавства Швейцарії,

зазначена норма щодо першочергового звернення до медіатора носить імперативний характер для всіх.

Довгий час в Україні інститут медіації не був врегульованим нормами спеціального закону, проте практика вирішення конфліктів між сторонами постійно зростала. Зокрема, у ст. 124 Конституції України було встановлено, що законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору [7]. Паралельно з цим положенням, закріпленому в Основному Законі України, за підтримки міжнародних донорів тривав рух з впровадження медіації в Україні.

Хоча від самого початку в 90-х роках медіація в Україні була підтримана американськими донорами та організаціями медіаторів, усередині 2010-х років європейський вплив став помітнішим. Попри те, що медіація є новим явищем для Європи, українські медіатори, зокрема після подій Майдану 2014 року, обрали дискурс європеїзації і почали позиціонувати медіацію як невід'ємну частину європейської культури та важливу європейську цінність, яка відображена в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і в низці документів про співпрацю.

У напрямку впливу євроінтеграційних тенденцій на впровадження інституту медіації важливим кроком для України стало підписання 7 серпня 2019 року Конвенції Організації Об'єднаних Націй про Міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації. Слід відзначити, що підписання вищезазначеної Конвенції сприяло тому, що 15 липня 2020 року Верховна Рада зробила важливий крок та у першому читанні прийняла проект Закону «Про медіацію», а 16 листопада 2021 року Верховна Рада України 302 голосами ухвалила у другому читанні вищезазначений Закон «Про медіацію».

Таким чином, на підставі викладеного, можна зробити висновок, що сьогодні медіація є затребуваним методом вирішення конфліктів не тільки в Україні, але й у світі у цілому. Позитивним моментом є те, що міжнародна підтримка розвинених європейських країн та США щодо застосування сфери медіації в Україні постійно розширюються, про що свідчить постійна підтримка, зокрема незалежним агентством федерального уряду США -USAID, організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), посольством Великої Британії в Україні, Федеральним міністерством зовнішніх справ Німеччини та іншими організаціями-донорами.

Література

1. Медіація: європейський досвід і українські реалії. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-evropeyskiy-dosvid-i-ukrayinski-realiyi.html> (дата звернення 04.09.2023).

2. Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах». URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf> (дата звернення 04.09.2023).

3. Sergeeva S., 2017. Mediation. What about them? [Mediaciya. A jak u nih?]. Yuridichna gazeta, [online] No. 43-44, pp. 593-594. Available at. URL:

<https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/mediaciya-a-yak-u-nih.html> (дата звернення 04.09.2023).

4. Zivilprozessordnung. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (дата звернення 04.09.2023).

5. Мирза С.С. Особливості становлення та розвитку медіацій у зарубіжних країнах з англосаксонською і романо-германською правовими системами. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 133-138. URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/334/258> (дата звернення 04.09.2023).

6. Swiss Civil Procedure Code. The federal Council. The portal of the Swiss government. URL: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20061121/index.html> (дата звернення 04.09.2023).

7. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 04.09.2023).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДІАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР В УМОВАХ ВІЙНИ

Озерський Ігор Володимирович

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАНВО України, академік МКА, радник юстиції,
професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

З огляду на воєнний стан та економічну ситуацію, що наразі склалися в державі, а також відсутності за цих умов дієвих механізмів забезпечення доступності пересічних громадян до активного використання засобів правничої медіації у ситуаціях судового чи позасудового вирішення юридичного конфлікту, вважається необхідним передбачити та запровадити законодавчу процедуру обов'язкового, безоплатного призначення державою (слідчим, прокурором, суддею, судом) незалежного медіатора в юрисдикційному процесі України з числа осіб, що є сертифікованими (на міжнародному чи національному рівні) медіаторами чи ще краще фахівцями, які одночасно поєднують юридичну та психологічну освіту (юридичних психологів), зокрема і внесених до реєстру медіаторів. Щодо умови обов'язковості призначення саме державою незалежного медіатора, то тут окрім іншого мають місце такі переваги, як: нейтралізація стороннього впливу на медіатора; економія стороною спору фінансових затрат на послуги медіатора; підбір фахового медіатора; нейтральність медіатора у вирішенні спору та можливість оскарження сторонами рішень медіатора.

Також, медіація, на слушну думку С. Йосипенко, буде корисною, у спорах, що виникли в період воєнного часу, зокрема [1]:

- *Корпоративних*. Розбіжності між партнерами по бізнесу, а іноді й між топ-менеджерами є поширеним явищем. Корпоративні конфлікти негативно впливають на роботу підприємства, а інколи призводять до краху бізнесу. У ситуації воєнного стану, коли підприємцям необхідно адаптуватися до «нових реалій» та трансформувати свій бізнес, врегулювання спору у суді є не найкращим варіантом. Звернення до кваліфікованого медіатора є найкоротшим шляхом до взаємовигідного врегулювання конфлікту. Окрім того, процедура медіації знижує ризики завдання шкоди репутації підприємця та зберігає конфіденційність такого спору.

- *Господарських, зокрема в аграрній галузі та нерухомості*. Згідно з даними Мінагрополітики загальні збитки від війни лише в сільському господарстві України сягнули \$4,3 млрд. Очевидно, конфлікти між бізнес-партнерами в даних галузях є прогнозованими та неминучими, зокрема спори щодо невиконання зобов'язань за договорами поставки, зберігання, оренди тощо. І в цьому аспекті, медіація може бути корисною та ефективною [1]. Як слушно зауважив Ю. Бабенко, «ще на початку війни Торгово-промислова

палата України визнала військову агресію форс-мажорною обставиною у бізнес-процесах. Та це не означає, що посилення на форс-мажор автоматично звільняє одну із сторін від відповідальності за невиконання зобов'язань. У більшості випадків актуальна судова практика свідчить, що наявність форс-мажору необхідно доводити в кожній конкретній ситуації. Зокрема, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду зазначає про це в постанові від 25 січня 2022 року у справі №904/3886/21. У документі сказано, що сторона, яка посиляється на конкретні обставини має довести, що вони є форс-мажорними саме для конкретного випадку. Також необхідно довести їх невідворотність та надзвичайність. Водночас форс-мажор не має преюдиційного – заздалегідь встановленого, характеру. Якщо ваші контрагенти не виконують договір, посиляючись на воєнний стан як на форс-мажор – вони мають довести, що саме внаслідок війни не могли виконати зобов'язання. В іншому випадку ви маєте право подати на них до суду, змусити виконати умови контракту або стягнути компенсацію за їх порушення» [2].

- *Цивільних, зокрема сімейних, спадкових спорів.* Вирішення судом такої категорії справ, навіть у довоєнний період, було емоційно виснажливим процесом. Як показує практика, медіація використовується учасниками шлюбно-сімейних відносин у суперечках про розірвання шлюбу, поділ спільно нажитого майна подружжя, про визнання шлюбного договору недійсним, про визначення місця проживання дитини, про визначення порядку спілкування з дитиною, про заперечення батьківства, про повернення дитини тощо [3]. Окрім іншого, тут варто згадати й медіацію в сфері інтелектуальної власності пов'язану із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності та розпорядження майновими правами на них. З розвитком інтернет-індустрії об'єкти права інтелектуальної власності знаходяться в стані меншої захищеності. Адже, інтернет-простір дає змогу користувачам швидко розповсюджувати певні об'єкти творчої діяльності людини, що ускладнює відстеження стан їх доброчесності. А тому, у випадку порушення прав автора на певний результат інтелектуальної діяльності варто звернутися до процедури медіації, що дає змогу отримати бажаний результат за більш короткий строк порівняно з судовим процесом [4, с. 678].

Наразі широко обговорюється питання існування медіації у транскордонних сімейних суперечках [5, с. 174]. Під транскордонною сімейною медіацією розуміється медіація у таких міжнародних сімейних справах, що стосуються питань батьківської відповідальності, виконання судових рішень щодо проживання дітей та інших. Однією з причин, що перешкоджають більш активному розвитку транскордонної сімейної медіації, є проблема затвердження медіаційних угод з точки зору їх подальшого визнання та виконання на території іншої держави [6, с. 153]. Окрім вищезгаданих сімейних спорів медіабельними, на думку Г. Коломієць, є деякі категорії спадкових спорів, якщо однією зі сторін не виступає держава. Також, авторка зауважила, що досудова медіація не має примушувати до примирення, а має дати можливість консультативної бесіди з медіатором і змогу зрозуміти, що є такий

альтернативний спосіб вирішення спору [7]. Щодо спадкових справ, то тут медіація проводиться у випадку спору щодо розподілу спадкового майна, де необхідно знайти порозуміння та відновити стосунки між спадкоємцями, а також у вирішенні інших спірних питань, пов'язаних з прийняттям та оформленням спадщини, встановлення порядку користування спільним майном тощо.

Звичайно, що в умовах воєнного стану чи карантину найдієвішим способом вирішення спорів між конфліктуючими сторонами стане проведення онлайн-медіації завдяки можливостям різних технологій, наприклад, чат-конференцій, відеоконференцій, аудіоконференцій, симультанних або асинхронних повідомлень, електронного листування, географічних зображень тощо. У випадку використання аудіовізуальних технологій онлайн-медіація, з позиції С. Чванкіна, більше схожа на традиційну медіацію за рахунок аудіовізуального спілкування сторін і медіатора. У такому випадку дві сторони медіації, як правило, мають два конференц-канали: один для зв'язку кожної зі сторін із медіатором і один для загальної конференції між двома сторонами та медіатором. Сторони отримують доступ від медіатора до цих каналів зв'язку, і саме через них, наголошує автор, відбувається спілкування [8, с. 81]. Також, у випадках використання текстових методів, медіатор спілкується зі сторонами через текстові повідомлення, листування або чат, як у симультанній формі, тобто в режимі реального часу за допомогою чату, так і асинхронним – із використанням повідомлень або електронних листів, коли спілкування відбувається із перервами [9].

І наостанок, вважаємо за необхідність удосконалити академічні програми для студентів-правників навчальними курсами орієнтованими на вивчення правил ведення перемовин, нейтралізації конфліктів, правничої медіації та інших заходів альтернативного вирішення спорів. Зважаючи на затребуваність таких курсів, варто відзначити досвід Чорноморського національного університету імені Петра Могили, де з 2019 року до навчальної програми підготовки магістрів права уведено навчальну дисципліну «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України».

Література

1. Йосипенко С. Врегулювання спорів у воєнний час: медіація як ефективний спосіб. Інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна». URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/843899.html> (дата звернення: 25.02.2023)
2. Бабенко Ю. Як медіація допомагає порозумітися із контрагентами під час війни. *Інтернет-видання: Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/20/695235/index.amp>
3. Буров М. Сімейна медіація як альтернатива суду. *Юрист & Закон*. 2020. № 27. URL: <https://de-jure.ua/wp-content/uploads/2020/07/Simeyna-mediaciya-yak-alternativa-sudu.pdf> (дата звернення: 13.09.2022)
4. Бурова Л. І. Правовий статус медіатора при розгляді справ щодо захисту прав інтелектуальної власності. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7475/%D0%91%D1%83%D>

1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2.%20

5. Пахомова А. О. Перспективи медіації у цивільному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 173-175.

6. Захватаєв В. Н. Цивільний процесуальний кодекс Франції. Київ : Алерта, 2018. 960 с.

7. Медіацію доцільно запровадити в деяких категоріях сімейних, трудових, спадкових і земельних спорів – судді КЦС ВС. Матер. засід. Міжрегіональної групи регіональних рад з питань реформи правосуддя (РРРП) «Медіація у цивільних спорах» (м. Київ, 23 лип. 2021 р.). URL: <https://supreme.court.gov.ua/> (дата звернення: 25.02.2023)

8. Чванкін С. А. Онлайн-медіація. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів : матеріали круглого столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. С. 80-83. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14491> (дата звернення: 25.02.2023)

9. Цувіна Т. Онлайн медіація: світовий досвід та перспективи для України. 5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння : зб. статей за заг. ред. І. Терещенко. Київ : ВАІТЕ, 2019. 340 с.

НАВИЧКИ SOFT SKILLS ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ МЕДІАЦІЇ

Пальшков Костянтин Євгенович

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Нівня Ганна Олександрівна

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Одеський державний університет внутрішніх справ*

В Україні наразі медіація не є поширеною практикою. Її розповсюдженню заважають недосконалість нормативно-правової бази, відсутність корпусу кваліфікованих професіоналів, а також, низький рівень інформованості населення про дану практику [3, с. 26-27]. Але досвід західних країн безумовно доводить ефективність медіації. Так, в країнах Європи «80 % спорів, що перебувають у провадженні суду і передаються на медіацію, вирішуються без судового розгляду» [2, с. 23]. Отже, дана галузь сьогодні є безперечно перспективною, а відповідно, в суспільстві дедалі зростатиме запит на професіоналів медіаторів.

Потреба України в механізмах медіації збільшується з урахуванням викликів, які чекають на українських правоохоронців на деокупованих територіях. Їх у свою чергу можна розділити на ті, що перебувають в тимчасовій окупації з 2014 року, й ті, над якими було тимчасово втрачено контроль української влади після широкомасштабного вторгнення російських військ. Там, де тимчасова окупація вже триває роки, свій вплив чинила російська пропаганда. Й після звільнення таких територій можна очікувати на побутові конфлікти через політичні розбіжності. Якщо ж мова йтиметься про втрату родичів, люди ще менше будуть готові до пошуку компромісів. Там, де тимчасова окупація була менш тривалою, але відбувалися бої або вчинювалися військові злочини окупаційними військами варто очікувати на ризики викликані станом людей, що стали жертвами насилання, катувань, голоду тощо. Та очевидно, що в обох випадках робота медіаторів буде виключно затребованою і навіть незамінною.

Підготовка майбутніх медіаторів включає до себе багато аспектів. Важливою її складовою є формування у здобувачів навичок soft skills.

Soft skills або гнучкі уміння і навички – це «комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які є важливими для кар'єри і детермінують успішне виконання професійних обов'язків, високу ефективність праці і не пов'язані з конкретною предметною галуззю, тобто є наскрізними» [5, с. 26]. Soft skills не пов'язані з професійною діяльністю медіатора напряду, але розвиток цих навичок значно підвищує шанси медіатора на успішну реалізацію в кар'єрі. До гнучких навичок відносять вміння працювати в команді, креативність,

гнучкість (адаптивність), комунікативні навички, вміння працювати з інформацією, стресостійкість, тощо [1; 4;].

Для успішного виконання поставлених перед ним завдань медіатор повинен мати такі особистісні якості як впливовість, проникливість, толерантність, вміння налагоджувати контакт з людьми. Кожна з перерахованих якостей підсилить компетентність медіатора, й сприятиме його успішній діяльності на деокупованих територіях.

Та зазначені якості не можливо реалізувати, якщо навички soft skills є мало розвиненими. Далі ми розглянемо, яким чином soft skills, необхідні для успішної діяльності медіатора, можна розвивати в межах вищої освіти.

Здатність працювати в команді є надзвичайно важливим умінням. Його формуванню сприяють такі методи активного навчання як тренінги, рольові або ділові ігри. Розвиток цієї навички набуває великої актуальності в умовах дистанційного навчання, коли здобувачі є роз'єднаними та не мають можливості набути відповідних соціальних навичок. Роботу в команді в такому разі можна реалізувати за допомогою створення груп у месенджерах або соцмережах. Працюючи в команді, здобувач набуває соціальних навичок, необхідні йому для успішної комунікації з людьми, що мають різні психологічні характеристики, що може в перспективі допомогти у вирішенні спору.

Актуальною для медіатора є така навичка як креативність. Нешаблонне мислення є незамінним в ситуації вирішення спору, адже креативний медіатор здатен запропонувати нестандартне рішення, яке підійде обом сторонам конфлікту. Навички креативності розвиваються під час роботи з кейсами на практичних заняттях.

Важливим є і вміння працювати з інформацією. Зважаючи на засилля діджиталізованого контенту, розрахованого на максимально спрощення споживання, й уникнення змістовного аналізу, формування цієї навички є провідним завданням для викладачів. Вміння працювати з інформацією розвивається під час роботи з текстами, їх аналізом. Для майбутнього медіатора навичка якісної роботи з інформацією стане у нагоді під час ознайомлення з конкретною справою, виділенням її суттєвих аспектів.

Резюмуючи, зазначимо, що готуючи майбутніх медіаторів, важливо приділяти пильну увагу формуванню у них навичок soft skills. Дані навички вже сьогодні суттєво підвищують шанси медіаторів на професійний успіх, а в післявоєнній Україні, та в першу чергу на деокупованих територіях можуть стати запорукою діалогу та консенсусу.

Література

1. Soft-skills: формування та розвиток у майбутніх працівників оперативних підрозділів Національної поліції України. URL: <http://surl.li/kvxhk>.
2. Андрійцев, Б. В. Емоційний інтелект як чинник ефективності медіатора. *Інсайд : психологічні виміри суспільства* : матер. міжнар. конф. Херсон: ВД «Гельветика», 2019. Вип. 1(16). – С. 23-24.

3. Матвєєва Л. Г. Медіація та правова культура: проблема взаємовпливу. *Медіація в судовій, правоохоронній та правозахисній системах* : матеріали міжн. наук.-практ. конф. м. Одеса, 30-31 травня 2019 р. Одеса: ОДУВС, 2019. С. 145–147.

4. Відмінності hard-skills та soft-skills компетенцій майбутніх юристів
URL : <http://surl.li/kvxvh>.

5. Тюріна В.О. Стрес-менеджмент як визначальне професійно значуще уміння майбутнього працівника поліції. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 берез. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 25-27.

МЕДІАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Пишна Алла Георгіївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету
підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Необхідною складовою у формуванні правової культури сучасних поліцейських є вміння врегулювати конфліктні ситуації, які виникають під час виконання ними службових обов'язків. Саме тому, під час підготовки здобувачів освіти вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, особлива увага приділяється навчанню навичкам врегулювання конфліктів. Наприклад, 10 листопада 2022 року Регіональним представництвом Консультативної місії Європейського союзу (КМЄС) в Одесі для курсантів Одеського державного університету внутрішніх справ було проведено курс з медіації та врегулювання конфліктів. Майбутні поліцейські отримали базову підготовку з вирішення конфліктів та пошуку взаємовигідних рішень у кримінальних і некримінальних справах [1]. У період з 23 по 27 січня 2023 року 18 поліцейських Тренінгового центру та Департаменту кадрового забезпечення Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області взяли участь у семінарі щодо вдосконалення навичок управління конфліктами та медіації [2].

Як слушно зазначає Романенко О.В., правоохоронна діяльність як вид діяльності в особливих умовах означена підвищеними вимогами до професіоналізму й компетентності працівників. Це набуває особливого значення як у контексті євроінтеграційних процесів, так і в ситуації воєнного стану в Україні. Комунікативна компетентність слугує однією з провідних ланок професійної придатності правоохоронця, оскільки ця професія належить до типу професій «людина – людина». Підвищення престижу професії працівника поліції залежить від належного рівня навичок соціальної взаємодії [3, с.106].

Поліцейські виступають агентами змін та популяризують переваги застосування медіації у вирішенні конфліктів. Прикладом є вдалий кейс пілотного тренінгу, який провели працівники управління молоді та спорту Чернівецької ОВА спільно з Управлінням патрульної поліції у Чернівецькій області для молоді Хотинської територіальної громади. Під час тренінгу ознайомили молодь із тонкощами медіації - альтернативного вирішення конфліктів. Разом розібралися із принципами та важливими аспектами актуального на сьогодні способу врегулювання конфліктних ситуацій у молодіжному середовищі [4].

Якщо розглядати важливість впровадження медіації в окремих видах діяльності поліцейських, то слід звернути увагу на реалізацію пілотного

проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення». Пілотний проект ґрунтується на відновних підходах у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки та нетяжкі злочини, вчинені неповнолітніми, і включає в себе скоординовану організацію ефективної комунікації між такими неповнолітніми і потерпілими від вчинених ними кримінальних правопорушень з метою забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, максимально раннього виведення неповнолітніх правопорушників із кримінального процесу з обов'язковим ужиттям узгоджених заходів для їх ресоціалізації та запобігання повторним кримінальним правопорушенням. Медіація - добровільна, позасудова процедура, під час якої неповнолітній, який є підозрюваним у вчиненні кримінального правопорушення, та потерпілий за допомогою посередника намагаються врегулювати конфлікт шляхом укладення угоди про застосування Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення [5].

Особливо актуально постає питання врегулювання конфліктів під час проведення масових заходів. В такому випадку забезпечення публічної безпеки і порядку здійснюють підрозділи превентивної комунікації (поліція діалогу) [6].

Медіація та діалог є невід'ємною складовою діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад. Маючи потребу вирішувати проблеми громади, і постійно перебуваючи під тиском активних жителів, лідери місцевого самоврядування потребують нових способів організації взаємин із громадськістю. Професійно підготовлений і проведений діалог є дієвим інструментом налагодження комунікації, вирішення конфліктів і прийняття рішень. Наразі тривалі конфлікти виснажують і громадськість, і місцеве самоврядування. Вони поглинають ресурси, які могли б працювати на благо всіх. Вирішення проблемних питань позитивно впливає і на сприйняття місцевої влади, і на імідж міста або села загалом, що робить його більш привабливим для бізнесу, а громаду – більш ефективною та заможною [7, с.4].

Отже на сьогодні виникає гостра необхідність впровадження механізму медіації в діяльність поліцейських, зокрема працівників підрозділів превентивної комунікації, ювенальної превенції, контролю за обігом зброї, патрульної поліції, дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад та інших. Адже досліджуваний аспект надасть сторонам певної автономності під час врегулювання спору, сприятиме формуванню позитивного іміджу поліції та підвищенню рівня довіри до неї населення.

Література

1. Як вирішувати конфлікти словами – EUAM допомагає курсантам отримати навички медіації. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/how-to-resolve-conflicts-with-words-euam-helps-cadets-to-get-mediation-skills/>.
2. Навички з управління конфліктами для поліції Чернівців. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/conflict-management-skills-for-the-chernivtsi-police/>.

3. Романенко О. В. Формування навичок медіації в майбутніх правоохоронців. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 106-112.

4. Медіація vs булінг: альтернативне вирішення конфліктів у молодіжному середовищі. URL: <https://bukoda.gov.ua/news/mediatsiia-vs-bulinh-alternatyvne-vyrishennia-konfliktiv-u-molodizhnomu-seredovyshchi>.

5. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення»: наказ Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 № 172/5/10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text>. Дата звернення: 07.09.2023.

6. Сині жилети: як і для кого працює поліція діалогу в Україні? URL: <https://yur-gazeta.com/interview/sini-zhileti-yak-i-dlya-kogo-prasyue-policiya-dialogu-v-ukrayini.html>.

7. Діалог в місцевих громадах: Рекомендації для органів місцевого самоврядування, Інститут миру і порозуміння, Київ 2018. 22 с. URL: <https://peacefulchange.org/wp-content/uploads/2021/01/IMIP-Dialogue-print.pdf>.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ МЕДІАЦІЇ

Сахарова Катерина Олександрівна

*доктор філософії, старший викладач кафедри психології та педагогіки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Підвищення медіаційної компетентності поліціантів задля вирішення конфліктів є однією з умов забезпечення ефективної діяльності системи правоохоронної превенції. Медіаційна компетентність складається з соціально-психологічної, конфліктологічної, комунікативної, перцептивної (когнітивної) компетентності, а також знань в сфері поведінки і взаємодії людей; припускає глибокі знання в сфері ділового спілкування (встановлення контакту, ведення переговорів), знання закономірностей сприйняття і пізнання людьми один одного на основі зовнішності, поведінкової симптоматики, візуальної діагностики, знання закономірностей психологічної дії.

Розглянемо медіаційні компетенції в інтелектуальній, емоційній, мотиваційній, праксеологічній сферах, сфері саморегуляції.

В інтелектуальній – гнучкість розуму; саногенне мислення; система конфліктологічних знань.

Гнучкість розуму допомагає долати стереотипи, що склалися в індивідуальному досвіді, відносно себе, інших людей і ситуацій, що повторюються [1], сприяє адекватному сприйняттю і оцінці виникаючої конфліктної ситуації, подоланню спотворення образу конфліктної ситуації і її складових, оперативному самовизначенню в конфліктній ситуації і вибору оптимального стилю конфліктного взаємовідношення з опонентом. Саногенне мислення зменшує внутрішній конфлікт, напруженість, дозволяє контролювати емоції, потреби і бажання. Різноманітність виникаючих конфліктних ситуацій на всіх рівнях професійної діяльності може викликати у фахівців конфліктофобію. Оптимізувати конфліктну поведінку дозволяють знання з теорії і практики конфлікту: структура і динаміка конфліктної ситуації, конфлікту; типологія і види конфліктних ситуацій; типологія опонентів і «важких» людей; мотивація конфлікту; об'єктивні і суб'єктивні конфліктогени; конфліктогенність (саногенне мислення, знання про природу конфліктних емоцій, ціннісні орієнтації); форми конфлікту; активні і пасивні конфліктні стратегії; стилі конфліктної поведінки і їх застосовність в різних ситуаціях; способи і прийоми вирішення конфліктних ситуацій і конфліктів; поняття стресу; захисні механізми і способи психологічного захисту; психотехнічні прийоми регуляції психофізичного стану; знання комунікації; бар'єри спілкування; технології попередження, управління, вирішення конфлікту; теоретичні і емпіричні методики діагностики конфлікту і його складових [2].

В емоційній – ситуативна тривожність, адекватна самооцінка, упевненість в собі, вміння управляти емоційним станом.

Ситуативна тривожність на відміну від особистої тривожності сприяє підтримці належної активності індивіда, що у поєднанні з актуалізованою

мотиваційною тенденцією загострення об'єктивної конфліктної ситуації спрямовує поведінку особистості в конфлікті в конструктивні межі. Таким чином, створюються умови для наступальних дій в досягненні конфліктних цілей ділового конфлікту. Адекватна самооцінка допомагає індивідові оцінити власні психофізичні ресурси, що у свою чергу робить вибір активної або пасивної конфліктної стратегії більш оптимальним. Упевненість в собі виступає підтримуючим чинником активних стратегій і забезпечує їм належний емоційний фон. Свідоме відношення до емоційного полягання в конфлікті, обґрунтоване саногенним мисленням, реалізується в уміннях і навиках управління негативними емоціями – гніву, роздратування, образи, використання прийомів психологічного захисту для зняття внутрішньоособової напруги, супроводжуючої ситуації розузгодження.

У мотиваційній – прагнення вирішити конфліктну ситуацію та досягнути укладання медіаційної угоди [3]. Сформовані відносини попереджають виникнення «образу ворога», сприяють встановленню опонентних, поважних і терпимих, рівних взаємин з учасниками конфлікту.

У предметно-практичній (праксеологічній) – система умінь і навичок для проведення процедури медіації.

Інтегральною компетенцією є високий рівень саморегуляції медіатора, який забезпечує успішність його діяльності.

Ступінь сформованих відповідних медіаційних компетенцій впливає на підвищення рівня медіаційної компетентності поліціанта.

Крім цього, медіаційна компетентність поліціантів виконує функції оптимізації професійних взаємин, взаємодій, збереження ділових відносин співробітників і забезпечення емоційного благополуччя всіх учасників і свідків конфліктів у правоохоронній сфері; у результаті відбувається «олюднення» професійної діяльності працівників правоохоронних органів, що відповідає антропоцентричній тенденції світової цивілізації ХХІ ст.

Таким чином, класифікація можливих конфліктологічних завдань по управлінню конфліктами може бути представлена декількома групами.

Перша група завдань – можливі конфліктологічні завдання з діагностики конфлікту – має мету: забезпечення адекватного сприйняття конфліктної ситуації [4, с. 37]. Вони виконують функцію орієнтування і оцінки важкої ситуації професійної взаємодії з членами колективу та / або громадянами.

Можливі такі варіанти: оцінка природи конфліктної ситуації; аналіз конфліктогенів; визначення опонентного кола; визначення рівня конфліктогенності опонентів; виявлення рангу опонентів; визначення типу опонента; визначення об'єкту конфлікту; визначення типу конфлікту; картографія конфлікту.

Для вирішення даної групи завдань необхідно володіти наступними уміннями: визначити прояв конфліктогенів; виявити за прямими і непрямими ознаками природу даної конфліктної ситуації.

Друга група. Поліціанту при вирішенні можливих конфліктологічних завдань необхідно спиратися на систему медіаційних знань: попередження

інциденту; коректування «образу ворога»; коректування поведінки опонентів; блокування дії однієї з причин даного конфлікту і обмеження її негативного впливу на інтереси опонентів; нейтралізація дії всього комплексу чинників, що детермінують конфлікт; здійснення узгодження позицій і інтересів опонентів; розведення конфліктуючих сторін [5]. Компетенції: навички профілактичної амортизації; психологічний захист; зміна фокусу сприйняття; встановлення контакту; емпатія; модерація; вирішення конфліктної ситуації з позиції третьої особи.

Третя група – ініціація конструктивних конфліктів – мають на меті збудження мотиваційної тенденції до загострення об'єктивних конфліктів з професійно ціннісним об'єктом конфлікту і досягнення професійно значущих цілей без урахування інтересів опонента [6].

Четверта група – вирішення конфлікту мають на меті досягнення значущих інтересів для всіх учасників конфлікту. Медіаційні компетенції: вплив на складові конфліктної ситуації; ефективна комунікація тощо.

Знання класифікації ймовірнісних конфліктологічних завдань щодо управління конфліктом, а також володіння конкретними уміннями і навиками їх вирішення, сприяють розвитку медіаційної компетентності поліціантів.

Конфлікти є частиною професійної діяльності поліціантів. Причини цього мають об'єктивний і організаційний характер: мотивація конфлікту з громадянами носить конструктивний характер, що розглядається як позитивний факт, проте відносно співробітників мотивація направлена лише на когнітивний захист, при цьому відстоювання власних інтересів не є джерелом конфлікту, непродуктивний характер оцінюється як негативний факт; стійке переважання компромісних конфліктних стратегій і відсутність вибору активних наступальних конкурентних стилів (суперництво); загальна спрямованість у відношенні до конфлікту як існуючого, але небажаного явища у відношенні зі співробітниками. Ефективне вирішення ймовірних конфліктологічних завдань у професійній діяльності поліціанта можливо тільки з позицій конструктивної мотивації конфлікту. Виявлені ознаки мотивації конфлікту в основних сферах індивідуальності складають групу медіаційних компетенцій, яка розглядається нами як необхідна складова в структурі професійно важливих якостей посадових осіб Національної поліції України.

Література

1. Тренінг – спеціалізація «сімейна медіація при розлученнях». URL: <https://2event.com/uk/events/855937>

2. Проценко Д. Медіація: win-win стратегія у розв'язанні спорів. URL: <http://gohigher.org/mediation>

3. Медіація: ефективне вирішення конфліктів. Вінницький окружний адміністративний суд: веб-сайт. URL: http://voas.gov.ua/?action=news&id_news=692

4. Білосорочка С. І. Шляхи попередження та виходу з конфліктів в органах влади. Актуальні проблеми державного управління. Харків, 2012. № 2 (42). С. 372–380.

5. Ващенко І. В., Кляп М. І. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 210 с.

6. Долинська Л. В. Врегулювання конфлікту за допомогою третьої сторони / Л. В. Долинська, А. П. Матяш-Заяц. Психологія конфлікту : навч. посіб. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/80249-94-vregulyuvannyakonflktv-za-dopomogoyu-treto-storoni.html>

МЕДІАЦІЯ В ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІНОСИНАХ: БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

Середницька Інга Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеський державний університет внутрішніх справ.

У світовій та європейській практиці при врегулюванні конфліктів (спорів) широкого застосування набув інститут медіації, який надає можливість обирати досудові і позасудові способи для вирішення конфліктів (спорів) при збереженні можливості звертатись до суду для їх вирішення.

Так, 21 травня 2008 року Європейським Союзом було прийнято Директиву 2008/52/ЕС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу, метою якої є спрощення доступу до методів альтернативного врегулювання спорів і сприяння мирному вирішенню спорів через стимулювання використання медіації та забезпечення збалансованих взаємовідносин між медіацією й судовим провадженням.

Пунктом 8 Преамбули до Директиви 2008/52/ЕС встановлено, що положення цієї Директиви застосовуватимуться лише до медіації у міжнародних спорах, але ніщо не повинно заважати Державам-членам застосовувати ці положення також у внутрішніх медіаційних процесах. [1].

Термін «медіація» введено в науковий обіг в 60-ті рр. ХХ ст. в США і, будучи інститутом широко поширеним в англо-американській правовій системі, послідовно імплементується в правові системи романо-германської правової сім'ї. Медіація успішно розвивається в ряді економічно-передових країнах світу [2].

Медіацію переважно визначають як «посередництво», тобто як «самостійну форму участі незалежного посередника у вирішенні колективних трудових спорів і конфліктів, яка в обов'язковому порядку використовується протягом всієї процедури вирішення спорів і конфліктів». У приватному праві вона є «одним з альтернативних (позасудових) методів вирішення конфліктів, так як незацікавлений посередник (медіатор) допомагає його сторонам досягти шляхом переговорів добровільної та взаємовигідної угоди» [3].

На відміну від формального судового чи арбітражного процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі, адже медіатор не приймає рішення за них. Процес медіації в організації передбачає вирішення конфлікту, в якому сторонами є представники однієї організації. Медіатором може виступати внутрішній або сторонній незалежний медіатор. Така медіація є частиною системи управління конфліктами і може відбуватися у форматі як спільних, так і окремих приватних (медіатор-учасник) зустрічей.

Кожній із сторін в медіації повинні бути забезпечені рівні можливості брати участь в дискусії. Медіатор може проводити медіацію доречним для

нього способом, з огляду на обставини справи, побажання сторін та необхідність швидкого і ефективного вирішення спору. Він не уповноважений приймати рішення замість сторін спору і може припинити медіацію, якщо, на його думку, сторони не докладають достатніх зусиль до вирішення суперечки[4].

Медіація за своєю юридичною природою є приватноправовим явищем, і відповідно відносини медіації регулюється приватноправовим, тобто диспозитивним методом. У медіації виграти можуть обидві сторони спору, так як кожна з них реалізує власні інтереси. Відповідно до директиви ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», медіатор – це будь-яка третя особа, незалежно від віросповідання чи професії, якій пропонується провести посередництво ефективним, неупередженим і компетентним чином[1].

Конфлікти та спори є неодмінним елементом ведення бізнесу та господарської діяльності. Вони можуть бути зовнішніми чи внутрішніми, економічними чи організаційними, відкритими або прихованими. Процедура посередництва (медіації) повинна полягати в тому, щоб сторони за участю медіатора прийшли до консенсусу у вирішенні спору та порозумілися. Бізнес-медіація не схожа на господарський процес. Медіація не є системою правил, а скоріше засобом комунікації. Професійний бізнес-медіатор володіє низкою комунікативних засобів, які мають на меті допомогти сторонам конструктивно провести переговори щодо спору між ними та відновити або, навіть, зміцнити відносини між ними бізнес-медіатор повинен сприяти врегулюванню спору, допомагати сторонам спору в ході дискусії виявити їхні справжні інтереси і потреби, знайти рішення, яке задовольнить учасників конфлікту. Його основним завданням є примирення сторін конфлікту[5].

У процесі медіації сторони активніше впливають на вирішення конфлікту. Конфіденційність процесу, має важливе значення для процесу медіації, адже більшість компаній вважає звернення до судових органів із втратою репутації. А за допомогою позасудового вирішення конфлікту, дає імунітет на розкриття інформації. Для медіації в цілому та бізнес-медіації зокрема ключовим принципом є принцип «win-win», який передбачає, що досягнута за результатами бізнес-медіації домовленість буде враховувати та відповідати інтересам кожної із сторін, тобто буде взаємовигідною для всіх[6].

Найціннішими перевагами медіації в господарських відносинах є: швидкість, гнучкість та економічність самої процедури.

Особливо доцільним буде використання бізнес-медіації при виникненні конфліктів як на стадії укладення договорів, так і при непорозуміннях відносно їх виконання.

Література

1. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах. Директива Європейського парламенту та Ради № 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. L 136/3. 24.05.2008. URL: PDF (Дата звернення 03.09.2023).

2. Толстих. А.Б. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Ужгород. 2022. № 71. С. 177-180. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/263339> (Дата звернення 03.09.2023).

3. Мелех Л. Окремі питання медіації в господарському судочинстві. *Вісник Національного університету Львівська політехніка*. Серія: Юридичні науки. Львів. 2020. Т.7 №2. С.209-215. URL: 34 pdf. (Дата звернення 03.09.2023).

4. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX / Верховна Рада України. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text).

5. Копішинська К.О. Переваги бізнес-медіації як інструменту управління конфліктами в бізнесі. III Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». Київ. 2022. URL: 271498. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271498>(Дата звернення 03.09.2023).

6. Мартинчук В. Бізнес-медіація як спосіб вирішення конфлікту. Юридична консалтингова компанія DE-YURE. 17.07.2023. URL: <https://de-jure.ua/biznes-mediatsiya-yak-sposib-virishennya-konfliktu> (Дата звернення 03.09.2023).

МЕДІАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ

Шаповалова Інна Олександрівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Одеський державний університет внутрішніх справ

Розвиток світових тенденцій щодо проголошення найвищою соціальною цінністю прав та свобод людини, її честі та гідності, недоторканності та безпеки, є створення ефективного механізму захисту суспільних інтересів людини та громадянина, чіткої правової системи та належного функціонування всіх гілок влади. Одним з основоположних напрямків для правової держави та незалежного громадянського суспільства є налагодження процесів попередження та розв'язання різноманітних конфліктів, що виникають в суспільстві з приводу тих чи інших матеріальних благ або і є наслідком суперечності інтересів, врегулювання яких потребує певних правових умов та чіткої організації. Захист прав та законних інтересів може здійснюватися різними способами, які особа вправі вільно обирати. Право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань гарантоване Конституцією України – основним законом держави.

Одним із ефективних механізмів захисту порушених прав особи слід визнати медіацію. Медіація – це альтернативна процедура вирішення спорів, де сторони спору (конфлікту) за сприяння третьої незалежної сторони – медіатора на добровільних засадах самостійно вживають заходів для прийняття оптимального взаємовигідного рішення у спорі (конфлікті). В залежності від обраної державою моделі, медіація може бути інтегрована до судової системи або існувати поза її межами як окрема правова інституція. Присудова медіація, як відзначає Н. М. Грень, може стати превалюючою при виборі способу вирішення спору з огляду на потребу у нових підходах до реалізації права на справедливий суд. Перевагами медіації перед існуючими традиційними способами розв'язання конфліктів є: самостійність сторін у виборів медіатора, медіаційних засобів та умов проведення процедури; виграшність рішення для обох сторін водночас; процесуальна та фінансова доступність; неупередженість та справедливість; приватність та швидкість розгляду; подальше збереження партнерських стосунків; вищий коефіцієнт виконання рішень, які прийняті в результаті медіації, тощо [1, с. 7].

Справедливість є основною категорією медіації, хоча поняття справедливості завжди є індивідуальним для учасників конфлікту, завжди мають місце моральні цінності та традиції суспільства. За їх дотримання можливим буде утвердження справедливості та верховенства права за допомогою посередництва, коли ідеї соціальної справедливості, свободи, рівності, моралі, традиції та звичаї суспільства відображені в угодах за

результатами медіації [2, с. 27]. Вплив медіації на панування верховенства права пояснюється ще й тим, що процес медіації та надання послуг у сфері медіації відбувається з дотриманням прав, свобод та інтересів учасників процедури. Тобто процедура медіації безпосередньо відбувається на засадах верховенства права, вихідного начала дії більшості правових принципів. Принцип верховенства права виявляється в усіх відносинах, які регулюються правом, та грає роль сталого орієнтира, відповідно до якого здійснюється законодавче забезпечення сфери медіації [3, с. 184].

Однак позитивний вплив медіації на розвиток суспільних відносин відзначають не усі науковці. Наприклад, М. М. Лученко стверджує, що впровадження медіації між приватними особами та суб'єктами публічно-управлінських повноважень послаблює право на судовий захист та судовий контроль і негативно впливає на стан верховенства права. Автор прояснює це корупційними ризиками, невідповідністю сутності таких спорів позасудовим методам їх вирішення та складнощами дотримання принципу пропорційності суб'єктами владних повноважень [4, с. 14]. Ми не можемо погодитися з такою думкою, оскільки медіація у публічно-правових відносинах сприятиме становленню довірчих відносин між громадянами та органами публічної адміністрації. Важливу роль в ефективності застосування позасудових способів врегулювання спорів щодо публічно-правових спорів відіграє законодавче забезпечення таких способів. Зокрема, розширення повноважень суб'єктів владних повноважень та внесення відповідних змін до процесуальних нормативно-правових актів дозволить покращити доступ громадян до справедливого правосуддя під час врегулювання конфліктів у таких, на перший погляд, нерівних правовідносинах, що цілком відповідає принципу верховенства права.

В Європейському Союзі, де зосереджено увагу на ідеї становлення громадянського суспільства, вважається, що медіація змінює суспільство та впливає на міжособистісні відносини людей. Медіація посилює почуття відповідальності за власну поведінку та сприяє діалогу. Такий соціально-правовий інститут вибудовує бажані соціальні відносини і сприяє побудові громадянського суспільства Європейського Союзу, призводить до впорядкування і зниження витрат системи правосуддя в цілому [5, с. 61-62]. Тобто, медіація сприймається як головний засіб врегулювання спорів та є елементом формування правової політики.

Література

1. Грень Н.М. Переваги присудової медіації для реалізації права на справедливий суд. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. Т. 17. № 1/2. С. 5-7.
2. Мазаракі Н.А. Медіація як доступ до справедливості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Вип. 6. Т. 7. С. 23-27.
3. Супрун Г. Характеристика загальноправових принципів процесу медіації та надання послуг у сфері медіації. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Т. 10. № 4. С. 181-191.

4. Лученко М.М. Принципи пропорційності і верховенства права: питання співвідношення. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 1. С. 11-5.
5. Токарева К.С. Медіація як елемент механізму забезпечення верховенства права в Україні. *Соціальне право*. № 2/2020. С. 59-63.

НАВИЧКИ МЕДАЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПОЛЩЕЙСЬКОГО

Шевчук Вікторія Вікторівна

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Сучасне стрімке життя зі стресами, неймовірною кількістю негативної інформації, іноді з подіями, що шокують, насиллям та жахіттями має не аби який вплив на свідомість людей. В суспільстві виникають непорозуміння, суперечки та ситуації прояву агресії. Все це доводить, що невіддільною частиною суспільного життя є конфлікти.

Сам термін «конфлікт» походить від лат. *conflictus*, що означає «зіткнення», і може вважатися «міжнародним» словом, оскільки й звучання, й значення в більшості мов приблизно однакове. Цей факт свідчить, що конфлікти є супутником людського буття в різні часи, в будь-якому географічному просторі та в найрізноманітніших умовах економічного, соціального та культурного розвитку суспільства.

В навчальній літературі зазначається, що конфлікт – це «зіткнення різноспрямованих сил (цінностей, інтересів, поглядів, цілей, позицій) суб'єктів – сторін взаємодії» [3, с. 19].

Конфлікти виникають з різних причин, в різних сферах життя, розгортаються на різних рівнях, включаючи індивідуальні, міжособистісні, міжгрупові, міжорганізаційні, міжнаціональні та міждержавні конфлікти.

Конфлікти є багатогранним явищем: вони відображають глибокі соціальні, культурні, економічні та політичні процеси в суспільстві, можуть здійснювати як розвиваючий, так і руйнівний вплив, виконують як конструктивні, так і деструктивні функції.

Позитивне значення конфліктів у суспільстві полягає в тому, що конфлікт дозволяє особі виразити свої індивідуальні потреби, погляди та інтереси;

конфлікт стимулює активність людей, знімає «синдром покірності», впливає на підвищення рівня відповідальності;

конфлікт є частиною демократичного процесу тому, що різні погляди та інтереси можуть бути вільно висловлені й обговорені;

конфлікт може сприяти структуризації соціальних груп, створенню організацій, об'єднанню груп і колективів;

подолання конфлікту може сприяти зміцненню спільноти та підвищенню її єдності;

конфлікт може викрити проблеми, які потребують уваги та спонукати до перегляду й переосмислення наявних структур і систем.

Отже, конфлікт, в позитивному аспекті, виступає рушійною силою суспільного розвитку.

Частіше конфлікти сприймаються як негативне явище та характеризуються наступними небажаними наслідками для осіб, груп або суспільства в цілому:

у конфліктних ситуаціях часто відбуваються порушення прав людини; насильницькі конфлікти можуть призвести до фізичних та психологічних травм, загибелі людей;

конфлікти можуть поглиблювати розбіжності між групами людей, руйнувати міжособистісні відносини, сприяючи ворожнечі;

конфлікти можуть підривати довіру громадян до урядових структур та легітимності влади;

конфлікти можуть призвести до значних економічних витрат та збитків, зменшення інвестицій та інших негативних економічних явищ;

конфлікти порушують продуктивну співпрацю і загрожують стабільності та безпеці в суспільстві;

якщо конфлікт не вирішується відбувається його ескалація і він стає все більш небезпечним.

Кожна особа захищаючи свої права та відстоюючи свої інтереси обирає різні способи розв'язання конфлікту.

На сьогоднішній день існує три загальновідомі методи вирішення конфліктів:

1. Застосування сили – використання учасниками підходу з позиції сили означає примус сторони до дій, яких ви хочете від неї домогтись.

2. Підхід з позиції права – звернення до закону чи адміністративних процедур закріплених на законодавчому рівні.

3. Обговорення інтересів – можливість сфокусуватися на проблемі, з урахуванням прихованих потреб сторін та її інтересів [6, с .8].

Конструктивне вирішення конфлікту передбачає максимально можливе задоволення інтересів обох сторін зіткнення. Це абсолютно неможливо зробити, застосовуючи підхід з позиції сили, чи з позиції закону – обидва підходи передбачають примус, який має різне походження в кожному з підходів. Таким чином, з точки зору «відновлення стосунків» між учасниками конфлікту, найкращим є розв'язання ситуації за принципом «виграш – виграш», який досягається лише за умови врахування інтересів та позицій обох сторін за допомогою процедури медіації [2].

Вітчизняний і міжнародний досвід засвідчує, що поряд із системою правосуддя варто запроваджувати та активно використовувати альтернативні методи врегулювання конфліктів.

Програми примирення потерпілих і правопорушників виникли наприкінці 70-х років у США та на початку 80-х – в Європі. Першою з європейських країн цю програму ініціювала Великобританія. На сьогодні програми примирення не лише успішно функціонують в Норвегії, Фінляндії, Австрії, Німеччині та Франції, але й закріплені на рівні національних законодавств. В інших країнах Європи було зроблено перші кроки у цьому напрямку – пілотні проекти у Данії, Швеції,

Нідерландах, Ірландії, Іспанії та Італії. Протягом останніх років активізувався рух за впровадження програм примирення у Східній Європі [4, с. 153].

Сьогодні Україна потерпає від зовнішньої агресії, тому вміння вирішувати внутрішні конфлікти ненасильницьким шляхом є дуже важливим для українського суспільства. Основою вирішення конфлікту має стати діалог. Оскільки, як зазначає П.М. Балтаджи, «діалог націлений на те, щоб прояснити позиції іншої сторони, щоб мати змогу зрозуміти, що впливає на формування тієї чи іншої позиції, які очікування чи страхи стоять за такою позицією. Діалог не має на меті переконати іншу сторону в своїй правоті – він має констатувати різницю підходів та допомогти зрозуміти, що при цій різниці кожен може зробити, щоб знизити гостру фазу конфлікту. Тобто діалог спрямований лише на розуміння відмінностей у позиціях сторін» [1, с. 89]. А ефективним інструментом врегулювання зіткнення інтересів має бути медіація.

Отже, ефективне розв'язання конфліктів необхідне для підтримки злагоди та стабільності в суспільстві, а медіація є одним з дієвих інструментів для регулювання розбіжностей та досягнення компромісу. Вона може бути використана в різних контекстах, включаючи сімейні негаразди, сусідські непорозуміння, корпоративні сутички, цивільні конфлікти та інші ситуації.

Радник з питань належного врядування та управління людськими ресурсами Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (EUAM) Мартінс Толс зазначив, що «навички врегулювання конфліктів є надзвичайно важливими для поліцейських. Кожен поліцейський повинен розуміти основні інструменти та поняття медіації» [7].

Підвищення престижу професії працівника поліції залежить від належного рівня навичок соціальної взаємодії. У процесі спілкування з різними верствами населення та конструктивного вирішення конфлікту поліцейському можуть знадобитися знання з практичної психології, конфліктології, психопатології, соціології. Запорукою професійно-психологічної готовності до цього виду діяльності є потреба у визначенні шляхів формування навичок медіації на етапі професійної підготовки [5, с. 106].

Все вище зазначене спонукає нас запропонувати введення в навчальні плани відповідних закладів вищої освіти такої навчальної дисципліни, як «Основи медіації для правоохоронців». Запропонована дисципліна має викладатися на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти та на базі післядипломної освіти поліцейських на курсах підвищення кваліфікації. Вивчення дисципліни забезпечуватиметься читанням лекцій з подальшим обговоренням проблемних питань, ознайомленням з фактичними справами, демонстрацією реальних відеозаписів і їх обговоренням, розв'язанням практичних завдань та, обов'язково, діловими іграми з можливістю виступити в різних ролях учасників медіації.

Застосування набутих навичок медіації в поліцейській діяльності матиме наступні позитивні прояви:

по-перше, навички медіації можуть допомогти поліцейським в деяких ситуаціях уникнути або швидко та ефективно вирішити конфлікт, тим самим зменшить напругу в певній спільноті;

по-друге, застосування прийомів медіації дозволить поліцейським виявити джерела конфліктів та їх причини в певній місцевості й відповідно працювати над їх профілактикою;

по-третє, здатність поліцейських слухати, спілкуватися та розв'язувати конфлікти за допомогою прийомів медіації посилює їх комунікативні здібності та розкриває їх професіоналізм;

по-четверте, медіаційні навички допоможуть поліції залучити суспільство до діалогу, взаємодопомоги та співпраці.

Отже, інтеграція навичок медіації у діяльність поліції допоможе покращити відносини між поліцією та громадою, підвищить рівень довіри та поваги суспільства до поліції й сприятиме конструктивній та ефективній роботі поліції.

Література

1. Балтаджи П. М. Діалог як інструмент побудови соціального миру. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4, Ч. 1 С. 86-90.

2. Курят Л. А. Медіація, як засіб профілактики конфліктів у спілкуванні підлітків. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-mediaciya-yak-zasib-profilaktiki-konfliktiv-u-spilkuванні-pidlitkiv-281880.html>

3. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. Навч. посібник. К.: ВД «Професіонал», 2006. 416 с.

4. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: вітчизняний та зарубіжний досвід: наукова монографія / За заг. ред. В. І. Цимбалюка. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 172 с. URL: <https://nuwm.edu.ua/component/dropfiles/?preview=1&format=&task=frontfile.download&catid=1821&id=3116&Itemid=1000000000000>

5. Романенко О. В. Психологічне забезпечення правоохоронної діяльності. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С.106-112.

6. Шкільна служба розв'язання конфліктів: досвід впровадження. URL: https://issuu.com/uiccg/docs/school_crc

7. Як вирішувати конфлікти словами – EUAM допомагає курсантам отримати навички медіації. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/how-to-resolve-conflicts-with-words-euam-helps-cadets-to-get-mediation-skills/>

ЦІННІСТЬ НАВИЧОК МЕДІАТОРА В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Шерстюк Ганна Миколаївна

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ*

Реформування та постійне удосконалення діяльності Національної поліції України відповідно до вимог європейського і світових стандартів вимагає формування особистості українського поліцейського, який повинен бути наділений не тільки професійними вміннями, а й соціально-психологічними навичками задля вжиття раціонально-конструктивних заходів при вирішенні будь-яких конфліктних ситуацій в роботі і побуті [4, с.12].

Нажаль, конфлікти є постійним супутником суспільного розвитку, оскільки саме конфлікти супроводжують життя людей як невід'ємний його фактор [6, с.182]. Конфлікти же у правоохоронній діяльності є складним і доволі неоднозначним елементом, оскільки вони диференціюються в залежності від специфіки відносин. Так, в діяльності поліцейського можуть виникати конфлікти у відносинах субординації, а також поза відносин підпорядкування, а ще всередині правоохоронного органу, між співробітником правоохоронного інституту і іншими особами (громадянином, організацією), між представниками правоохоронних структур тощо [3, с.11].

Отже, на практиці часто постає питання, чи реально попередити і розв'язати мирним шляхом конфлікт, що виникає за участю поліцейського, для збереження внутрішнього спокою самого правоохоронця і репутації Національної поліції в цілому.

З урахуванням правової природи інституту медіації можна сказати, що так, оскільки знання алгоритмів найпростіших дій щодо прогнозування конфлікту та психологічних навичок щодо подолання таких конфліктів не дасть можливість розгортатися подіям в не досить позитивному напрямку [3, с.19]. Основним та важливим чинником реалізації можливості відкрито висловлювати свої позиції та інтереси, який впливає на результат вирішення конфліктів є медіація [5,с.23].

Отже, медіація посилює почуття відповідальності за власну поведінку та сприяє діалогу, що тягне за собою швидке знаходженні компромісів при вирішенні той чи іншої суперечливої ситуації.

Поліцейським в своїй діяльності доцільно використовувати спеціальні навички та різноманітні медіаційні техніки для забезпечення ефективної комунікації між сторонами конфлікту і для ефективного структурування діалогу. Зокрема, такими інструментами, які завжди застосовуються в медіації, є активне слухання, здатність ставити доречні та своєчасні питання, можливість стислого переказу своїми словами великого об'єму почутої

інформації, вичленення основних думок із тривалої промови спікера, перефразування для зниження рівня емоційної напруги, резюмування тощо.

Крім того, поліцейському, не залежно від суб'єктів конфлікту, варто дотримуватися і базових комунікаційних правил, зокрема демонструвати доброзичливе налаштування; розмовляти спокійним і впевненим тоном; проявляти здатність контролювати емоції; відмовитись від особистісних оцінок і зауважень; вміти відокремити людину від проблеми; проявляти взаємну повагу до учасників комунікації; бути здатним ставити влучні та доречні питання; бути готовим почути думку іншого та намагатися зрозуміти його інтереси; орієнтуватись на спільний пошук взаємовигідних рішень; фокусуватись на майбутньому замість бравування минулим. Дотримання зазначених правил і вміле поєднання їх в сукупності посилять цінність поліцейського і поліції в цілому в очах суспільства при виконанні основних завдань [2, с.42].

Резюмуючи викладене, можна зробити висновок про доцільність запровадження уроків «психологічних навичок», «медіаційних основ», «риторичної грамотності» тощо для реалізації саме поліцейськими такого дієвого механізму, як медіація, для зміни правової картинки в нашій державі щодо вирішення проблематики у сфері порушення прав, свобод та інтересів у максимально короткі строки без втрат майнового та морального характеру.

Література

1. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Адвокат і медіація : посібник. Г.Гаро, А.Зернова, Г.Єременко, Р.Коваль та інші. Харків. 2022. 112 с.
3. Особливості спілкування патрульних поліції з учасниками масових акцій в конфліктних ситуаціях: мет. реком. / В. М. Клачко, В. Л. Костюк, В. В. Литвин, Н. В. Федоровська. Київ. 2016. 44 с.
4. Лученко М. М. Принципи пропорційності і верховенства права: питання співвідношення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 1. С. 11-15.
5. Мазаракі Н. А. Медіація як доступ до справедливості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Вип. 6. Т. 7. С. 23-27.
6. Супрун Г. Характеристика загальноправових принципів процесу медіації та надання послуг у сфері медіації. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Т. 10. № 4. С. 181-191.
7. Тацій В. Імплементация європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України. *Право України*. 2015. № 10. С. 48-59.

МЕДІАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ: ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО

Шмаленко Юлія Іванівна

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри соціології

Національний університет «Одеська юридична академія»

Витоки медіації можна простежити у стародавніх цивілізаціях, де старійшини та мудрі люди в громадах виступали посередниками у вирішенні спорів. Протягом історії медіація пройшла шлях від неформальних процесів до структурованої дисципліни. У сучасну епоху медіація отримала визнання як ефективний засіб вирішення складних соціальних конфліктів, розширила свою сферу застосування та вплив у різних сферах суспільства, відіграє ключову роль у формуванні та підтримці суспільної злагоди, здатна зменшувати напруженість, зберігати стосунки та посилювати соціальну згуртованість.

Медіація є потужним інструментом вирішення конфліктів та врегулювання спорів, що надає сторонам нейтральну платформу для висловлення своїх проблем та інтересів, а медіатори, в свою чергу, сприяють діалогу, який часто призводить до взаємоприйнятних рішень. Одним з унікальних аспектів медіації є її здатність відновлювати та зберігати відносини: у сімейних суперечках, конфліктах на робочому місці або громадських розбіжностях медіація допомагає людям знайти спільну мову і підтримувати зв'язки, які в іншому випадку могли б бути розірвані.

Медіація розширює права і можливості людей, надаючи їм можливість самостійно вирішувати свої конфлікти. На відміну від традиційних судових процесів, де рішення нав'язуються, медіація дозволяє сторонам брати активну участь у формуванні результату, тим самим сприяючи підвищенню почуття відповідальності та контролю над вирішенням конфлікту.

Медіація часто є більш економічно ефективною та своєчасною альтернативою судовому розгляду. Вона зменшує навантаження на і без того перевантажену правову систему, роблячи правосуддя більш доступним для ширших верств суспільства. У багатьох країнах судові системи перевантажені справами, що призводить до значних затримок у здійсненні правосуддя. Медіація полегшує цей тягар, дозволяючи судам зосередитися на більш важливих питаннях, зрештою, підвищує загальну ефективність та результативність правової системи.

Медіація сприяє соціальній згуртованості, вирішуючи спори та конфлікти в громадах, на робочих місцях і в сім'ях. Вона сприяє створенню атмосфери діалогу та компромісу, що є важливим для мирного співіснування. У громадах медіація відіграє важливу роль у вирішенні сусідських суперечок, майнових спорів та конфліктів, пов'язаних з місцевими ресурсами. Місцеві Центри

медіації забезпечують безпечний і доступний простір для мешканців, де вони можуть вести діалог.

Медіація має потенціал для виправлення дисбалансу сил, що робить її важливим інструментом для досягнення соціальної справедливості. Медіація часто надає маргіналізованим громадам та окремим особам право голосу в суспільстві, дозволяє бути почутими та сприяє вирішенню їхніх проблем. Медіація розширює можливості захисту прав вразливих груп, таких як діти, старші громадяни, інваліди тощо, які не мають ресурсів для участі в тривалих судових процесах, потребують додаткової підтримки та захисту в процесі вирішення конфліктів [1]. Вплив медіації виходить за межі окремих справ. Вона сприяє формуванню культури мирного вирішення конфліктів, наголошуючи на діалозі, емпатії та компромісі. Ця культура, в свою чергу, має далекосяжні наслідки для суспільства:

Хоча медіація пропонує численні переваги, вона не позбавлена викликів. Забезпечення якості підготовки медіаторів, дотримання ними принципу нейтральності та норм професійної етики, усунення дисбалансу сил та розширення доступу до послуг медіації в недостатньо охоплених сферах є постійними проблемами. Крім того, нові тенденції, такі як онлайн медіація та транскордонне врегулювання спорів, використання медіації в гуманітарних кризах і військових конфліктах потребують постійної адаптації та регулювання. Медіація має великий потенціал для використання в умовах військових конфліктів та гуманітарних криз, сприяє зменшенню насильства, покращенню відносин між сторонами конфлікту, захисту прав людини та покращенню гуманітарних умов, забезпечує громадську участь та полегшує процес відновлення миру та стабільності в конфліктних регіонах. Цифрова епоха відкрила нову еру онлайн-медіації, що дозволяє сторонам вирішувати спори, незважаючи на географічні кордони. Онлайн-платформи дозволяють учасникам брати участь у медіації зручно та безпечно, що робить її життєздатним варіантом для міжнародних, транскордонних або віддалених спорів.

Медіація є життєво важливим стовпом соціальної стабільності та справедливості, який робить суспільство більш сприйнятливим до взаєморозуміння та діалогу. Її багатогранні функції виходять за рамки простого вирішення конфліктів, охоплюючи збереження відносин, розширення прав і можливостей людей та економічно ефективно правосуддя. Оскільки суспільства продовжують розвиватися, роль медіації залишатиметься незамінною у сприянні злагоді та вирішенні спорів. Визнання медіації як суспільного ресурсу та інвестування в неї є важливим для побудови більш справедливих та згуртованих спільнот, де конфлікти вирішуються шляхом співпраці та комунікації, а не шляхом конфронтації.

Література

1. Matvieieva L., Baltaji P., Shmalenko I., Yeftieni N., Ivanchenko O. Legal protection of vulnerable groups of population: practice of the European Court of Human Rights. *Revista Género E Interdisciplinaridade*, 2021, 2 (01). P. 104-122.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Яблоновська Анастасія Андріївна

слухач магістратури

Науковий керівник: Матвєєва Лілія Георгіївна

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і
права, керівник Центру медіації ОДУВС*

Одеський державний університет внутрішніх справ

Конфліктні ситуації є невід'ємною частиною роботи поліції. У сучасному світі конфлікти набувають різноманітних форм і вимагають комплексного та інноваційного підходу до їх вирішення. Традиційних методів поліцейського втручання часто не вистачає для успішного вирішення складних конфліктів, таких як сімейні розбіжності, етнічні суперечки чи масові заворушення. У цьому контексті, медіація стає актуальним інструментом для досягнення мирного вирішення конфліктів.

Як зазначає О. Романенко, уміння вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом є дуже важливим для суспільства, для миротворення. Основою миротворення, вирішення конфлікту є діалог, а ефективним інструментом захисту прав та інтересів громадян – медіація [2, с. 107].

Запобігання ескалації конфлікту та насильства є ключовим позитивним аспектом використання медіаційних підходів в поліцейській діяльності. Поліцейські, які володіють навичками медіаторів, можуть швидше та ефективніше втручатися в конфліктні ситуації та запобігати їх загостренню з кількох ключових причин. По-перше, такі поліцейські, мають навички виявлення потенційно небезпечних ситуацій та здатні реагувати на них ще до того, як конфлікт вийде з-під контролю. Вони можуть реагувати на попередні ознаки напруження та забезпечити належну попередню підтримку сторонам конфлікту. По-друге, вони вміють створювати сприятливу атмосферу для спокійної дискусії та розв'язання проблем, що допомагає запобігти загостренню ситуації та знайти альтернативні шляхи вирішення конфлікту. По-третє, поліцейські використовують свої навички, щоб забезпечити громадську безпеку та запобігти небезпечним ситуаціям. Це важливо не лише для сторін конфлікту, але й для всього оточуючого суспільства.

Варто також згадати, що Закон України «Про Національну поліцію» визначає необхідність взаємодії поліції і населення на засадах партнерства [1]. Саме використання медіації сприяє підвищенню довіри громадян до поліції, оскільки цей підхід дозволяє їм брати активну участь у вирішенні конфліктів та впливати на рішення, які стосуються їхньої безпеки та інтересів. Медіація, як практика вирішення конфліктів, базується на принципах взаєморозуміння, слухання та спільного пошуку оптимальних рішень. У відносинах між поліцією та населенням це означає, що громадяни мають можливість ініціювати діалог і отримувати відповіді на свої запитання. Завдяки медіаційному підходу,

громадяни відчують, що їхні голоси і погляди мають значення, і це сприяє покращенню сприйняття поліцейських як служби, яка дійсно прислухається до потреб та інтересів громадян. Поліцейські, з свого боку, отримують можливість більш ефективно вирішувати складні ситуації, зменшувати конфлікти та сприяти врегулюванню проблем, що сприяє підвищенню безпеки та спокою в громаді.

Однією з ключових переваг використання медіації у поліцейській діяльності є здатність значно зменшити час і ресурси, які були б витрачені в іншому випадку на довготривалі судові процеси та поліцейські розслідування.

Підвищення ефективності поліцейської діяльності через використання медіаційних підходів у конфліктних ситуаціях неможливе без належної підготовки та тренінгів для поліцейських. Медіаційні методи вимагають спеціалізованих навичок та знань, які відрізняються від традиційних поліцейських методів втручання. Перш і головне, поліцейські повинні освоїти основи медіаційних технік, таких як активне слухання, запитання для розширення розуміння ситуації, створення позитивного та довірливого емоційного середовища тощо. Ці навички сприяють спрощенню спілкування з конфліктуючими сторонами та допомагають їм знайти спільні рішення. Поліцейські повинні навчитися виявляти емпатію та розуміння до емоцій та переживань учасників конфлікту. Це допомагає підвищити довіру до поліції та зменшити напругу в ситуації. Поліцейські повинні вміти розпізнавати виклики конфліктних ситуацій та використовувати стратегії для їхнього вирішення без втручання виключно на фізичному рівні.

Працівники поліції мають набути практичний досвід за допомогою симуляційних тренінгів та співпраці з досвідченими медіаторами. Це допомагає закріпити отримані навички та відчути реальний сенс медіації.

Варто наголосити, що медіаційні навички потребують постійного вдосконалення. Поліцейські мають регулярно оновлювати свої знання та навички, оскільки ситуації можуть різнитися, і медіаційні методи також еволюціонують.

Підготовка поліцейських до використання медіаційних підходів у конфліктних ситуаціях є критично важливою для підвищення їхньої ефективності. Ця підготовка не лише забезпечує необхідні навички та знання, але і сприяє покращенню відносин між поліцією та громадою, сприяючи створенню більш безпечного та гармонійного суспільства.

Література

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 05.09.2023).
2. Романенко О. В. Формування навичок медіації в майбутніх правоохоронців. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 106-112.

Наукове видання

III Міжнародна науково-практична конференція

**«Поліцейська медіація як
інструмент захисту прав та інтересів громадян»
(20 вересня 2023 року).**

Підп. до друку 18.09.2023. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум.-друк. арк. 6,97. Обл.-вид. арк. 6,64.

Наклад 30 прим.

Надруковано з готового оригінал-макету

Редакційно-видавничий відділ

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса, вул. Успенська, 1,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009